

**Betænkning
om
optagelse og protokollering af forklaringer i straffesager**

*Afgivet af
Justitsministeriets Strafferetsplejeudvalg*

**Betænkning nr. 1513
København 2010**

[Kolofon]

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1. Indledning	7
1. Strafferetsplejeudvalgets kommissorium	7
2. Strafferetsplejeudvalgets sammensætning	8
3. Strafferetsplejeudvalgets arbejde	9
3.1. Udvalgets hidtidige arbejde	9
3.2. Udvalgets nuværende arbejdsprogram	9
3.3. Udvalgets arbejde med nærværende betænkning	10
4. Resumé af udvalgets overvejelser og forslag	11
 Kapitel 2. Gældende ret og baggrunden herfor	 16
1. Indledning	16
2. Protokolleringsregler	16
2.1. Gældende ret	16
2.1.1. Retsplejelovens § 186	17
2.1.2. Retsplejelovens § 870	17
2.1.3. Retsplejelovens § 754, jf. § 751	18
2.2. Baggrunden for de gældende regler om protokollering	19
2.2.1. Kommissionsudkastet af 1899	19
2.2.2. Retsplejeloven af 1916	20
2.2.3. Den senere lovgivningsmæssige udvikling	20
2.3. Retspraksis	22
3. Billed- og lydoptagelse af forklaringer	24
4. Oplæsning og vedståelse	25
5. Affattelse af domme i straffesager	25
 Kapitel 3. Norsk og svensk ret	 27
1. Indledning	27
2. Norsk ret	27
2.1. Protokollering	27
2.2. Lydoptagelse	29
2.3. Forsøgsordning med lydoptagelse	30
2.4. Evaluering af forsøgsordningen	32

3. Svensk ret	33
3.1. Ordning indtil den 1. november 2008	34
3.2. Ordningen efter 1. november 2008	35
Kapitel 4. Forsøgsordningen	40
1. Indledning	40
2. Forsøgsordningen	40
3. Evalueringen af forsøgsordningen	42
Kapitel 5. Mulige modeller	45
1. Indledning	45
2. Model A – Forklaringer gengives som udgangspunkt ikke	46
2.1. Forklaringer afgivet under hovedforhandlinger	46
2.2. Forklaringer uden for hovedforhandlinger	47
3. Model B – Forklaringer gengives skriftligt	47
4. Model C – Forklaringer gengives ved lydoptagelse af domme- rens referat (diktat)	48
4.1. Gengivelse af forklaringer under hovedforhandlinger	48
4.2. Gengivelse af forklaringer afgivet i retsmøder uden for ho- vedforhandlingen	49
5. Model D – Forklaringer gengives ved lydoptagelse af selve for- klaringerne	49
5.1. Gengivelse af forklaringer under hovedforhandlinger	49
5.2. Forklaringer uden for hovedforhandlinger	50
6. Model E – Billed- og lydoptagelse af forklaringer	50
6.1. Gengivelse af forklaringer afgivet i hovedforhandlinger	50
6.2. Gengivelse af forklaringer afgivet i retsmøder uden for ho- vedforhandlinger	51
Kapitel 6. Udvalgets overvejelser	52
1. Indledning	52
2. Behovet for protokollering	53
2.1. Typer af forklaringer/retsmøder	54
2.1.1. Retsmøder uden for hovedforhandling	54

2.1.1.1. Grundlovsforhør, fristforlængelse og andre tvangsindgreb	55
2.1.1.2. Retsmøder med henblik på at sikre bevis eller indenretlig afhøring i øvrigt	56
2.1.1.3. Subsidiære afhøringer	57
2.1.1.4. Retsmøder med henblik på straffesagens afslutning uden hovedforhandling	57
2.1.2. Hovedforhandling	58
2.2. Anvendelse af protokollater af forklaringer i straffesager	59
2.3. Vurdering af behovet for protokollering	61
3. Overordnet ordning for protokollering (modelvalg)	62
4. Udformning af nye regler om protokollering	71
4.1. Hovedprincipper	71
4.2. Lydoptagelse eller billed- og lydoptagelse	72
4.3. Krav til protokollatets omfang	74
4.4. Anvendelse af lydoptagelsesmodellen på retsmøder uden for hovedforhandling	77
4.5. Problemer med hensyn til de gældende regler om protokollering	78
4.5.1. Overlappende regler	78
4.5.2. Reglerne om billed- og lydoptagelse af forklaringer	80
4.6. Den gældende bestemmelse i retsplejelovens § 29, stk. 4	81
4.7. Særlige regler om adgang for den afhørte til at gøre sig bekendt med protokollatet – indsigelser mod protokollater	82
4.8. Ansvar for protokollering	83
4.9. Retningslinjer for indholdet af protokollater	83
4.10. Anvendelse af billed- eller lydoptagelse som bevis	84
4.11. Regler om oplæsning og vedståelse	85
5. Dommen	87
6. Anvendelse af diktatoptagelsesmodellen	88
7. Aktindsigt i domme og retsbøger	89
8. Adgang til rettens billed- eller lydoptagelser af forklaringer	91
9. Journalisters adgang til at foretage lydoptagelse af forklaringer i straffesager	93

Kapitel 7. Lovudkast med bemærkninger	96
1. Lovudkast	96
2. Bemærkninger til lovudkastet	100
2.1. Bemærkninger til de enkelte bestemmelser	100
Bilag 1. Evaluering af forsøg med lydoptagelse i retten	120
Bilag 2. Domstolsstyrelsens notat om forsøgsordning med lydoptagelse af forklaringer i straffesager	177

Kapitel 1

Indledning

1. Strafferetsplejeudvalgets kommissorium

Ved kommissorium af 30. april 2004 har Justitsministeriet anmodet Strafferetsplejeudvalget om at foretage en generel gennemgang af retsplejelovens regler om protokollering i straffesager. Den del af kommissoriet, der angår protokollering, er sålydende:

”Justitsministeriet skal endelig anmode Strafferetsplejeudvalget om at overveje behovet for en revision af reglerne om optagelse og protokollering af forklaringer i straffesager.

I betænkning nr. 1401/2001 om reform af den civile retspleje I har Retsplejerådet anført, at der generelt bør åbnes mulighed for at anvende videomøde- og optageudstyr mv. i retsplejen. Rådet finder bl.a., at der bør åbnes mulighed for at optage forklaringer, der afgives før og under domsforhandlingen.

Særligt vedrørende straffesager anfører Retsplejerådet (betænkningens side 391), at retsplejelovens regulering af protokollering af forklaringer i straffesager er noget spredt, og at der formentlig ikke er nogen fuldstændig ensartet praksis. Det kunne efter rådets vurdering overvejes at foretage en mere præcis regulering, hvor der også skelnes klart mellem tilståelsessager, lægdommersager, ikke-lægdommersager og ankesager. Da der er tale om et spørgsmål, som særligt angår straffeprocessen, har Retsplejerådet imidlertid fundet ikke at burde gå nærmere ind herpå.

Spørgsmålet om en revision af reglerne om protokollering i straffesager er også blevet rejst i andre sammenhænge. Retten i Ballerup har således i forbindelse med arbejdet med regeringens handlingsplan om regelforenkling fremsat et konkret forslag herom, og Dommerforeningen har rejst spørgsmålet over for Domstolsstyrelsen. Domstolsstyrelsen har over for Justitsministeriet anført, at der efter styrelsens opfattelse kan være grund til at overveje, om protokolleringen i visse straffesager af ressourcemæssige grunde bør forenkles, således at forklaringer afgivet i retten ikke dikteres, men i stedet optages på lyd- og/eller billedmedie med mulighed for efterfølgende renskrivning til brug for anke, retsbogsudskrifter mv. Domstolsstyrelsen har bl.a. peget på, at arbejdet med renskrivning og korrekturlæsning i straffesager er ganske stort, men i realiteten kan være uden betydning i de sager, der ikke ankes, eller hvor der ikke anmodes om retsbogsudskrift.

Justitsministeriet skal på den anførte baggrund anmode Strafferetsplejeudvalget om at foretage en generel gennemgang af retsplejelovens regler om protokollering i straffesager. Strafferetsplejeudvalget skal på baggrund af gennemgangen overveje spørgsmålet om en modernisering af reglerne om protokollering i straffesager ud fra en retssikkerhedsmæssig synsvinkel og under hensyntagen til de teknologiske muligheder. Det bemærkes, at der ikke i den forbindelse er taget stilling til spørgsmålet om eventuelt at anskaffe nyt teknologisk udstyr til domstolene.

Domstolsstyrelsen har over for Justitsministeriet oplyst, at Domstolsstyrelsen til brug for Strafferetsplejeudvalgets overvejelser er indstillet på at yde udvalget bistand, eventuelt gennem en arbejdsgruppe i styrelsens regi.

I det omfang udvalget anbefaler ændringer af de gældende regler, anmodes udvalget om at udarbejde et udkast hertil.”

2. Strafferetsplejeudvalgets sammensætning

Strafferetsplejeudvalget havde ved afgivelsen af denne betænkning følgende sammensætning:

Landsdommer Christian Bache (formand)

Politidirektør Elsemette Cassø

Retsassessor Annette Goldschmidt

Landsdommer Dorte Jensen

Vicestatsadvokat Jørgen Jensen

Kontorchef Torben Jensen

Advokat Hanne Rahbæk

Statsadvokat Jens Røn

Professor, dr.jur. Eva Smith

Advokat Merethe Stagetorn

Som sekretær for udvalget fungerede ved afgivelsen af denne betænkning fuldmægtig Frank Mathiesen.

3. Strafferetsplejeudvalgets arbejde

3.1. Udvalgets hidtidige arbejde

Strafferetsplejeudvalget blev nedsat den 16. januar 1968 med den opgave at gennemgå og fremkomme med forslag til revision af retsplejelovens dagældende regler i lovens fjerde bogs andet og tredje afsnit om den del af straffeprocessen, der også betegnes efterforskningsstadiet, herunder de såkaldte straffeprocessuelle tvangsmidler.

Udvalgets arbejde har omfattet en gennemgang og revision af spørgsmål og emner, som allerede var reguleret i retsplejeloven, da udvalget blev nedsat, samt en række spørgsmål og emner, som ikke tidligere har været lovreguleret.

Udvalget har i den forbindelse afgivet en række betænkninger, senest betænkning nr. 1496/2008 om retshåndhævelsesarrest i sædelighedssager.

Strafferetsplejeudvalget er endvidere gennem tiden blevet anmodet om at behandle forskellige andre straffeprocessuelle spørgsmål mv. og har i den forbindelse også afgivet en række betænkninger.

Om udvalgets hidtidige arbejde henvises i øvrigt til betænkning nr. 1496/2008 side 7-9.

3.2. Udvalgets nuværende arbejdsprogram

Justitsministeriet anmodede ved kommissorium af 19. november 2009 Strafferetsplejeudvalget om samlet at gennemgå gældende regler og praksis samt de indhøstede erfaringer vedrørende meddelelse af tilhold og på baggrund heraf vurdere behovet for ændringer navnlig med henblik på at sikre, at brug af tilhold er et praktisk og effektivt middel til at beskytte den forurettede.

Efter kommissoriet skal udvalget endvidere bl.a. overveje spørgsmålet om at indføre adgang til at iværksætte elektronisk kontrol med overholdelsen af geografisk af-

grænsede tilhold, f.eks. via GPS-overvågning. Udvalget skal i den forbindelse søge at belyse de tekniske muligheder for at gennemføre en sådan ordning og på baggrund heraf vurdere fordele og ulemper ved ordningen, samt hvordan den i givet fald kan tilrettelægges på den mest hensigtsmæssige måde.

3.3. Udvalgets arbejde med nærværende betænkning

Strafferetsplejeudvalget anmodede i juni 2004 Domstolsstyrelsen om – gerne i form af en arbejdsgruppe – at tilvejebringe en beskrivelse af retternes praksis med protokollering af forklaringer i straffesager samt at udforme oplæg til nyordning indeholdende hensigtsmæssige alternativer med oplysning om deres forudsætninger og konsekvenser.

Domstolsstyrelsen nedsatte på baggrund heraf en arbejdsgruppe, der i foråret 2006 afgav en redegørelse om protokollering af forklaringer i straffesager.

Ved fremsendelsen af redegørelsen til Strafferetsplejeudvalget anførte Domstolsstyrelsen, at arbejdsgruppen var ved at afslutte sit arbejde, da udkastet til lovforslaget om en politi- og domstolsreform blev sendt i høring den 16. december 2005, og at arbejdsgruppen derfor kun overfladisk havde taget stilling hertil.

Domstolsstyrelsen anførte videre, at arbejdsgruppens oplæg bar præg af, at arbejdsgruppens arbejde blev afsluttet, inden det teknologisk var muligt at afvikle forsøg med protokollering ved hjælp af nye tekniske hjælpemidler.

Domstolsstyrelsen tilbød derfor Strafferetsplejeudvalget bistand til at få undersøgt, om det var muligt at igangsætte supplerende undersøgelser eller forsøg, der nærmere kunne belyse de tekniske muligheder, der kan gøres brug af ved protokollering i straffesager.

Strafferetsplejeudvalget havde herefter en indledende drøftelse af kommissoriet om protokollering i straffesager og anmodede på denne baggrund i foråret 2007 Domstolsstyrelsen om at blive orienteret om forsøg med lydoptagelse ved domstolene. Efter nærmere drøftelse mellem udvalget og Domstolsstyrelsen anbefalede udval-

get i september 2007 justitsministeren, at der søgtes tilvejebragt lovhjemmel til som led i en forsøgsordning med lydoptagelse af forklaringer i straffesager at fravige retsplejelovens regler om gengivelsen af forklaringerne i retsbøgerne.

På baggrund af udvalgets anbefaling fremsatte justitsministeren den 12. december 2007 et forslag til lov om ændring af retsplejeloven (Forsøgsordning med lydoptagelse af forklaringer i straffesager) (L 39). Det fremgår af lovforslagets bemærkninger, at formålet med den foreslåede forsøgsordning var at indhøste erfaringer til brug for Strafferetsplejeudvalgets videre overvejelser om en revision af retsplejelovens regler om protokollering. Lovforslaget blev uden ændringer vedtaget af Folketinget ved 3. behandling den 5. februar 2008 og stadfæstet som lov nr. 67 af 11. februar 2008.

Herefter blev der i oktober 2008 iværksat en forsøgsordning ved 7 byretter med anvendelse af dels lydoptagelse af diktat af forklaringer og dels lydoptagelse af selve forklaringen. Forsøget er blevet evalueret af Justitsministeriets Forskningskontor, der i september 2009 færdiggjorde en evalueringsrapport om forsøget, jf. herved kapitel 4 og bilag 1.

Domstolsstyrelsen anmodede ved brev af 9. juni 2009 Justitsministeriet om på baggrund af de foreløbige positive erfaringer med forsøgsordningen at fremskynde processen, således at forsøgsordningen hurtigst muligt bliver gjort permanent, så alle retter kan få gavn af en ordning med lydoptagelse af forklaringer i straffesager. Justitsministeriet anmodede herefter Strafferetsplejeudvalget om at fremskynde afgivelsen af nærværende betænkning. Udvalget har på den baggrund færdiggjort denne betænkning i januar 2010.

Udvalget har efter afgivelsen af betænkning nr. 1496/2008 afholdt 8 møder.

4. Resumé af udvalgets overvejelser og forslag

Strafferetsplejeudvalgets overvejelser om protokollering og lydoptagelse af forklaringer i straffesager er gengivet i *kapitel 6*, mens betænkningens *kapitel 7* indeholder udvalgets lovudkast.

Udvalget foreslår en modernisering af reglerne om protokollering af indenretlige forklaringer i straffesager baseret på anvendelse af digital lydoptagelse.

Strafferetsplejeudvalget har på baggrund af en gennemgang af retsplejelovens regler om protokollering mv. og evalueringen af det gennemførte forsøg med lydoptagelse af forklaringer i straffesager fundet, at der vil være væsentlige fordele forbundet med at indføre en almindelig ordning med lydoptagelse af forklaringer afgivet under retsmøder i straffesager. Efter udvalgets opfattelse vil man med anvendelse af lydoptagelse af forklaringer kunne opnå væsentlige forbedringer med hensyn til vilkårene for retsledelse og med hensyn til retsmødets naturlige forløb samt en betydelig lettelse af processen og arbejdet med efterbehandling af retsbøger mv. i de tilfælde, hvor der ikke er behov for en skriftlig gengivelse af forklaringen. Lydoptagelse af forklaringer indebærer endvidere en autentisk, entydig og sikker metode til at registrere forklaringer. Man vil således, så længe optagelsen opbevares, altid kunne gå tilbage og konstatere, hvad der på et givet punkt faktisk blev sagt.

Udvalgets forslag til en model for billed- eller lydoptagelse svarer til hovedprincipperne i den forsøgsordning med lydoptagelse af forklaringer i straffesager, der blev iværksat med lov nr. 67 af 11. februar 2008. Er der videooptageudstyr til rådighed, skal retten endvidere kunne vælge i stedet for blot lydoptagelse at foretage samtidig optagelse af billede og lyd (video).

Der vil efter forslaget som udgangspunkt skulle ske lydoptagelse af forklaringer, der er afgivet i byretten under hovedforhandlinger, eller i tilståelsessager eller sager om tiltalefrafald. Forklaringer afgivet i andre retsmøder, vil efter forslaget kunne lydoptages, hvis retten bestemmer det.

Der er herved lagt op til en fleksibel ordning, hvor retten kan vælge lydoptagelse ved hovedforhandling fra og vælge lydoptagelse ved andre retsmøder til – alt efter hvad der er mest hensigtsmæssigt.

I de tilfælde, hvor der sker lydoptagelse af forklaringer (herunder ved videooptagelse), optages indholdet af forklaringen efter forslaget som udgangspunkt ikke i retsbogen, og forklaringerne gengives som udgangspunkt heller ikke i dommen. Forklaringer vil dog blive optaget i retsbogen, hvis (1) retten bestemmer det, (2) sigtede, tiltalte, forsvareren eller anklagemyndigheden anmoder om det, (3) dommen ankes, eller et spørgsmål i sagen indbringes for højere ret, eller (4) der gives aktindsigt i medfør af retsplejelovens § 41 d (om retlig interesse) i indførelser i retsbogen vedrørende en forklaring. Herved tages der højde for det betydelige behov for skriftlig gengivelse af forklaringer, der er i en række tilfælde. I de tilfælde, hvor en forklaring optages i retsbogen, vil retsbogens gengivelse af forklaringen blive anset som et bilag til en dom i sagen.

Efter forslaget vil den sigtede eller tiltalte have adgang til at se eller høre en billed- eller lydoptagelse af en forklaring, medmindre den pågældende ikke har adgang til at gøre sig bekendt med forklaringen. Anklagemyndigheden har adgang til at få en kopi af optagelser af forklaringer i sagen. Det samme gælder som udgangspunkt forsvareren.

Personer, der har mulighed for aktindsigt efter retsplejelovens § 41 f (journalister mv.) eller § 41 g (meroffentlighed) i indførelser i *retsbogen* vedrørende en forklaring, hvor der er sket billed- eller lydoptagelse, uden at forklaringen er optaget i retsbogen, vil efter udvalgets forslag kunne høre optagelsen hos retten, medmindre retten finder det betænkeligt. Under samme betingelser skal retten kunne tillade, at der mod betaling tilvejebringes en afskrift af en lydoptagelse af en forklaring, når der kan gives aktindsigt til brug for videnskabelig forskning eller af redaktører og redaktionelle medarbejdere ved et massemedium til brug for journalistisk eller redaktionelt arbejde. Billed- eller lydoptagelse vil efter forslaget herudover ikke være genstand for aktindsigt.

Strafferetsplejeudvalget har overvejet reglerne om gengivelsens indhold og omfang for de tilfælde, hvor der efter forslaget skal ske skriftlig gengivelse af forklaringen i retsbogen. Udvalget har fundet, at de eksisterende til dels overlappende regler om omfanget af protokollering af forklaringer i straffesager bør samles i én bestemmelse i retsplejelovens 4. bog om strafferetsplejen. Udvalget har derfor foreslået, at der

fastsættes en fælles regel for alle retsmøder i straffeprocessen, hvorefter det væsentlige indhold af afgivne forklaringer skal gengives i de tilfælde, hvor en forklaring efter forslaget skal optages i retsbogen. Der vil typisk være et behov for en bredere gengivelse af forklaringer afgivet i retsmøder under efterforskningen mv., end under hovedforhandlingen, hvor tiltale er rejst, og bevistemaerne er blevet konkretiseret.

Udvalget har særligt overvejet, om der bør fastsættes regler for oplæsning og vedståelse af rettens gengivelse af forklaringer i straffesager. Udvalget har dog fundet, at der ikke bør være et almindeligt krav i strafferetsplejen om oplæsning og vedståelse. Efter udvalgets opfattelse bør den gældende regel i retsplejelovens § 36 opretholdes, således at der efter retsformandens bestemmelse efter behov kan ske vedståelse af rettens gengivelse af en forklaring. Bestemmelsen forudsættes anvendt ret undtagelsesvis og typisk kun for særligt påpegede dele af en forklaring. Ved anvendelsen af bestemmelsen bør der lægges særlig vægt på parternes ønsker.

Udvalget foreslår endvidere, at den ordning med lydoptagelse af rettens *gengivelse* af en forklaring (diktatoptagelse), der er indgået i forsøget med lydoptagelse ved en række byretter, videreføres som en generel ordning som supplement til den foreslåede ordning med lydoptagelse af forklaringer i straffesager. Ved diktatoptagelse dikterer rettens formand forklaringen i retsmødet. Også i forbindelse med anvendelse af diktatoptagelse vil der således kunne ske vedståelse af gengivelsen af forklaringen.

Herudover foreslår udvalget, at vidner, hvis forklaring gengives i retsbogen, skal have adgang til at gennemse forklaringen. Det er herved forudsat, at forklaringen først kan gennemses efter retsmødet.

København, januar 2010

Christian Bache (formand)

Elsemette Cassøe

Annette Goldschmidt

Dorte Jensen

Jørgen Jensen

Torben Jensen

Hanne Rahbæk

Jens Røn

Eva Smith

Merethe Stagetorn

Frank Mathiesen

Kapitel 2

Gældende ret og baggrunden herfor

1. Indledning

I dette kapitel beskrives i afsnit 2 de gældende regler om protokollering.

I afsnit 3 beskrives reglerne i § 186, stk. 3-6, om billed- og lydoptagelse af indenretlige forklaringer.

Reglen i § 36 om oplæsning og eventuelt vedståelse af gengivelse af forklaringer i retsbogen beskrives i afsnit 4.

I afsnit 5 beskrives de gældende regler om affattelse af domme.

2. Protokolleringsregler

2.1. Gældende ret

Protokollering betegner den skriftlige gengivelse af indholdet af forklaringer, der afgives for retten.

Retsplejelovens kapitel 3 indeholder bl.a. regler om retsbøger. Det fremgår heraf, at alle retsmøder skal indføres i retsbogen med bl.a. angivelse af tid og sted for mødet, navne på de tilstedeværende mv., jf. retsplejelovens §§ 34 og 35. Her er ikke nævnt noget om afgivne forklaringer, og det fremgår af § 35, stk. 6, at om noget i øvrigt skal optages i retsbogen, beror på, om det er særligt foreskrevet i loven.

Retsplejelovens regler om protokollering findes dels i § 186 i kapitel 18 om vidner, der efter lovens § 209 og § 305 også gælder parter i civile sager og syns- og skønsmand, dels forskellige steder i fjerde bog om strafferetsplejen.

2.1.1. Retsplejelovens § 186

Retsplejelovens § 186 omfatter efter sin placering og ordlyd forklaringer afgivet af vidner og syns- og skønsmænd i både civile sager og straffesager samt af parter i civile sager. Endvidere er reglerne i § 186 om billed- og lydoptagelse (stk. 3-6) gjort anvendelige på forklaringer afgivet af sigtede under efterforskningen af en straffesag, jf. retsplejelovens § 754, stk. 2, jf. 2. afsnit, og af tiltalte under hovedforhandlingen af en straffesag, jf. § 863, stk. 2. Det bemærkes, at reglerne om billed- og lydoptagelse endnu ikke er trådt i kraft.

Retsplejelovens § 186 skelner mellem forklaringer afgivet under hovedforhandlingen og andre forklaringer.

Efter stk. 1 optegnes forklaringer afgivet under hovedforhandlingen i retsbogen i det omfang, retten bestemmer. Retten bør herved tage hensyn til ønsker fra parter eller vidner og til, om optegnelsen kan antages at få betydning under fornyet prøvelse af sagen.

Efter stk. 2 optegnes hovedindholdet af andre forklaringer i retsbogen, idet de vigtigste udtalelser så vidt muligt gengives med den afhørtes egne ord. Stk. 2 indeholder desuden en regel om, at optegnelse i retsbogen kan undlades, hvis der sker billed- eller lydoptagelse af forklaringen, men denne regel er endnu ikke trådt i kraft.

2.1.2. Retsplejelovens § 870

Retsplejelovens § 870 findes i kapitlet om hovedforhandling af straffesager i første instans, dvs. i byretten. Bestemmelsen gælder også i ankesager for landsretten, jf. § 917, men ikke i ankesager for Højesteret.

Efter retsplejelovens § 870 optages det væsentligste af forklaringerne i retsbogen. Hvis de pågældende tidligere er afhørt for en ret, er en henvisning hertil dog tilstrækkelig, således at kun væsentlige afvigelser eller præciseringer medtages. Sidstnævnte regel kan anvendes både i forhold til en forklaring under hovedforhandlingen i byretten, hvor den pågældende tidligere har afgivet forklaring under et

grundlovsforhør eller ved en anticiperet bevisførelse, og i forhold til en forklaring under hovedforhandlingen i landsretten, hvor den pågældende også afgav forklaring for byretten.

Retsplejelovens § 870 indeholder også følgende regel (i stk. 2): "Hvis retten efter sagens beskaffenhed og bevisets stilling finder det påkrævet, skal der medtages så meget af bevisførelsen, som er nødvendigt for, at den ret, som sagen senere måtte blive indbragt for, kan danne sig en begrundet opfattelse af, på hvilket grundlag afgørelsen er truffet."

Ved dørlukning under hovedforhandling af hensyn til sagens oplysning i en straffesag skal hovedforhandlingen efter retsplejelovens § 29, stk. 4, gengives så udførligt i retsbogen, at offentligheden ved domsafsigelsen kan orienteres om hovedforhandlingens forløb, i det omfang formålet med dørlukningen tillader det.

2.1.3. Retsplejelovens § 754, jf. § 751

Retsplejelovens §§ 754 og 751 findes i afsnittet om efterforskning og tvangsindgreb mv. Bestemmelserne gælder således ved forklaringer afgivet i retsmøder under efterforskningen, herunder når forklaringen forventes anvendt som bevis under en senere hovedforhandling (anticiperet bevisførelse). Bestemmelserne gælder endvidere ved subsidære afhøringer til brug for Højesteret, jf. § 936, stk. 2, eller Den Særlige Klageret, jf. § 981, stk. 1.

Retsplejelovens § 751 angår direkte forklaringer afgivet til politiet, men efter § 754 finder bl.a. § 751 tilsvarende anvendelse ved afhøringer i retten.

Efter § 751, stk. 1, tilføres det væsentlige indhold af forklaringerne rapporterne, og særlig vigtige dele af forklaringerne gengives så vidt muligt med den afhørtes egne ord. For så vidt angår afhøringer i retten, jf. § 754, indebærer dette, at det væsentligste indhold af forklaringerne skal optegnes i retsbogen, idet særlig vigtige dele af forklaringerne så vidt muligt gengives med den afhørtes egne ord. Selv om § 754, jf. § 751, stk. 1, ikke som § 870 indeholder en udtrykkelig regel herom, må det an-

tages, at der i givet fald kan henvises til retsbogstilførsler vedrørende tidligere afhøringer af den pågældende for en ret.

Efter § 751, stk. 2, skal der gives den afhørte mulighed for at gøre sig bekendt med gengivelsen af forklaringen, og den afhørtes eventuelle rettelser og tilføjelser skal medtages. Dette gælder også ved afhøringer i retten, jf. § 754. Ifølge forarbejderne til bestemmelserne behøver den afhørte ikke straks at blive gjort bekendt med gengivelsen af forklaringen. Det er tilstrækkeligt, at den afhørte efterfølgende vil kunne henvende sig og få gengivelsen oplæst eller udleveret til gennemsyn.

2.2. Baggrunden for de gældende regler om protokollering

2.2.1. Kommissionsudkastet af 1899

Spørgsmålet om protokollering ses ikke at være undergivet nogen samlet behandling siden kommissionsudkastet af 1899. På baggrund af forarbejderne kan der for så vidt angår omfanget af gengivelsen af forklaringer sondres mellem 5 situationer:

- (1) Forundersøgelsen (det særlige processtadium forud for tiltale, som indtil 1978 kunne bringes i anvendelse i visse tilfælde): "Det væsentlige indhold" skal gengives.
- (2) Anticiperet bevisførelse: Vigtigere erklæringer skal så vidt muligt gengives med den afhørtes egne ord.
- (3) Hovedforhandlingen i byretten i sager, hvor anke kræver særlig tilladelse: Eventuel protokollering er overladt til dommerens frie skøn.
- (4) Hovedforhandlingen i byretten i andre sager: "Det væsentlige indhold" skal gengives.
- (5) Hovedforhandlingen i landsretten (som første eller anden instans): "Det væsentligste" skal gengives i en særskilt bog.

Ad 1 hedder det i bemærkningerne, at protokolleringen skal "gengive det væsentlige Indhold af de fremkomne Udsagn, men at den i Reglen ikke behøver at tilstræbe en ordret Gengivelse af den Afhørtes Udsagn".

Ad 2 hedder det i bemærkningerne, at det i "langt højere Grad" kan være nødvendigt med en ordret gengivelse i disse tilfælde.

Ad 3 hedder det i bemærkningerne, at protokollering i disse sager kun har betydning for dommeren selv.

Ad 4 hedder det i bemærkningerne, at en "nogenlunde fyldig" protokollering vil være ønskelig, men at ulempen i mangel heraf indskrænker sig til, at det i givet fald kan være nødvendigt at indkalde den pågældende til også at afgive forklaring under en eventuel ankesag.

Ad 5 hedder det, at det kan være hensigtsmæssigt i tilfælde af uenighed mellem dommerne at have nogen støtte i en protokollation, og at hensynet til en eventuel anke til Højesteret og muligheden for genoptagelse gør det ønskeligt, at der er sikret adgang til at erhverve eller opfriske et "almindeligt Indtryk af den stedfundne Bevisførelse".

2.2.2. Retsplejeloven af 1916

Allerede retsplejeloven af 1916 var mindre stringent end forslagene, og der ses ikke i forarbejderne at have været nogen samlet overvejelse af spørgsmålet om protokollering i lyset af, at kommissionsudkastets forslag om bevisumiddelbarhed kun blev gennemført i nævningesager.

Grundlæggende gjaldt, at "det væsentlige indhold" skulle gengives og vigtigere erklæringer så vidt muligt med den afhørtes egne ord. Kun i nævningesager gjaldt noget andet. Under forundersøgelsen i nævningesager skulle kun "det væsentlige indhold" gengives, og under hovedforhandlingen kun "det væsentligste".

2.2.3. Den senere lovgivningsmæssige udvikling

I 1936 gennemførtes bevisumiddelbarhed i alle sager, og i den forbindelse blev reglen, at protokollering under hovedforhandlingen i byret og landsret i alle sager skulle gengive "det væsentlige indhold". Reglen om, at vigtigere erklæringer så

vidt muligt skal gengives med den afhørtes egne ord, fandt herefter kun anvendelse ved anticeret bevisførelse. Sondringen mellem de gældende regler i §§ 870 og 754 må antages at hænge sammen med bl.a. den tidligere bevismiddelbarhed.

I 1939 blev til gengæld tilføjet "principudtalelsen" i § 870, stk. 2 (dengang § 876, stk. 2), om (hvis påkrævet) at medtage "saa meget af Bevisførelsen [...], som er fornødent for, at den Ret, for hvilken Sagen senere maatte blive indbragt, kan danne sig en begrundet Opfattelse af, paa hvilket Grundlag Afgørelsen er truffet."

I 1955 blev den særlige "vidnebog" (som efter loven skulle anvendes til protokollering under hovedforhandlingen – oprindelig i nævningsager, men efter 1936 generelt for byret og landsret) formelt afskaffet, efter at den allerede i praksis var gået af brug mange steder. Herefter sker protokollering i alle tilfælde i retsbogen.

I 1965 opstod den dobbeltregulering, som stadig findes, hvorefter protokollering i straffesager også reguleres af den i hvert fald sprogligt noget afvigende § 186. Ifølge forarbejderne til lovændringen i 1965 var der dog ikke tilsigtet nogen ændringer i den daværende retstilstand, og § 186 har bl.a. på denne baggrund næppe nogen selvstændig betydning for retstilstanden med hensyn til protokollering i straffesager.

Endelig blev § 824 i 1978 erstattet af § 754, jf. § 751. Der henvises fortsat til "det væsentlige indhold", og således at "særlig vigtige dele" (tidligere "vigtigere erklæringer") så vidt muligt skal gengives med den afhørtes egne ord. Imidlertid blev lovreglen om oplæsning og vedtagelse af gengivelsen *ikke* videreført, idet det nu blot kræves, at den afhørte – eventuelt på et senere tidspunkt – skal have *mulighed* for at gøre sig bekendt med gengivelsen og for at få medtaget sine eventuelle rettelser og tilføjelser. Endvidere er reguleringen i § 754, jf. § 751, udformet som en henvisning til reglerne om afhøringer for politiet, hvilket må anses for mindre hensigtsmæssigt, da afhøringer for en ret adskiller sig herfra på flere relevante punkter.

2.3. Retspraksis

Trykt retspraksis, der direkte angår retsplejelovens protokolleringsregler, er forholdsvis sparsom og mest af ældre dato.

I to afgørelser fra begyndelsen af 1960'erne har Østre Landsret fastslået, at det er i strid med den dagældende § 824, stk. 2 (nu § 754, jf. § 751), hvis tiltaltes forklaring med henblik på sagens afgørelse som tilståelsessag gengives helt eller delvis ved en henvisning til forundersøgelsesbegæringen (nu retsmødebegæringen), jf. UfR 1962.215 Ø og UfR 1963.857 Ø. Denne retstilstand er bekræftet af Højesteret i 3 domme gengivet i UfR 1971 side 240, 242 og 244, hvor det udtales, at:

”Gengivelsen af tiltaltes forklaring i [byrettens] retsbog, som i det væsentlige er enslydende med en forundersøgelsesbegæringen vedlagt forholdsfortegnelse og det i dommen anførte, og som ikke ses at være vedstået af tiltalte, ikke kan anses for fyldestgørende, jfr. retsplejelovens § 824, stk. 2. Der burde som grundlag for pådømmelsen efter retsplejelovens § 925 [nu § 831] være søgt tilvejebragt en udførligere forklaring af tiltalte om omstændighederne ved de af ham til dels i forening med andre begåede forbrydelser.”

Endvidere kan nævnes UfR 1966.871 V, hvor landsretten beklagede, at det ikke i byrettens dom eller retsbog var anført, hvad to vidner havde forklaret, jf. retsplejelovens § 876.

Fra ældre retspraksis kan nævnes UfR 1922.214 V, hvor landsretten med hensyn til en civil sag bemærkede, at protokolleringen af indstævntes partsforklaring under sagens forberedelse burde være foretaget ”saa vidt muligt ved Gengivelse af hans egne Ord, og ikke, som sket, ved en Bemærkning om, at hans ”Forklaring gaar ud paa det samme som er fremstillet” i et af hans Sagfører affattet Indlæg, der blev oplæst for og godkendt af ham”.

Endvidere kan nævnes UfR 1921.194 V, hvor byrettens retsbog indeholdt tilførsel om, at tiltalte intet har haft at indvende mod en indberetning til skifteretten fra kurator i tiltaltes konkursbo, og om, at hans forklaring til politirapport, ”efter at denne er ham forelæst, er gennemgaaet med ham og i det Hele vedstaaet”. Landsretten fandt, at de dagældende regler i retsplejelovens § 824, stk. 2, ikke var ”fyldestgjort,

idet de kræver det væsentlige Indhold af de i Retten forklarende Personers Udsagn gengivet i Retsbogen og vigtigere Erklæringer af sigtede, navnlig Tilstaaelser, gengivet saavidt muligt med hans egne Ord, og derved maa antages at forudsætte, at der gives Sigtede Anledning til i Retten at fremkomme med selvstændige Udtalelser om de ham paasigtede Forhold”.

I UfR 1924.656 V nævnes helt kort, at det ikke kan ”billiges, at Tilførslerne til Retsbogen angaaende Tiltaltes Forklaringer er sket ved Henvisninger til hans Forklaring under en tidligere lignende Sag”. I VLT 1955.304 anføres, at byrettens retsbogstilførsel ”i det væsentlige indskrænker sig til en henvisning til” tiltaltes forklaring til politirapport, og at ”der burde være foretaget en mere udførlig tilførsel til retsbogen” af tiltaltes indenretslige forklaring, jf. retsplejelovens § 824, stk. 2.

Der foreligger endvidere en afgørelse, hvor der i forbindelse med selve protokolleringen var tvist om, hvorvidt en forklaring skulle protokolleres. I UfR 1938.385 Ø blev et vidne den 27. november 1937 afhørt under forundersøgelsen af en straffesag (reglerne om bevisumiddelbarhed også i andre straffesager end nævningsager var trådt i kraft den 1. juli 1937). Byretten afslog anklagemyndighedens anmodning om protokollering af vidnets forklaring under henvisning til reglerne om bevisumiddelbarhed. Landsretten anførte, at byretten havde tilladt vidneførslen og dermed måtte anses for at have tilkendegivet, at reglerne om bevisumiddelbarhed ikke var til hinder for vidneførslen. Landsretten anførte endvidere, at vidneførslen kunne antages at have haft betydning for afgørelsen af, hvorvidt sagen kunne behandles som tilståelsessag. Herefter ”maa[te] Retten mene, at en kortere Tilførsel til Retsbogen om Vidnets Forklaring burde være sket”. Som følge heraf og under henvisning til retsplejelovens § 824, stk. 2, bestemte landsretten, at det væsentlige indhold af det afhørte vidnes forklaring skulle gengives i retsbogen.

3. Billed- og lydoptagelse af forklaringer

Ved lov nr. 538 af 8. juni 2006 blev der indføjet regler i retsplejelovens § 186, stk. 3-6, om billed- og lydoptagelse. Reglerne om billed- og lydoptagelse er endnu ikke trådt i kraft.

Det fremgår af § 186, stk. 3, at retten kan bestemme, at der sker billed- eller lydoptagelse af en indenretlig vidneforklaring. Afgives forklaringen før hovedforhandlingen, skal optagelsen så vidt muligt ske som billedoptagelse. Bestemmelsen i 1. pkt. gælder både før hovedforhandlingen og under hovedforhandlingen.

Det er forudsat i forarbejderne til § 186, stk. 3, at billed- og lydoptagelser af forklaringer i straffesager, der er afgivet før hovedforhandlingen, kan anvendes som bevis under hovedforhandlingen i samme omfang som indførsler i retsbøgerne vedrørende sådanne forklaringer, jf. herved retsplejelovens § 871, stk. 2, nr. 2-4.

§ 186, stk. 3-6, er med bestemmelserne i § 754, stk. 2, 2. pkt., og § 863, stk. 2, 4. pkt., gjort anvendelig på forklaringer afgivet af henholdsvis sigtede eller tiltalte.

Efter § 186, stk. 4, har en part adgang til at gennemse billed- og lydoptagelser, medmindre parten ikke havde adgang til at overvære vidneforklaringen. Hjemmel til at nægte sigtede at overvære en forklaring findes i retsplejelovens § 856. Også reglerne i §§ 729 c og 729 d om begrænsning af sigtedes aktindsigt og § 748, stk. 5, om undladelse af at underrette sigtede om afholdelse af retsmøde kan have betydning for aktindsigt i billed- og lydoptagelser. Gennemsyn kan ske hos retten eller hos partens advokat eller forsvarer. Billed- og lydoptagelser, som er foretaget i medfør af stk. 3, er i øvrigt ikke genstand for aktindsigt.

Det fremgår af § 186, stk. 2, 3. pkt., at hvis der sker billed- eller lydoptagelse af vidneforklaringer, kan retten bestemme, at der ikke skal ske optegnelse i retsbogen. Udgangspunktet er altså, at en forklaring bør protokolleres, selv om der sker billed- eller lydoptagelse af forklaringen. Det er forudsat i forarbejderne til bestemmelsen, at parternes synspunkter bør tillægges betydeligt vægt ved en eventuel overvejelse

om at undlade protokollering af en forklaring. Der er dog ikke henvist til § 186, stk. 2, i § 754, stk. 2, 2. pkt., og § 863, stk. 2. Se herom nærmere kapitel 6, afsnit 4.5.2.

I § 186, stk. 5, er det fastsat, at den, der uberettiget videregiver billed- eller lydoptagelser, som er foretaget i medfør af stk. 3, straffes med bøde, medmindre højere straf er forskyldt efter lovgivningen i øvrigt.

Efter stk. 6 kan der forlanges betaling for tilvejebringelse af en udskrift af vidneforklaringen, når der anmodes om aktindsigt i en forklaring.

4. Oplæsning og vedståelse

Efter retsplejelovens § 36 finder oplæsning og efter omstændighederne vedtagelse af det, der er tilført retsbogen, kun sted, når rettens formand af særlige grunde anser det for nødvendigt, medmindre det modsatte udtrykkeligt er bestemt.

Der er ikke fastsat særlige, udtrykkelige regler om, at der skal ske oplæsning og vedståelse af protokollater. Bestemmelsen i retsplejelovens § 754, jf. § 751, stk. 2 – der gælder retsmøder forud for hovedforhandlingen – hvorefter der skal gives den afhørte mulighed for at gøre sig bekendt med gengivelsen af forklaringer, indebærer ikke nødvendigvis, at der skal ske oplæsning og vedståelse af det protokollerede. Bestemmelsen fastsætter således ikke, hvornår den afhørte skal have mulighed for at gøre sig bekendt med rettens protokollat, og der er ikke noget til hinder for, at det sker efter retsmødet.

5. Affattelse af domme i straffesager

De krav, der stilles til affattelse af domme i straffesager, fremgår af retsplejelovens §§ 218 og 218 a. Efter § 218 skal domme ledsages af grunde.

Ved lov nr. 215 af 31. marts 2004 blev bestemmelsen i § 218 a indført, og bestemmelsen skal ses i sammenhæng med, at der samtidig blev indført regler om øget mulighed for almindelig aktindsigt i domme.

Det fremgår af bestemmelsen, at domme skal indeholde parternes påstande og en fremstilling af sagen, herunder i fornødent omfang en gengivelse af de afgivne forklaringer, samt angive de faktiske og retlige omstændigheder, der er lagt vægt på ved afgørelsen. Herudover skal domme i straffesager indeholde en gengivelse af tiltalen.

Det fremgår af forarbejderne til bestemmelsen, hvad der nærmere ligger i, at forklaringerne skal indgå i dommen ”i fornødent omfang”, jf. Folketingstidende 2003-04, tillæg A, side 646f. Det fremgår heraf, at forklaringerne skal gengives, i det omfang det er nødvendigt, for at dommen kan ”stå alene”, dvs. kan forstås af personer, der ikke i øvrigt kender sagen, og som ikke har adgang til sagens dokumenter. Behovet for at gengive de afgivne forklaringer i sagsfremstillingen vil bl.a. afhænge af, hvor udførligt forklaringerne omtales i dommens begrundelse (præmisserne). Dommen bør altid indeholde – eventuelt i præmisserne – i det mindste en helt kortfattet gengivelse af forklaringer, som har haft betydning for afgørelsen. Har de afgivne forklaringer haft betydning for afgørelsen, er det således ikke tilstrækkeligt i dommen blot at angive, hvem der har afgivet forklaring, og så i øvrigt henvise til retsbogen. Derimod er der ikke noget til hinder for, at dommen kort gengiver essensen af de forklaringer, der har haft betydning for afgørelsen, samtidig med at retsbogen indeholder en mere udførlig gengivelse af disse forklaringer. Der kan efter omstændighederne også være behov for at gengive essensen af en forklaring, som retten har tilsidesat. I tilståelsessager vil det som regel være tilstrækkeligt i dommen at angive, at tiltalte har forklaret i overensstemmelse med tiltalen. I praksis opfyldes kravet om gengivelse af forklaringer i dommen oftest ved, at forklaringerne gengives på samme måde som i retsbogen.

Kapitel 3

Norsk og svensk ret

1. Indledning

Strafferetsplejeudvalget har til brug for sine overvejelser om behovet for en revision af reglerne om optagelse og protokollering af forklaringer i straffesager indhentet oplysninger om retstilstanden på dette område i Norge og Sverige.

2. Norsk ret

2.1. Protokollering

Forklaringer afgivet før hovedforhandlingen indføres i retsbogen, jf. straffeprocesslovens § 20.

Forklaringer, som afgives under hovedforhandlingen, indføres derimod kun i retsbogen, hvis retten bestemmer det. En beslutning om protokollering kan træffes efter anmodning fra en part eller af retten af egen drift.

Straffeprocesslovens § 21 nævner to konkrete situationer, hvor retten kan bestemme, at en forklaring skal protokolleres: Hvis retten vurderer, at den pågældende ikke vil kunne afhøres under en ankesag eller i givet fald kun uden for hovedforhandlingen (nr. 1), eller hvis forklaringen på væsentlige punkter afviger fra tidligere forklaringer afgivet til politiet eller i et retsmøde (nr. 2). Straffeprocesslovens § 21 indeholder endvidere en opsamlingsbestemmelse, hvorefter retten kan bestemme, at en forklaring skal protokolleres, når andre væsentlige grunde taler for det (nr. 3).

I praksis sker der sjældent protokollering af forklaringer afgivet under hovedforhandlingen i straffesager.

I de få tilfælde, hvor der sker protokollering af forklaringer afgivet under hovedforhandlinger af straffesager, vil det ofte ske efter begæring fra anklagemyndigheden eller forsvareren. Baggrunden er ofte, at forklaringen eller forklaringerne antages at kunne få konsekvenser ud over for den sag, der behandles, eller fordi protokollet antages at ville have stor betydning for sagens videre behandling i højere instanser.

Protokollering efter straffeprocesslovens §§ 20 eller 21 sker i givet fald som et kortfattet referat af forklaringen. Forklaringerne skal føres ind i retsbogen og læses op til vedståelse. De tilføjelser og rettelser, som kommer frem ved oplæsningen, føres ligeledes ind i retsbogen. Tilståelser og andre særligt vigtige udtalelser bør gengives så vidt muligt med den afhørtes egne ord. Når en forklaring helt eller delvis stemmer overens med en forklaring, der tidligere er afgivet i et retsmøde af samme eller en anden person, kan retten henvise til den tidligere forklaring og læse den op til vedtagelse.

Ved vurderingen af, hvor detaljeret protokolleringen af forklaringer afgivet i retsmøder uden for hovedforhandlingen (§ 20) skal være, lægger retten blandt andet vægt på forklaringens forventede betydning for afgørelsen i sagen.

Endvidere fremgår det af straffeprocesslovens § 22, at en forklaring skal indføres i retsbogen i sin helhed og så vidt muligt med den afhørtes egne ord, hvis der er grund til at tro, at forklaringen vil kunne medføre strafansvar for falsk forklaring for retten.

Protokollering af forklaringer i sin helhed efter § 22 sker i praksis meget sjældent.

Efter straffeprocesslovens § 40 skal straffedommes præmisser angive hovedpunkterne i rettens bevisvurdering. Forklaringer refereres i dommen i det omfang, det er nødvendigt for at belyse faktum eller bevisvurderingen.

2.2. Lydoptagelse

Med hjemmel i straffeprocesslovens § 23 er der fastsat regler om lydoptagelse af forklaringer i straffesager, jf. forskrift nr. 1911 af 15. november 1985.

Denne forskrift bestemmer i kapitel 1, at forklaringer i retsmøder uden for hovedforhandlingen kan lydoptages, når det findes hensigtsmæssigt. Der skal særlig lægges vægt på sagens art og alvor, forklaringens vigtighed og betydningen af, at den dømmende ret får den afhørtes egne ord og fremstilling.

Den afhørte skal på forhånd have oplysning om, at der sker lydoptagelse.

Sigtede og dennes forsvarer har samme ret til at få optagelserne afspillet, som de har til at se sagens dokumenter.

En lydoptagelse udskrives, når retten finder grund til det, og udskriften indgår i så fald i sagens dokumenter.

Retten opbevarer optagelserne indtil 6 måneder efter sagens endelige afgørelse. Derefter kan optagelserne tilintetgøres, medmindre en part begærer videre opbevaring.

Retten kan bestemme, at en udskrift af en lydoptagelse skal træde i stedet for indførsel i retsbogen. Optagelsen skal i så fald nedskrives hurtigst muligt, gennemlæses og bekræftes af dommeren. Udskriften af forklaringen vedlægges retsbogen. Hvis forklaringen er til brug for hovedforhandlingen, skal udskriftens rigtighed og så bekræftes af den afhørte. Det samme gælder, når en optagelse af tiltaltes forklaring skal bruges som grundlag for en tilståelsessag.

Forskriften af 15. november 1985 bestemmer i kapitel 2, at der kan anvendes lydoptagelse under hovedforhandlingen, hvis retten finder grund til det. I givet fald finder de beskrevne regler fra kapitel 1 om underretning af den afhørte om optagelsen, sigtedes adgang til optagelsen mv. tilsvarende anvendelse.

I praksis sker der sjældent lydoptagelse af forklaringer i straffesager.

2.3. Forsøgsordning med lydoptagelse

Der blev i 1997-2001 ved otte by- og herredsretter og én lagmannsret gennemført en forsøgsordning med lydoptagelse af hovedforhandlingen i straffesager. Baggrunden for forsøgsordningen var bl.a. en konkret sag, hvor hovedforhandlingen i en straffesag på privat initiativ faktisk var optaget på bånd, og hvor båndoptagelsen havde betydning for en beslutning om at genoptage straffesagen.

Forsøgsordningen blev gennemført efter et særskilt regelsæt i forskrift nr. 1097 af 10. marts 1997, som træder i stedet for de generelle regler i forskriften af 15. november 1985, der er beskrevet ovenfor. Under forsøgsordningen gjaldt navnlig følgende:

Retten bestemmer, om hovedforhandlingen helt eller delvis skal optages på lyd-bånd. En delvis optagelse bør særlig rettes mod de afgivne forklaringer og i lagmannsretten tillige mod retsformandens retsbelæring. Rettens beslutning om at foretage eller nægte lydoptagelse kan ikke påkæres.

Når der sker lydoptagelse, skal den, som afhøres, underrettes herom.

Når der undtagelsesvis træffes bestemmelse om protokollering af en forklaring, jf. ovenfor i pkt. 1.1 om straffeproceslovens § 21, kan retten bestemme, at lydoptagelse skal træde i stedet for protokollering. Det skal i så fald tilføres retsbogen, *at* der er truffet beslutning om protokollering, *hvad* der skal protokolleres og tidspunktet herfor. I øvrigt kan der henvises til lydoptagelsen.

Retten kan undtagelsesvis bestemme, at en lydoptagelse skal afspilles senere under hovedforhandlingen. Rettens beslutning om at tillade eller nægte afspilning kan ikke påkæres.

Lydoptagelserne skal opbevares af retten under hele forsøgsperioden.

Når dommen er afsagt, gælder der samme regler om aktindsigt i lydoptagelsen som om aktindsigt i sagens dokumenter. Som hovedregel har sigtede, forurettede og enhver, der har retlig interesse, adgang til aktindsigt. Anmodningen om aktindsigt skal angive, hvad lydoptagelsen skal bruges til, og der kan kræves en nærmere begrundelse af anmodningen. Retten bestemmer, om aktindsigt skal gives ved afspilning af optagelsen på rettens kontor eller ved udlån af en kopi af optagelsen. Rettens beslutning herom kan ikke påkæres. (Rettens beslutning om i det hele taget at give eller nægte aktindsigt i lydoptagelsen er derimod genstand for kære). Ved udlån af en kopi af optagelsen fastsætter retten en frist for tilbagelevering af kopien.

I særlige tilfælde kan en udskrift af lydoptagelsen træde i stedet for en kopi af lydoptagelsen.

Afspilning af lydoptagelser under en senere hovedforhandling sker i givet fald efter reglerne i straffeprocesslovens §§ 298 og 300. § 298 vedrører børns eller psykisk udviklingshæmmedes forklaringer om sædelighedsforbrydelser. § 300 bestemmer, at lydoptagelser af forklaringer afgivet tidligere under sagen kan bruges som bevis, hvis betingelserne efter §§ 290, 296, 297 eller 299 er opfyldt. § 290 vedrører det tilfælde, at tiltaltes forklaring strider mod en tidligere forklaring afgivet i retten eller til politirapport, eller der er punkter, hvor tiltalte nægter at udtale sig eller erklærer ikke at kunne huske svaret. § 296 vedrører samme situationer som § 290, blot hvor det er et vidne, der afgiver forklaring. § 297 vedrører det tilfælde, at et vidne, som tidligere har afgivet forklaring under sagen, ikke er til stede under hovedforhandlingen, og en mundtlig afhøring ikke er mulig eller ville medføre uforholdsmæssig ulempe eller udgift. § 299 vedrører erklæringer fra sagkyndige, når mundtlig forklaring ikke kan foretages eller ikke findes nødvendig.

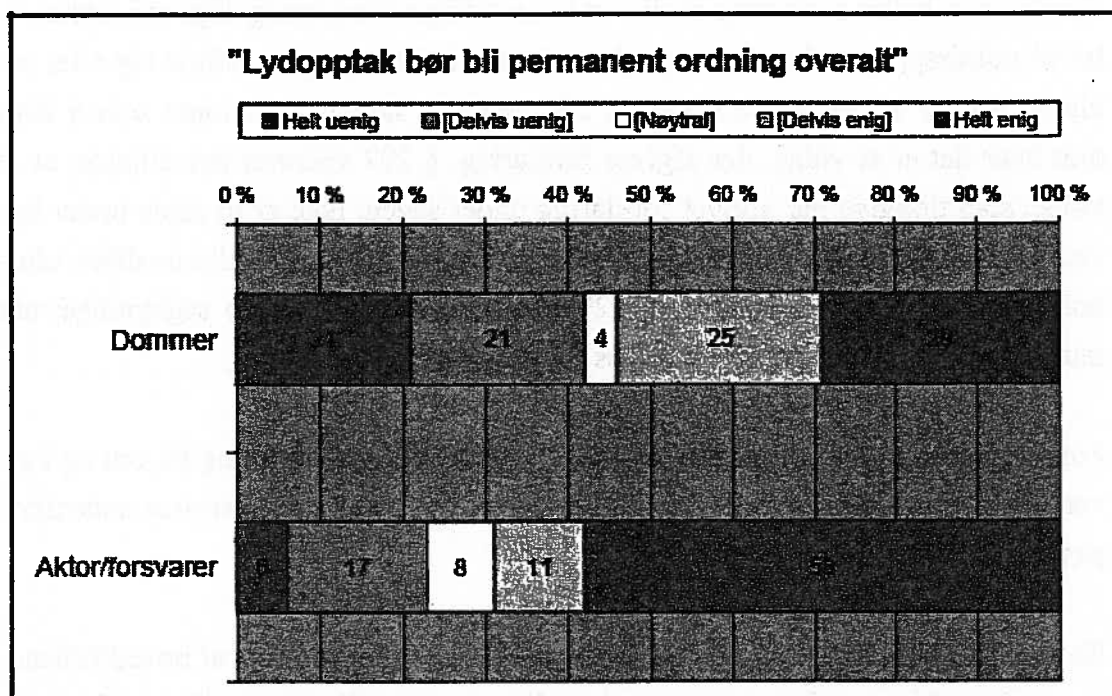
Forsøgsordningen er blevet evalueret med henblik på at tage stilling til, om og i givet fald i hvilket omfang forklaringer skal optages på bånd, jf. nærmere nedenfor i pkt. 2.4.

En eventuel indførelse af en permanent ordning med lydoptagelse af hovedforhandlingen i straffesager forventes at nødvendiggøre en stillingtagen til bl.a. følgende spørgsmål:

- Parternes og tredjemands adgang til at gennemlytte optagelsen.
- Parternes og tredjemands adgang til at få kopi af optagelsen.
- Parternes og tredjemands adgang til at få udskrift af optagelsen.
- Dommerens adgang til optagelsen (i den gennemførte forsøgsordning har dommeren ikke måttet anvende optagelsen i forbindelse med skrivningen af dommen).
- I hvilket omfang har en part krav på afspilning af optagelsen i ankeinstansen?
- Medfører det ophævelse af dommen, hvis det ved hjælp af optagelsen kan dokumenteres, at dommeren har misforstået en forklaring på et vist punkt, som har betydning og eventuelt afgørende betydning for sagen?

2.4. Evaluering af forsøgsordningen

Blandt dommerne, anklagerne og forsvarerne, som deltog i evalueringen, var der i høj grad delte meninger om ordningen. Følgende grafik viser de adspurgte dommere, anklagere og forsvareres vurdering af, om lydoptagelse bør indføres som en permanent ordning:

Figur 36

Som det fremgår af grafikken mente 54 pct. af dommerne, at lydoptagelse af forklaringer i straffesager bør indføres som en permanent ordning, mens 42 pct. var uenige. 69 pct. af forsvarerne og anklagerne var positive over for at indføre lydoptagelse af forklaringer i straffesager som en permanent ordning.

Det fremgår af evalueringen, at navnlig hensynet til retssikkerheden blev fremhævet som et argument for optagelse af forklaringer i straffesager. Ved en efterfølgende prøvning af sagen i forbindelse med anke eller genoptagelse vil lydoptagelserne således kunne indgå i vurderingen af dommen i første instans. Det skal formentlig ses i lyset af, at der som nævnt ovenfor under pkt. 2.1 sjældent foretages protokollering af forklaringer afgivet under hovedforhandlinger i straffesager.

Evaluators overordnede konklusion var, at ordningen burde gennemføres på permanent basis, dog under forudsætning af, at de tekniske problemer løses, da lyd-kvaliteten og brugbarheden af optagelserne under forsøgsordningen havde været for ustabile.

Det er fortsat under overvejelse, om der skal indføres en permanent ordning med lydoptagelse af forklaringer under hovedforhandlingen i straffesager.

3. Svensk ret

Rigsdagen vedtog i 2005 en større reform af den svenske retsplejelov (rättegångsbalken). Reformen trådte i kraft den 1. november 2008. Ved reformen blev der bl.a. indført regler om billed- og lydoptagelse af forklaringer. Efter de regler der var gældende inden den 1. november 2008, kunne retterne lydoptage forklaringer afgivet i straffesager.

I det følgende vil de regler om lydoptagelse af forklaringer i straffesager, der var gældende indtil den 1. november 2008, først blive beskrevet. Dernæst vil reglerne om billed- og lydoptagelse, der trådte i kraft den 1. november 2008, blive beskrevet.

3.1. Ordning indtil den 1. november 2008

Siden 1948 har det været muligt at lydoptage forklaringer afgivet i straffesager. Det har dog tidligere været mere sædvanligt, at forklaringerne blev nedskrevet. Siden 2000 har det været udgangspunktet, at forklaringer afgivet i straffesager skal lydoptages.

I henhold til rättegångsbalken kapitel 6 § 6 skulle forklaringer således lydoptages eller, i det omfang forklaringerne kunne antages at være af betydning for sagen, skrives ned. Dette gjaldt dog ikke ved hovedforhandling i Högsta domstolen.

I praksis var udgangspunkt også, at forklaringer afgivet i tingsrätten eller hovrätten blev lydoptaget, og lydoptagelse blev vedlagt sagen. Forklaringer afgivet i disse retter blev således kun undtagelsesvist nedskrevet.

Hvis forklaringen blev skrevet ned, skulle parterne og den afhørte straks have adgang til at kontrollere det, som blev skrevet ned. Den afhørte skulle spørges, om han eller hun havde noget at indvende mod indholdet. En indvending, som ikke medfører nogen ændring, skulle noteres. Derefter måtte det, som var skrevet ned, ikke ændres.

Tidligere blev forklaringer i praksis optaget på bånd, men senere blev forklaringerne lydoptaget digitalt i domstolenes sagshåndteringssystem VERA. Der er en række fordele ved en digital lagring af lydoptagelserne. De digitale optagelser er af højere kvalitet end båndoptagelserne. Endvidere har alle retter direkte adgang til sagshåndteringssystemet, og der er således ikke som ved båndoptagelser behov for at transportere båndet til f.eks. ankeinstansen i forbindelse med en anke.

Dommeren havde mulighed for at lytte til optagelsen, når han eller hun skrev dommen, men dette skete sjældent. Endvidere anvendte anklagere og forsvarere relativt sjældent lydoptagelserne, og når det skete, var det primært i forbindelse med at forberede ankebehandlingen.

Derimod var det mere almindeligt forekommende, at ankeinstanserne anvendte lydoptagelser i forbindelse med behandlingen af ankesagen. Efter rättegångsbalken kapitel 35 § 13 kunne et mundtligt bevis, f.eks. et vidneudsagn, fremlægges på anden vis end ved en ny afhøring. Det kunne enten ske ved en oplæsning af en protokolleret forklaring eller ved afspilning af lydoptagelsen af forklaringen afgivet i første instans. Det var ret almindeligt, at lydoptagelser blev afspillet i hovrätten.

Lydoptagelsen var undergivet almindelig aktindsigt. Det bemærkes i den forbindelse, at efter svensk ret er der som udgangspunkt adgang for alle til at foretage lydoptagelser af straffesager, herunder forklaringerne. Retten kan dog forbyde, at optagelse finder sted.

Optagelsen kunne slettes to måneder efter sagens endelige afgørelse.

3.2. Ordningen efter 1. november 2008

Som tidligere oplyst, vedtog Rigsdagen i 2005 en større reform af den svenske retsplejelov (rättegångsbalken). Reformen trådte i kraft den 1. november 2008. I det følgende beskrives de regler, der har været gældende siden den 1. november 2008 om billed- og lydoptagelse af forklaringer i straffesager.

I henhold til rättegångsbalken kapitel 6 § 6, som affattet fra den 1. november 2008, skal forklaringer i tingsrätten billed- og lydoptages, medmindre særlige grunde taler imod det. Forklaringer i højere ret kan billed- og lydoptages.

Det fremgår af forarbejderne, at adgangen til at undlade billed- og lydoptagelse, hvis særlige grunde taler imod en sådan optagelse, navnlig er møntet på tilfælde, hvor billed- og lydoptagelse kan skade sagens oplysning. Der er tale om en snæver undtagelse. Hvis den afhørte opfatter en billed- og lydoptagelse som så krænkende, at der er gode grunde til at antage, at optagelsen vil indvirke negativt på hans eller hendes forklaring, kan det dog helt undtagelsesvis begrunde, at man f.eks. nøjes med lydoptagelse. Et andet eksempel på "særlige grunde" vil være tekniske problemer med optageudstyret.

Hvis der ikke sker billed- og lydoptagelse, skal forklaringen lydoptages eller, hvis dette ikke sker, skrives ned i det omfang forklaringen kan antages at være af betydning for sagen. Dette gælder dog ikke ved hovedforhandling i Högsta domstolen.

Hvis forklaringen skrives ned, skal parterne og den afhørte straks have adgang til at kontrollere det, som skrives ned. Den afhørte skal spørges, om han eller hun har noget at indvende mod indholdet. En indvending, som ikke medfører nogen ændring, skal noteres. Derefter må det, som er skrevet ned, ikke ændres.

Under hovedforhandlingen afspiller ankeinstansen som udgangspunkt billed- og lydoptagelsen fra første instans, og vidner genindkaldes kun, hvis der er behov for at stille supplerende spørgsmål.

Ankeinstansen anvender også billed- og lydoptagelse af forklaringer fra første instans i de sager, hvor det er et krav, at hovrätten meddeler tilladelse til, at sagen i sin helhed kan prøves på ny (prøvelsestilladelse). Efter rättegångsbalken kapitel 49 § 13 kræves som udgangspunkt ikke prøvestilladelse i straffesager. Prøvelsestilladelse kræves dog i sager, hvor der alene er udmålt en bøde, og sager, hvor den tiltalte er blevet frifundet og den højeste straf, som overtrædelse kan medføre er fængsel i 6 måneder.

Billeddelen af billed- og lydoptagelsen skal behandles fortroligt, hvorimod lyd delen ligesom tidligere vil være undergivet almindelig aktindsigt. Parterne kan også få adgang til billeddelen, f.eks. ved gennemsyn på rettens kontor, men vil ikke kunne få udleveret en kopi heraf.

Billed- og lydoptagelserne bliver digitalt lagret i domstolenes sagshåndterings-system. Optagelserne kan slettes to måneder efter sagens endelige afgørelse.

Regeringens overvejelser om den nye ordning er nærmere beskrevet i de almindelige bemærkninger til lovforslag 2004/2005:131, som citeres i uddrag i det følgende:

”Om en möjlighet införs att dokumentera förhörsutsagor i tingsrätt med videoteknik, finns det enligt regeringen mycket att vinna. Framför allt innebär det att hovrätterna får ett ännu bättre underlag än vad ljudupptagningarna ger

när det gäller att bedöma bevisvärdet av ett i tingsrätten hållet förhör. Jämfört med en ljudinspelning kan en videoupptagning förmedla åtskilligt som kan ha betydelse vid förståelsen och bedömningen av en persons utsaga, såsom gester, ansiktsuttryck m.m. Som närmare utvecklas i avsnitt 12.5 innebär förslaget att antalet omförhör i hovrätt kan minska, utan att hovrättens möjligheter att bedöma utsagan för den skull blir sämre. I vissa fall kan det till och med vara en fördel om tingsrättsförhöret kan läggas fram i hovrätten genom en videoupptagning i stället för att förhörspersonen hörs på nytt, eftersom berättelsen i tingsrätten, som lämnas i närmare anslutning till den aktuella händelsen än en berättelse i hovrätten, i många fall ger ett bättre uttryck för vittnets verkliga iakttagelser. Frågan har också uppmärksamats i internationella sammanhang. Av Rådets rambeslut (2001/220/Rf) av den 15 mars 2001 om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden framgår att medlemsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att se till att brottsoffer inte utsätts för fler förhör än vad som är nödvändigt. Att spela in förhör i tingsrätt på video för att sedan i hovrätten, om målet överklagas, kunna spela upp videoupptagningen av förhöret, ligger i linje med vad som uttalas i rambeslutet. Även för tingsrättsprocessen skulle det i en del fall vara en fördel om bevisningen dokumenterades med videoteknik. Det gäller framför allt vid bevisupptagning utom huvudförhandling. Denna fråga behandlas närmare i avsnitt 11.1.2.

I promemorian har mot den nu redovisade bakgrunden föreslagits att ett förhör som hålls i tingsrätt normalt skall dokumenteras genom en videoupptagning. Regeringen ställer sig bakom förslaget. En förutsättning för att förslaget kan genomföras är dock att integritetsfrågorna kan lösas på ett tillfredsställande sätt, något som särskilt understrukits av flera remissinstanser. Det är nödvändigt såväl för den enskildes skull som för att bevisvärdet av ett förhör inte skall riskeras.

...

Oavsett förekomsten av en sekretessregel bör dock möjligheterna att dokumentera domstolsförhör med videoteknik vara underkastade en viss begränsning, framför allt av hänsyn till utredningen. I promemorian har föreslagits att en videoupptagning skall få göras endast om den som skall höras inte motsätter sig det och det inte finns något annat skäl mot en inspelning. Enligt regeringens mening finns det emellertid en rad invändningar mot att tillmäta ett direkt eller indirekt samtycke avgörande betydelse för om en videoupptagning kan komma till stånd. Flera remissinstanser, däribland Justitiekanslern, Hovrätten för Nedre Norrland och Stockholms tingsrätt, har också kritiserat förslaget att det skall överlämnas åt den enskilde att avgöra formerna för hur förhöret bör dokumenteras.

När det gäller frågan om samtycke har Justitiekanslern från principiella utgångspunkter anført viss tveksamhet till att rätten skulle frångå möjligheterna att påverka det sätt på vilket ett förhör skall dokumenteras under rättegången. Justitiekanslern påpekar att det i övrigt är domstolen som ansvarar för hur rättegången bedrivs och fattar de beslut som anses nödvändiga för att processen skall kunna genomföras under så goda förutsättningar som möjligt. Också regeringen känner tveksamhet till promemorians förslag i denna del. Mot förslaget kan invändas – utöver vad Justitiekanslern har anført – att kravet på samtycke i många fall kan komma att leda till en obalans i rättegången i hovrätten i de fall tingsrättens avgörande överklagas. Det gäller särskilt med tanke på de förslag för hovrättsprocessen som regeringen tar ställning till i avsnitt 12.5. De förslagen innebär nämligen att hovrätten som huvudregel skall ta del av den muntliga bevisningen genom tingsrättens videoupptagningar och endast i speciella fall ta upp bevisningen på nytt. Ett krav på samtycke skulle därför direkt påverka hur hovrättsprocessen i det enskilda fallet kommer att gestalta sig. Sådana långtgående konsekvenser av det ställningstagande en enskild förhörsperson gör när det gäller dokumentationen av förhöret bör undvikas.

Något krav på samtycke – direkt eller indirekt – bör därför inte uppställas som villkor för att en videoupptagning skall få ske. Enligt regeringens mening bör rätten i stället kunna avstå från att dokumentera förhöret genom en videoupptagning, om det finns särskilda skäl. Så kan framför allt vara fallet om det kan antas att den som skall höras uppfattar inspelningen som så besvärande att detta på ett negativt sätt återverkar på hans eller hennes berättelse. Ett annat exempel kan vara om tekniken av någon anledning skulle falla eller inte finnas tillgänglig.

En särskild fråga är om rätten, när den prövar om ett förhör skall dokumenteras med videoteknik, skall försöka bedöma behovet av en sådan dokumentation i det enskilda fallet. Som har uttalats i promemorian är möjligheten att dokumentera förhör med videoteknik bl.a. avsedd att förbättra och effektivisera hovrättsprocessen. Om tingsrätten av ett eller annat skäl anser sig kunna göra bedömningen att det inte finns något behov av en inspelning, t.ex. vid förhör som hålls i erkända brottmål, bör enligt promemorian en videoupptagning inte ske. Promemorians ståndpunkt har varit föremål för kritik under remissförfarandet. Bland annat har det gjorts gällande att det inte är ovanligt att en tilltalad som inledningsvis erkänt gärningen, vid det efterföljande förhöret i själva verket visar sig bestrida åtalet. Även regeringen ställer sig kritisk till att överlämna åt tingsrätterna att pröva om det finns behov av en videoupptagning. Det är inte lämpligt att tingsrätten gör en bedömning av om målet kan komma att överklagas eller någon bedömning av behovet av att bevisningen läggs fram på nytt i en hovrättsprocess. Principen bör i stället vara att förhör skall dokumenteras

genom en videoupptagning så länge utredningsintresset eller starka integritetsskäl inte lägger hinder i vägen, dvs. att det inte finns några särskilda skäl mot en sådan upptagning. Bestämmelserna om dokumentation med videoteknik bör alltså utformas så att rätten inte beaktar behovet av en videoupptagning i det enskilda fallet.

...

Förhör i högre rätt

Enligt promemorian finns det inte anledning att nu öppna en möjlighet även för hovrätterna att dokumentera förhör med videoteknik. Denna ståndpunkt grundas framför allt på det faktum att det vid överklagande till Högsta domstolen enligt 55 kap. 14 § RB gäller mycket stränga regler om tilltrosbevisning. Enligt regeringen finns det emellertid fall där det vore en fördel om framför allt också hovrätterna har möjlighet att dokumentera förhör som hålls i domstolen genom en videoupptagning. Det kan t.ex. vara fråga om situationer när hovrätten tar upp muntlig bevisning utom huvudförhandling. I vart fall saknas det skäl att inte tillåta dokumentation med videoteknik också i högre rätt. Regeringen föreslår därför att överinstanserna får möjlighet att besluta att förhör där skall dokumenteras med videoteknik.”

Reformen forventes evalueret ca. 2 år efter reglernes ikrafttræden. Der foreligger således ikke på nuværende tidspunkt data, statistik mv. om erfaringerne med reglerne om billed- og lydoptagelse. Det svenske Justitsministerium har dog oplyst, at det er deres indtryk, at reglerne fungerer godt. Der forekommer indimellem tekniske problemer med optagelserne, men henset til antallet af optagelser er det i klart færre tilfælde end forventet. Der har været udtrykt utilfredshed med, at optagelser af forklaringer medfører, at tiltalte ikke fuldt ud får adgang til at afgive forklaring i hovrätten, men det har især været i begyndelsen.

Kapitel 4

Forsøgsordningen

1. Indledning

I dette kapitel beskrives i 2. afsnit forsøgsordningen med lydoptagelse af forklaringer, og i 3. afsnit opsummeres resultaterne af evalueringen af forsøget.

2. Forsøgsordningen

Strafferetsplejeudvalget anbefalede i september 2007 justitsministeren, at der søgtes tilvejebragt lovhjemmel til som led i en forsøgsordning med lydoptagelse af forklaringer i straffesager at fravige retsplejelovens regler om gengivelsen af forklaringer i retsbogen.

På baggrund af udvalgets anbefaling fremsatte justitsministeren den 12. december 2007 et forslag til lov om ændring af retsplejeloven (Forsøgsordning med lydoptagelse af forklaringer i straffesager) (L 39). Det fremgår af lovforslagets bemærkninger, at formålet med den foreslåede forsøgsordning var at indhøste erfaringer til brug for Strafferetsplejeudvalgets videre overvejelser om en revision af retsplejelovens regler om protokollering. Lovforslaget blev uden ændringer vedtaget af Folketinget ved 3. behandling den 5. februar 2008 og stadfæstet som lov nr. 67 af 11. februar 2008.

Forsøgsordningen går grundlæggende ud på, at forklaringer, der afgives under hovedforhandlingen i byretten, lydoptages, men kun optegnes i retsbogen, hvis en part anmoder om det, eller hvis byrettens dom ankes. Forsøgsordningen indeholder navnlig følgende elementer:

- Der sker lydoptagelse af forklaringer under hovedforhandlingen i straffesager eller af rettens gengivelse (referat) af sådanne forklaringer.

- Forklaringerne indføres som udgangspunkt ikke i retsbogen.
- Forklaringerne medtages som udgangspunkt kun i dommen i det omfang, det er nødvendigt at gengive forklaringerne i begrundelsen for dommen.
- Hver part (tiltalte og anklagemyndigheden) får adgang til lydoptagelsen, f.eks. til brug for overvejelser om eventuelt at anke byrettens dom.
- Tiltalte kan høre lydoptagelsen i retten eller hos sin forsvarer, men kan ikke få udleveret en kopi af optagelsen.
- Hver part (tiltalte og anklagemyndigheden) kan forlange, at forklaringen indføres i retsbogen. Forklaringen skal endvidere indføres i retsbogen ved anke og ved meddelelse af aktindsigt i retsbogstilførsler vedrørende forklaringen.
- I tilfælde af en anmodning om aktindsigt i dommen efter retsplejelovens § 41 b (om aktindsigt i domme og kendelser for enhver) suppleres dommen i givet fald med en gengivelse af forklaringerne svarende til, hvad der kræves efter retsplejelovens § 218 a, stk. 1 (om affattelsen af domme).

Efter loven skal justitsministeren i folketingssamlingen 2009-10 fremsætte lovfor-
slag om revision af bestemmelsen i retsplejelovens § 33 a.

Med hjemmel i bestemmelsen i § 33 a blev der i oktober 2008 iværksat en forsøgsordning med lydoptagelse af forklaringer i straffesager. Forsøget er opdelt i to ordninger: En ordning hvor dommerens gengivelse af forklaringer optages på digital diktafon enten under eller efter retsmødet (diktatoptagelse), og en ordning hvor forklaringerne bliver optaget på en lydfil via mikrofoner installeret i retslokalet (lydoptagelse).

7 byretter har deltaget i forsøget. Fire af disse byretter – Bornholm, Glostrup, Kø-
benhavn og Århus – har anvendt lydoptagelse af forklaringer. Disse byretter har
også haft mulighed for diktatoptagelse i de sager, hvor det ikke har været hen-

sigtsmæssigt at bruge lydoptagelse af forklaringer. De øvrige byretter – Helsingør, Frederiksberg og Roskilde – har alene haft mulighed for at anvende diktatoptagelse.

3. Evalueringen af forsøgsordningen

Forsøget er blevet evalueret af Justitsministeriets Forskningskontor. Evalueringen bygger på kvantitative data, der er indsamlet gennem såkaldte stam- og fravalgsskemaer (skemaer for hver enkelt sag under forsøgsordningen, der henholdsvis er indgået i forsøget eller er fravalgt i forsøget) og spørgeskemaer. Svarprocenten for spørgeskemaerne har været 66 pct. for dommere, 31 pct. for anklagere og 22 pct. for forsvarere. Der er endvidere gennemført en række interviews med dommere, kontorphonale ved retterne, anklagere og forsvarere. I september 2009 blev en evalueringsrapport om forsøget med lydoptagelse sendt til Strafferetsplejeudvalget.

Evalueringen viser overordnet set, at der blandt aktørerne er ganske mange forskellige synspunkter om anvendelse af lydoptagelse af forklaringer i straffesager, herunder om de retssikkerhedsmæssige aspekter. Disse nuancer i evalueringen gengives ikke i den meget korte opsummering af evalueringen, som foretages i det følgende. For en fuldstændig gengivelse henvises til bilag 1, hvor evalueringsrapporten er optrykt.

Evalueringen af lydoptagelsesdelen af forsøget kan helt kort opsummeres i følgende punkter:

- I ca. 10 pct. af de sager, hvor der er foretaget lydoptagelse af forklaringer, er gengivelser af forklaringer senere indført i retsbogen. I hovedparten af sagerne skete det, fordi dommen blev anket.
- Dommerne har i få tilfælde anvendt lydoptagelsen under voteringen. Anklagere og forsvarere har ikke anvendt lydoptagelserne. Anklagere og forsvarere har ikke oplevet, at de manglende forklaringer i retsbogen medfører behov for at høre lydoptagelser af forklaringerne.

- De fleste forsvarere og anklagere synes ikke, at det er et problem, at forklaringerne ikke gengives i dommen. Ca. 1/5 af anklagerne og ca. 1/3 af forsvarerne synes dog, at det er et problem.
- Lydoptagelse af forklaringer giver en tidsbesparelse under og efter retsmødet. Rapporten indeholder en nærmere vurdering af omfanget.
- Et flertal af dommerne, anklagerne og forsvarerne mener, at lydoptagelse af forklaringer øger pålideligheden af de udsagn, de afhørte fremkommer med i retten. Der er dog også en stor del af dommerne og forsvarerne, der ikke mener, at det er tilfældet.
- Det er det generelle indtryk, at lydoptagelse af forklaringer ikke har negativ indvirkning på de afgivne forklaringer, f.eks. ved at virke stressende eller forvirrende på tiltalte og vidner.
- Mange dommere, anklagere og forsvarere mener, at lydoptagelse af forklaringer i langt de fleste sager gør, at hovedforhandlingen forløber mere smidigt.
- Der er langt fra enighed om, hvorvidt det giver problemer eller fordele, at forklaringer ikke dikteres under retsmødet, og der peges på en del forskellige problemer og fordele.
- Langt hovedparten af dommerne, kontorpersonalet og anklagerne mener, at fordelene ved lydoptagelse overstiger ulemperne herved. Blandt forsvarerne vurderer 38 pct., at fordelene overstiger ulemperne, mens 32 pct. mener det modsatte.
- Det store flertal af dommerne, kontorpersonalet og anklagerne mener, at der bør indføres en permanent ordning med lydoptagelse af forklaringer i straffesager. Omkring halvdelen af forsvarerne mener ikke, at det bør indføres som en permanent ordning, mens ca. 40 pct. mener, at der bør indføres en permanent ordning.

Evalueringen af diktatoptagelsesdelen af forsøget er beskrevet i evalueringsrapporten, der er optrykt som bilag 1. Om udvalgets overvejelser på grundlag af forsøgets resultater henvises til kapitel 6, afsnit 3.

Kapitel 5

Mulige modeller

1. Indledning

På baggrund af beskrivelsen af gældende ret i kapitel 2, norsk og svensk ret i kapitel 3 og opsummeringen af evalueringen af forsøgsordningen i kapitel 4 vil der i det følgende blive beskrevet 5 modeller, som efter udvalgets opfattelse kan tænkes anvendt ved en modernisering af reglerne om protokollering i straffesager. Udvalgets nærmere overvejelser omkring de enkelte modeller er beskrevet nedenfor i kapitel 6 om udvalgets overvejelser.

Modellerne er følgende:

- A. Forklaringer gengives som udgangspunkt ikke. Forklaringer protokolleres dog, hvis der er tale om anticiperet bevisførelse, eller hvis der foreligger særlige grunde. Denne model har væsentlige lighedspunkter med de norske regler, jf. herved kapitel 3.
- B. Forklaringer gengives som almindelig regel ved protokollering. Denne model svarer til gældende ret, jf. herved kapitel 2.
- C. Forklaringer gengives ved lydoptagelse af dommerens referat (diktatoptagelse). Denne model har væsentlige lighedspunkter med forsøgsordningen med diktatoptagelse, jf. herved kapitel 4 og bilag 1.
- D. Forklaringer gengives ved lydoptagelse af selve forklaringerne (lydoptagelse). Denne model har væsentlige lighedspunkter med forsøgsordningen med lydoptagelse af forklaringer, jf. herved kapitel 4 og bilag 1.
- E. Forklaringer gengives ved billed- og lydoptagelse af forklaringerne, og billed- og lydoptagelser anvendes som udgangspunkt som bevis i ankesager.

Denne model har væsentlige lighedspunkter med de svenske regler, jf. her-
ved kapitel 3.

2. Model A – Forklaringer gengives som udgangspunkt ikke

2.1. Forklaringer afgivet under hovedforhandlinger

Modellen tager udgangspunkt i, at forklaringer under hovedforhandlinger som udgangspunkt ikke gengives. Der foretages således ikke en skriftlig gengivelse af forklaringer afgivet under hovedforhandlinger i retsbogen eller en lydoptagelse af forklaringerne. Modellen har væsentlige lighedspunkter med den norske ordning, jf. kapitel 3 ovenfor.

Retten kan dog bestemme, at forklaringen skal gengives. Der kan eventuelt opsættes kriterier for, hvornår der skal foretages protokollering, f.eks. når der foreligger særlige grunde, det er nødvendigt eller lignende. En beslutning om gengivelse af forklaringen kan træffes efter anmodning fra en part eller af retten af egen drift.

Protokollering kan f.eks. – som i Norge – ske, hvis (1) retten vurderer, at den pågældende ikke vil kunne afhøres under en ankesag eller i givet fald kun uden for hovedforhandlingen, eller (2) hvor forklaringen på væsentlige punkter afviger fra tidligere afgivne forklaringer.

Der vil også være behov for en opsamlingsbestemmelse, hvorefter retten kan bestemme, at en forklaring skal gengives, når andre væsentlige grunde taler for det.

Opsamlingsbestemmelsen kan kombineres med en detaljeret opstilling af tilfælde, hvor der kan ske gengivelse af forklaringer, eller opstilling kan koncentreres til de væsentligste tilfælde, hvorefter opsamlingsbestemmelsen vil omfatte de resterende tilfælde.

2.2. Forklaringer uden for hovedforhandlinger

Efter denne model vil forklaringer afgivet i retsmøder uden for hovedforhandlingen skulle gengives. De fleste forklaringer afgivet i retsmøder uden for hovedforhandlingen vil have betydning for den efterfølgende sagsbehandling, f.eks. i den videre efterforskning og/eller bevisførelse. Der vil derfor som altovervejende hovedregel være et efterfølgende behov for en gengivelse af forklaringer i sådanne retsmøder.

Der kan eventuelt gives retten adgang til efter en konkret vurdering at undlade at protokollere forklaringer, f.eks. forklaringer der åbenbart ikke vil have betydning for efterforskningen eller bevisførelsen i sagen eller en anden sag, f.eks. forklaringer i visse tilståelsessager mv.

Forklaringer afgivet i eller uden for hovedforhandlinger vil kunne gengives på en af de måder, som er beskrevet i de øvrige modeller, dvs. skriftlig gengivelse, lydoptagelse eller billed- og lydoptagelse, og der er således mulighed for at kombinere denne model med en eller flere af de andre skitserede modeller.

3. Model B – Forklaringer gengives skriftligt

Denne model svarer til de gældende regler. Efter modellen gengives alle indenretlige forklaringer skriftligt i referatform.

Den skriftlige gengivelse kan laves under eller efter retsmødet. I førstnævnte tilfælde vil gengivelsen kunne oplæses for den afhørte i retten, således at den afhørte kan bekræfte (vedstå), at gengivelsen er dækkende.

Der henvises i øvrigt til kapitel 2 om gældende ret.

4. Model C – Forklaringer gengives ved lydoptagelse af dommerens referat (diktat)

4.1. Gengivelse af forklaringer under hovedforhandlinger

Denne model har væsentlige lighedspunkter med forsøgsordningen med diktatoptagelse.

Efter modellen gengives forklaringer afgivet under hovedforhandlinger ved lydoptagelse af dommerens referat (diktat). Forklaringer indføres som udgangspunkt ikke i retsbogen, medmindre retten bestemmer det. Der vil også kunne opsættes kriterier for, hvornår retten kan eller skal protokollere en forklaring – f.eks. når det findes nødvendigt eller lignende. Der vil givet være sager, f.eks. sager af længere varighed eller af kompleks karakter, hvor retten efter en konkret vurdering finder, at der er behov for skriftlige gengivelser af forklaringer. Det kan være af hensyn til parterne i sagen og/eller retten.

Der kan også gives hver part adgang til i forbindelse med retsmødet at anmode om, at forklaringen indføres i retsbogen. Adgangen for en part til at få forklaringen protokolleret kan enten være ubetinget, eller det kan overlades til retten at afgøre, om et protokollat af den konkrete forklaring er nødvendigt.

Lydoptagelsen af dommerens gengivelse af forklaringen kan anvendes i den videre sagsbehandling som lydoptagelse, eller der kan tilvejebringes et skriftligt referat i nærmere opregnede tilfælde, f.eks. ved anke eller aktindsigt.

Lydoptagelsen kan laves under eller efter retsmødet. I førstnævnte tilfælde kan diktatet foretages, mens den afhørte er til stede, således at den afhørte kan bekræfte (vedstå), at gengivelsen af forklaringen er dækkende.

4.2. Gengivelse af forklaringer afgivet i retsmøder uden for hovedforhandlingen

Forklaringer afgivet uden for hovedforhandling vil efter denne model som udgangspunkt blive gengivet skriftligt i retsbogen.

Protokollering af forklaringer kunne begrænses til retsmøder under efterforskningen, herunder retsmøder med henblik på anticiperet bevisførelse. I andre tilfælde – f.eks. i tilståelsessager – vil dommerens referat af forklaringen kunne lydoptages.

5. Model D – Forklaringer gengives ved lydoptagelse af selve forklaringerne

5.1. Gengivelse af forklaringer under hovedforhandlinger

Efter denne model gengives forklaringer afgivet under hovedforhandlinger ved lydoptagelse af selve forklaringerne. Modellen har væsentlige lighedspunkter med forsøgsordningen med lydoptagelse af forklaringer, jf. kapitel 4 og bilag 1.

I lighed med model C protokolleres forklaringer som udgangspunkt ikke i retsbogen, medmindre retten bestemmer det. Kriteriet kan også være et andet, f.eks. at retten finder det nødvendigt eller lignende.

Der vil bl.a. kunne være et behov for protokollater i sager, der strækker sig over flere dage, sager af mere kompleks karakter eller sager med mange forklaringer. Endvidere vil der kunne forekomme tilfælde, hvor lydoptagelse af forklaringen vil kunne være til skade for sagens oplysning, f.eks. fordi den afhørte ikke ønsker forklaringen lydoptaget.

Der kan ligesom ved model C gives hver part adgang til at anmode om, at forklaringen indføres i retsbogen. Adgangen for en part til at få forklaringen protokolleret kan enten være ubetinget eller betinget, f.eks. af at retten finder det nødvendigt eller lignende.

Lydoptagelsen kan anvendes i den videre sagsbehandling som lydoptagelse, og/eller der kan tilvejebringes et skriftligt referat i nærmere opregnede tilfælde, f.eks. ved anke eller aktindsigt. Eventuelt vil det kunne være op til ankeinstansen om lydoptagelsen af forklaringen skal afspilles under ankesagen, eller om en skriftlig gengivelse af forklaringen skal fremlægges.

5.2. Forklaringer uden for hovedforhandlinger

Udgangspunktet vil efter denne model være, at forklaringer uden for hovedforhandlinger skriftligt gengives i retsbogen.

I tilfælde, hvor forklaringen ikke kan antages at ville have betydning for efterforskningen eller bevisførelsen i den konkrete sag eller en anden sag, vil forklaringen eventuelt kunne lydoptages eller rettens referat heraf ville kunne lydoptages, jf. model C. Det vil f.eks. kunne ske for så vidt angår forklaringer i retsmøder i tilståelsessager eller retsmøder om tiltalefrafald.

Vælges en ordning, hvor lydoptagelser af forklaringer anvendes direkte i den videre sagsbehandling, vil alle forklaringer afgivet i retsmøder uden for hovedforhandlingen kunne lydoptages, og lydoptagelse vil således indgå i den videre sagsbehandling.

6. Model E – Billed- og lydoptagelse af forklaringer

6.1. Gengivelse af forklaringer afgivet i hovedforhandlinger

Denne model bygger på en systematisk registrering af forklaringer ved billed- og lydoptagelse. Modellen har væsentlige lighedspunkter med den svenske ordning, jf. kapitel 3.

Udgangspunktet er, at forklaringerne ikke gengives i retsbogen, medmindre retten bestemmer det. I lighed med model C og D vil der kunne anlægges kriterier for, hvornår der skal protokolleres.

Der vil også ved denne model kunne gives parterne indflydelse på, om en forklaring skal protokolleres. Adgangen for en part til at få forklaringen protokolleret kan enten være ubetinget eller betinget.

Billed- og lydoptagelsen kan anvendes i den videre sagsbehandling som billed- og lydoptagelse, eller der kan tilvejebringes et referat i nærmere opregnede tilfælde, f.eks. ved anke eller anmodninger om aktindsigt.

Ved en billed- og lydoptagelse af forklaringen vil ankeinstansen have et bedre grundlag for at vurdere forklaringens bevisværdi, end hvor der alene foreligger en lydoptagelse af forklaringen. Det vil således for denne model være nærliggende, at billed- og lydoptagelse anvendes i den videre sagsbehandling som bevis.

Der er dog ikke noget til hinder for, at der også ved denne model tilvejebringes et protokollat af forklaringen eventuelt udfærdiget på baggrund af billed- og lydoptagelsen.

6.2. Gengivelse af forklaringer afgivet i retsmøder uden for hovedforhandling

Hvis billed- og lydoptagelsen anvendes direkte i den videre sagsbehandling, vil forklaringer afgivet i retsmøder uden for hovedforhandling kunne billed- og lydoptages.

Vælges en ordning, hvor forklaringen i den senere sagsbehandling skal foreligge protokolleret, vil der derimod ikke være meget vundet ved at foretage billed- og lydoptagelse af forklaringen. Det gælder særligt for retsmøder, hvor forklaringerne har betydning for den videre efterforskning eller bevisførelsen mv., idet udgangspunktet således vil være, at der efterfølgende skal ske en skriftlig gengivelse af forklaringen.

Kapitel 6

Udvalgets overvejelser

1. Indledning

Strafferetsplejeudvalget skal efter kommissoriet foretage en generel gennemgang af retsplejelovens regler om protokollering i straffesager og på baggrund af gennemgangen overveje spørgsmålet om en modernisering af reglerne ud fra en retssikkerhedsmæssig synsvinkel og under hensyntagen til de teknologiske muligheder.

Efter de gældende regler i retsplejeloven skal forklaringer i straffesager afgivet både før og under hovedforhandlingen i byret og landsret protokolleres, jf. kapitel 2 om gældende ret (retsplejelovens §§ 754 og 870).

Ved protokollering forstås den skriftlige gengivelse af indholdet af forklaringer, der afgives for retten. Udvalgets overvejelser om protokollering omfatter således ikke forklaringer, der afgives for politiet, heller ikke med hensyn til billed- og lydoptagelse af sådanne forklaringer.

Begrebet protokollering dækker heller ikke lyd- og billedoptagelse af forklaringer i retten som sådanne. Men optagelse af forklaringer kan naturligvis påvirke behovet for protokollering, ligesom optagelser kan understøtte protokollering af forklaringerne. Regler om protokollering må derfor udformes i lyset af, om der kan og bør foretages lyd- eller billedoptagelse, og dette er centralt i forbindelse med valget af model for den fremtidige ordning, jf. nærmere nedenfor afsnit 3.

I dette kapitel foretages først en vurdering af behovet for protokollering i straffeprocessen, jf. afsnit 2.

I afsnit 3 overvejes, hvilken overordnet ordning med hensyn til protokollering, der bør anbefales (modelvalg).

Spørgsmålet om den nærmere udformning af regler om protokollering i lyset af den valgte model er behandlet i afsnit 4.

I afsnit 5 overvejes, hvordan domme i straffesager, hvor der er sket billed- eller lydoptagelse af forklaringer, bør affattes.

Afsnit 6 omhandler anvendelse af den model med diktatoptagelse, der er indgået i det gennemførte forsøg.

Afsnit 7 omhandler aktindsigt i domme og retsbøger i straffesager, hvor der er sket billed- eller lydoptagelse af forklaringer.

I afsnit 8 behandles spørgsmålet om adgang til rettens billed- eller lydoptagelse af forklaringer.

Endelig omtales i afsnit 9 spørgsmålet om, hvorvidt journalister bør have adgang til at foretage lydoptagelse af forklaringer i straffesager.

2. Behovet for protokollering

Som det fremgår af kapitel 2, har protokollering gennem mange år givet anledning til debat. Blandt fordelene ved protokollering er traditionelt fremhævet ikke blot det praktiske behov for efterfølgende brug af protokollater i sagsbehandlingen mv., men også nogle mere indirekte fordele ved, at protokollering overhovedet foretages.

Det er således traditionelt blevet antaget, at bevidstheden om, at forklaringen vil blive protokolleret, i sig selv virker i retning af at øge den afhørtes omhu og sandfærdighed. Hertil kommer, at protokolleringen også kan bidrage til at forbedre kvaliteten af afhøringen derved, at udspørgeren og/eller den afhørte formulerer sig mere omhyggeligt. Protokollering kan også have den fordel, at dommeren hører forklaringen i bevidsthed om, at den skal nedfældes, og derved også af hensyn til formuleringen heraf kan have et incitament til at sikre de fornødne præciseringer af det sagte. Endvidere kan protokollering, der kombineres med oplæsning og vedstå-

else af det protokollerede, have den fordel, at det sikres, at deltagerne i retssagen har samme opfattelse af, hvad der er blevet forklaret, og at eventuelle misforståelser afklares under retsmødet.

Et overblik over det praktiske behov for protokollering kan fås ved at se på, dels hvilke typer af forklaringer – og dermed protokollater – der forekommer i straffesager, dels hvilken anvendelse der i praksis gøres af disse protokollater.

2.1. Typer af forklaringer/retsmøder

De forskellige typer af forklaringer illustreres ved de forskellige typer af retsmøder, hvor forklaringer afgives.

Retsmøder i straffesager kan groft opdeles i retsmøder uden for hovedforhandling og retsmøder under hovedforhandling, svarende til hovedsondringen i de gældende regler om protokollering, jf. navnlig retsplejelovens § 754, jf. § 751, på den ene side og § 870 på den anden side, der er nærmere omtalt i kapitel 2.

2.1.1. Retsmøder uden for hovedforhandling

Efter retsplejelovens § 754, jf. § 751, skal det væsentlige indhold af forklaringer afgivet under retsmøder under efterforskningen tilføres retsbogen. Retsmøder uden for hovedforhandling, hvor retsplejelovens § 754, jf. § 751, gælder, omfatter navnlig indenretlige afhøringer under efterforskning (forud for tiltale), herunder grundlovsforhør, subsidiære afhøringer og retsmøder med henblik på tiltalefrafald og tilståelsessag.

Efter retsplejelovens § 747, stk. 1, afholdes under efterforskningen retsmøde, når der fremsættes anmodning om foranstaltninger, som kræver rettens medvirken. Endvidere kan der i medfør af retsplejelovens § 747, stk. 2 og 3, i en række situationer afholdes retsmøde med henblik på at sikre bevis. Efter § 746 kan der endvidere afholdes retsmøder om lovligheden af politiets efterforskningsskridt og om sigtedes og forsvarerens beføjelser.

Hovedtyperne af retsmøder uden for hovedforhandling er følgende:

2.1.1.1. Grundlovsforhør, fristforlængelse og andre tvangsindgreb

Ønsker anklagemyndigheden at begære en person varetægtsfængslet, afholdes retsmøde (grundlovsforhør) i medfør af retsplejelovens § 747, stk. 1, med henblik på rettens stillingtagen til anklagemyndighedens begæring herom.

Det følger af retsplejelovens § 764, stk. 2, at en sigtet, der er til stede her i landet, skal afhøres om sigtelsen, inden afgørelsen om varetægtsfængsling træffes, medmindre retten finder, at en fremstilling af særlige grunde må anses for nytteløs eller skadelig for sigtede. Udgangspunktet er altså, at den sigtede afhøres under grundlovsforhøret.

Ved vurderingen af, om en person skal varetægtsfængsles, vil retten skulle tage stilling til, om mistankegrundlaget mod den pågældende er til stede, jf. retsplejelovens §§ 762-763. I den vurdering vil den sigtedes egen forklaring ofte være af væsentlig betydning.

Der vil endvidere kunne forekomme afhøring, navnlig af fængslede, under retsmøder om forlængelse af en fængslingsfrist.

Retsmøde vil også efter anmodning blive afholdt, hvis politiet fremsætter anmodning om et tvangsindgreb i øvrigt.

Et tvangsindgreb kan iværksættes over for personer, der er sigtede, og over for andre personer. I forbindelse med retsmøder om rettens stillingtagen til tvangsindgreb vil der ofte blive afgivet forklaring af sigtede eller andre.

En mistænkt vil dog i sagens natur ikke blive orienteret om, at der afholdes retsmøde om, hvorvidt der skal iværksættes fremadrettede tvangsindgreb, f.eks. telefonaflytning eller ransagning med henblik på efterforskning af en sag mod mistænkte, jf. herved retsplejelovens § 748, stk. 1.

I andre tilfælde vil det forekomme, at sigtede eller andre afgiver forklaring for retten. I forbindelse med retsmøder om legemsindgreb, ransagninger, beslaglæggelse og edition (pålæg om fremlæggelse af dokumenter m.v.) vil den, som indgrebet vedrører, således i en række tilfælde have adgang til at udtale sig, inden retten træffer afgørelse, jf. retsplejelovens § 792 c, stk. 4 (legemsindgreb), § 796, stk. 4 (ransagning), og § 806, stk. 5 og 6 (beslaglæggelse og edition). Afgives der forklaring om faktiske forhold, skal der ske protokollering efter § 754, jf. § 751.

2.1.1.2. Retsmøder med henblik på at sikre bevis eller indenretlig afhøring i øvrigt

Efter retsplejelovens § 747 kan der i en række situationer afholdes retsmøde forud for hovedforhandlingen med henblik på at sikre bevis. Det skal bl.a. ske ved indenretlig afhøring af sigtede eller vidner.

Efter § 747, stk. 2, afholdes retsmøde, når det er påkrævet for at sikre bevis, (1) som det ellers må befrygtes vil gå tabt eller (2) ikke uden væsentlig ulempe eller forsinkelse vil kunne føres for den dømmende ret. Endvidere kan der afholdes retsmøde, når det er påkrævet for at sikre bevis, som (3) må antages at være af betydning for efterforskningen eller af hensyn til en offentlig interesse.

For så vidt angår de tilfælde, der er omfattet af § 747, stk. 2, nr. 1 og 2, er der tale om anticiperet bevisførelse. Der vil efter bestemmelserne f.eks. kunne foretages indenretlig afhøring af et vidne, som det må frygtes ikke senere vil være i stand til at afgive forklaring f.eks. på grund af sygdom. Afhøring efter § 747, stk. 2, nr. 3, kan ske f.eks. i tilfælde, hvor et vidne nægter at udtale sig til politiet.

Efter § 747, stk. 3, kan der afholdes retsmøde i tilfælde, hvor den sigtede er varetaget i fængsel, herunder i isolation, hvis sikringen af bevis vil kunne få betydning for spørgsmålet om varetægtsfængslingens eller isolationens ophævelse, og væsentlige praktiske hensyn ikke taler imod.

2.1.1.3. Subsidiære afhøringer

Efter retsplejelovens § 843 kan der – også efter tiltale er rejst – efter anmodning fra anklagemyndigheden eller forsvareren foretages indenretlig afhøring af vidner eller syns- eller skønsmænd inden hovedforhandlingen. Bestemmelsen, der navnlig kan anvendes i tilfælde omfattet af § 747, stk. 2, nr. 1 og 2 (anticiperet bevisførelse), har ikke noget stort praktisk anvendelsesområde.

Efter retsplejelovens § 936, stk. 2, 2. pkt., er udgangspunktet, at afhøringer af vidner eller syns- og skønsmænd til brug for Højesterets behandling af en sag foretages ved den byret, som Højesteret anmoder om det. I praksis foregår det dog oftest ved, at en dommerfuldmægtig ved Højesteret foretager eventuelle afhøringer til brug for Højesteret.

Den Særlige Klageret kan foranstalte yderligere afhøringer til brug for afgørelsen om, hvorvidt genoptagelse af en straffesag bør finde sted. Efter retsplejelovens § 981, stk. 1, kan Den Særlige Klageret til brug for vurderingen af spørgsmålet om genoptagelse selv foranstalte yderligere oplysninger tilvejebragt eller pålægge en anden ret at foretage afhøringer. Skal vidner eller tiltalte afhøres, sker afhøringen efter reglerne i retsplejelovens kapitler 67 og 68, medmindre retten anser det nødvendigt til sagens fuldstændige oplysning selv at modtage de pågældende forklaringer.

2.1.1.4. Retsmøder med henblik på straffesagens afslutning uden hovedforhandling

Efter retsplejelovens § 723 kan der meddeles en sigtet tiltalefrafald på vilkår, hvis den pågældende i retten har afgivet en uforbeholden tilståelse, hvis rigtighed bestrykes ved de i øvrigt foreliggende omstændigheder.

Ved behandling af tilståelsessager uden hovedforhandling efter retsplejelovens § 831 er det bl.a. en betingelse, at den sigtede i retten ligeledes afgiver en uforbeholden tilståelse.

2.1.2. Hovedforhandling

Efter princippet om bevisumiddelbarhed finder bevisførelsen, herunder ikke mindst forklaring af tiltalte og vidner m.fl., som helt overvejende hovedregel sted under hovedforhandlingen for den dømmende ret.

Protokollering af forklaringer afgivet under hovedforhandling er reguleret i retsplejelovens § 870. Af bestemmelsen fremgår det, at af de udsagn, der afgives under afhøringen, optages det væsentligste i retsbogen. Det fremgår endvidere, at hvis de pågældende tidligere er afhørt for en ret, er en henvisning hertil tilstrækkelig, således at kun væsentlige ændringer eller præciseringer medtages.

Hovedforhandling ved byretten kan overordnet finde sted i tre typer af sager; domsmandssager, sager, der behandles uden medvirken af lægdommere, og nævningsager.

Efter retsplejelovens § 856, stk. 1, 3 og 6, kan retten i domsmandssager i nogle tilfælde bestemme, at tiltalte skal forlade retslokalet, mens et vidne eller en medtiltalt afgiver forklaring. Efter § 856, stk. 8, skal tiltalte, når denne på ny kommer til stede i retslokalet, have oplysning om, hvem der har afgivet forklaring i tiltaltes fravær, og om indholdet af forklaringen, for så vidt den angår tiltalte. I sådanne tilfælde vil en eller anden form for registrering af den afgivne forklaring naturligvis være nødvendig, medmindre der benyttes medhør, videoudstyr eller lignende.

I de tilfælde, hvor der i en domsmandssag i medfør af retsplejelovens § 855, stk. 2, er sket afhøring af vidner, hvor tiltalte som følge af udeblivelse ikke har været til stede i retten, vil en registrering ligeledes være af betydning for tiltaltes mulighed for i forbindelse med afholdelsen af fortsat hovedforhandling at kunne gøre sig bekendt med vidnernes forklaringer.

Under anke til landsretten oplæses byrettens dom som helt overvejende hovedregel, og de gengivne forklaringer oplæses enten som led i oplæsningen af dommen eller i tilknytning til ny afhøring i landsretten. Reglen om protokollering i § 870 finder tilsvarende anvendelse i ankesager for landsretten, jf. § 917.

I bevisankesager gennemføres som udgangspunkt en ny selvstændig bevisførelse, herunder med hensyn til forklaringer. Ved fornyet afhøring er protokolleringen som følge af gengivelsen i dommen af forklaringerne for byretten typisk væsentlig mere kortfattet end i byretten, jf. herved § 870, stk. 1, 2. pkt., om protokollering alene af væsentlige afvigelser eller præciseringer.

2.2. Anvendelse af protokollater af forklaringer i straffesager

Overordnet set er hovedformålet med protokollering at opnå en sikker viden om, hvad der er forklaret i retten. Dette har både betydning i forbindelse med sagens afgørelse og efterfølgende f.eks. i forbindelse med en ankesag eller ved aktindsigt i retsbogen.

I sagskomplekser kan protokollater endvidere have betydning i andre sager i komplekset.

Protokollater anvendes af aktørerne i straffesager og af andre i en række tilfælde både under og uden for retsmøder. Retten, anklagemyndigheden, forsvareren og andre kan have behov for protokollater i forskellige sammenhænge.

Protokollater af forklaringer afgivet under grundlovsforhør og andre efterforskningsforhør mv. efter retsplejelovens §§ 746 og 747 vil ofte være af væsentlig betydning i forbindelse med politiets fortsatte efterforskning og anklagemyndighedens afgørelse af tiltalesspørgsmålet. Dette gælder ikke mindst i tilfælde, hvor sigtede har afgivet en indenretlig forklaring umiddelbart forud for afgørelse af tiltalesspørgsmålet.

I forbindelse med kendelser under efterforskning vil protokollater af tidligere afgivne forklaringer kunne være af betydning ved afgørelsen og affattelsen af kendelsen.

Protokollater af forklaringer afgivet under efterforskning vil være et centralt element i parternes forberedelse af hovedforhandlingen, herunder afhøringer og procedure.

Ved rettens afgørelse og affattelse af dommen vil egentlige protokollater kunne have betydning, f.eks. hvor der under forklaringer ved hovedforhandling er henvist til tidligere afgivne forklaringer. Derimod anvendes protokollater af forklaringerne afgivet under hovedforhandlingen formentlig sjældent. Man vil således oftest kunne klare sig med håndskrevne notater, og man vil typisk først renskrive gengivelsen af forklaringen i retsbogen samtidig med dommen i sager, der afvikles på en eller få retsdage. Noget andet gælder i store sager, der strækker sig over adskillige retsdage, hvor protokollater udfærdiges løbende og udleveres til parterne.

Protokollater kan også indgå i parternes appelovervejelser. Retsbøger med de protokollerede forklaringer vil f.eks. normalt indgå i statsadvokaternes ankeovervejelser.

Kæremål behandles som hovedregel på skriftligt grundlag. Det er klart, at protokollater af afgivne forklaringer i sagen ofte er nødvendige for at behandle kæresager. Dette gælder ikke mindst fængslingskæremål.

Under ankebehandling spiller protokollater af forklaringer afgivet i tidligere instans en ganske betydelig rolle. Som udgangspunkt oplæses protokollater af forklaringerne ved hovedforhandlingen som et led i oplæsning af dommen eller senere, jf. afsnit 2.1.2, næstsidste afsnit. Et protokollat er af særlig betydning i tilfælde, hvor genafhøring er unødvendig eller en supplerende afhøring er tilstrækkelig. I tilfælde, hvor et vidne ikke kan genafhøres under behandlingen af ankesagen, kan et protokollat være af afgørende betydning. Et protokollat vil være en forudsætning for at kunne konstatere afvigelser fra den tidligere forklaring. Forehold af tidligere forklaringer har ganske stor betydning i bevisførelsen i straffesager.

En pålidelig gengivelse af forklaringen vil endvidere være af helt central betydning – reelt en nødvendighed – hvis der skal gennemføres en sag om falsk forklaring for retten.

I forbindelse med behandling af anmodninger om genoptagelse af straffesager ved Den Særlige Klageret vil protokollater typisk indgå som et helt centralt element i vurderingen af sagen.

Herudover vil et protokollat kunne danne grundlag for aktindsigt. Efter de gældende aktindsigtsregler er der adgang til aktindsigt i *retsbøger* for bl.a. personer, der har en individuel, væsentlig interesse i at få aktindsigt i forklaringen til brug for vurderingen af et retsspørgsmål, og for forurettede eller, hvis forurettede er afgået ved døden, forurettedes nærmeste pårørende, jf. retsplejelovens § 41 d. Endvidere er der adgang til aktindsigt i retsbøger for journalister m.fl. efter retsplejelovens § 41 f, stk. 5.

Adgang til aktindsigt i *domme* og *kendelser* efter reglerne herom i §§ 41 b, 41 d og 41 f vil som udgangspunkt også omfatte de forklaringer, der fremgår heraf.

2.3. Vurdering af behovet for protokollering

Der er et betydeligt behov for protokollater af forklaringer i straffeprocessen. Dette behov retter sig mod alle typer af forklaringer og forklaringer afgivet i alle slags retsmøder.

Der kan være tale om forskellige behov med hensyn til protokollatets detaljeringsgrad. Ofte vil der være et behov for forholdsvis detaljerede protokollater fra efterforskningsforhør og forhør med henblik på anticiperet bevisførelse, mens det samme ikke i lige så høj grad vil gøre sig gældende for protokollater af forklaringer i retsmøder om f.eks. tilståelsessager. I ankesager er det helt centralt for landsrettens behandling, at der foreligger fyldestgørende protokollater fra hovedforhandlingen i byretten. Derimod vil der ret sjældent være det samme efterfølgende behov for protokollater af afhøringer foretaget under hovedforhandlinger i landsretten. Men i de få tilfælde, hvor behovet opstår (navnlig tredjeinstansbehandling og genoptagelses-anmodning) vil der imidlertid være et lignende behov for protokollater af forklaringen i landsretten.

I større sager, om f.eks. økonomisk kriminalitet, der løber over mange dage, er der af hensyn til sagsbehandlingen i den pågældende instans et stort behov for protokollater af de afgivne forklaringer, mens dette typisk ikke er tilfældet i straffesager, der er af kort varighed.

Den gældende ordning, hvorefter der i almindelighed sker protokollering i straffesager, imødekommer efter udvalgets opfattelse i en række tilfælde et betydeligt praktisk behov. Endvidere imødekommer retsplejelovens hovedsondring med hensyn til protokollatets detaljeringsgrad mellem på den ene side retsmøder forud for hovedforhandling og på den anden side selve hovedforhandlingen – som et udgangspunkt – de hensyn, der gør sig gældende. På de indledende stadier, og hvor afhøring har en subsidær karakter, er der således typisk behov for en bredere gengivelse end under hovedforhandling, hvor tiltale er rejst, bevistemaerne er blevet konkretiseret, og sagen er klar til behandling og afgørelse i den pågældende instans.

Udvalget har imidlertid med udgangspunkt i kommissoriet og den tekniske udvikling fundet, at tiden er inde til at overveje en mere grundlæggende reform af protokolleringsordningen i lyset af de teknologiske muligheder og erfaringerne fra forsøgsordningen, jf. kapitel 4 og bilag 1, hvilket behandles umiddelbart nedenfor i afsnit 3.

3. Overordnet ordning for protokollering (modelvalg)

På baggrund af kommissoriet har Strafferetsudvalget overvejet, om der i lyset af de teknologiske muligheder og erfaringerne fra de gennemførte forsøg, jf. kapitel 4 og bilag 1, er grundlag for en mere omfattende revision af protokolleringsordningen, eller om man bør blive stående ved den nuværende ordning.

Ved vurderingen har udvalget lagt betydelig vægt på resultatet af forsøgsordningen med diktat- og lydoptagelse, jf. kapitel 4.

Udvalget finder, at resultaterne af forsøget, der er opsummeret i kapitel 4, er velbeskrevet i evalueringsrapporten i bilag 1 til denne betænkning.

Forsøget viser, at såvel diktatoptagelse som lydoptagelse i alt væsentligt er velfungerende i praksis. Det bemærkes herved også, at det har været et entydigt ønske fra de byretter, der har deltaget i forsøget, at forsøget fortsætter. Endvidere har man fra en række andre byretter givet udtryk for ønsket om at kunne anvende tilsvarende fremgangsmåder.

Navnlig anvendelse af lydoptagelse indebærer betydelige muligheder for arbejdsbesparelse. Dette beror på, at man ved at lydoptage forklaringer i stedet for at protokollere dem og derefter kun udarbejde udskrift af forklaringerne, hvor der efterfølgende viser sig behov herfor i den enkelte sag, vil spare arbejdet med protokollering i det flertal af sager, hvor der ikke efterfølgende ankes eller i øvrigt anmodes om en udskrift. Dette vil – navnlig som følge af ankefrekvensen – gælde uanset, at arbejdet med en efterfølgende udskrift i den enkelte sag kan være mere omfattende, end en oprindelig protokollering havde været.

En vurdering af det samlede besparelspotentiale er kompliceret og vanskelig. Der kan herom henvises dels til evalueringsrapporten i bilag 1 dels til Domstolsstyrelsens notat i bilag 2. Som det fremgår heraf, beror det samlede resultat navnlig på, i hvilken udstrækning fremgangsmåden med at undlade protokollering vil blive anvendt i praksis. Under forsøgsordningen er den således, som det fremgår af bilag 1, ikke anvendt i en række tilfælde, herunder bl.a. flerdages-sager, hvor der oftest er behov for løbende udarbejdelse af protokollater.

Udvalget har ikke fundet det muligt på det foreliggende grundlag at foretage en nærmere vurdering af det mere præcise besparelspotentiale. Udvalget har imidlertid heller ikke fundet det nødvendigt for udvalgets overvejelser. Dette skyldes dels, at konklusionen om, at systematisk anvendelse af lydoptagelsesmodellen i de hertil egnede sager vil føre til en væsentlig arbejdsbesparelse, må anses for sikker, dels at en sådan anvendelse af lydoptagelse rummer en række andre fordele, herunder ikke mindst en mere sikker registrering af det sagte og væsentlige fordele for retsledelsen, jf. herom nærmere i det følgende. En hensigtsmæssig udskillelse af de sager, hvor protokollering fra starten med fordel kan undlades, vil kunne opnås gennem et fleksibelt regelsæt om anvendelsen af lydoptagelse.

Om systemer til elektronisk talegenkendelse, der er omtalt i bilag 2, bemærkes, at denne teknik, der kan lette ren- og afskrivningsopgaver, når teknikken er tilstrækkeligt indarbejdet, vil kunne supplere anvendelsen af edb ved domstolene. Der er derimod efter udvalgets opfattelse ikke anledning til at fastsætte særlige regler herom.

Der har under evalueringen fra brugerside helt overvejende været tilslutning til fortsat anvendelse af lydoptagelse. Strafferetsplejeudvalget er opmærksom på, at besvarelserne i spørgeskemaer og interviews på en række punkter viser – til dels ret tydelige – forskelle i vurderingen fra henholdsvis retterne, anklagemyndigheden og forsvarerne. Navnlig er der fra forsvarerside givet udtryk for betænkeligheder, herunder med hensyn til spørgsmålet om at undlade protokollering (oplæsning og vedståelse) under retsmødet.

Udvalget har noteret sig de forskellige vurderinger, og disse er i høj grad indgået i udvalgets overvejelser i det følgende. Således er ikke mindst spørgsmålet om oplæsning og vedståelse udførligt behandlet.

Der er efter udvalgets opfattelse følgende hovedmuligheder (modeller) for en fremtidig ordning:

- A. Der foretages som almindelig regel ikke protokollering. Denne model kan minde om de norske regler.
- B. Der foretages som almindelig regel protokollering af alle forklaringer. Denne model svarer til de gældende danske regler.
- C. Forklaringer gengives ved hjælp af lydoptagelse af dommerens referat (diktatoptagelse). Modellen svarer til forsøgsordningen med diktatoptagelse.
- D. Forklaringer registreres ved lydoptagelse af selve forklaringen og gengives på baggrund af lydoptagelsen, når der er behov for det (lydoptagelse). Denne model svarer til forsøgsordningen med lydoptagelse af forklaringer.

E. Forklaringer gengives ved billed- og lydoptagelse, og billed- og lydoptagelsen anvendes som udgangspunkt som bevis i ankesager. Modellen svarer til hovedprincipperne i de svenske regler.

De enkelte modeller er nærmere beskrevet ovenfor i kapitel 5. Forsøget med diktoptagelse og lydoptagelse er beskrevet i kapitel 4.

Strafferetsplejeudvalget finder, at behovet for anvendelse af protokollater af forklaringer i straffesager taler afgørende imod en model A. Der er således under alle omstændigheder behov for en eller anden form for fiksering af de afgivne forklaringer, som enten har form af et protokollat eller giver et sikkert grundlag for udfærdigelsen af et protokollat.

Ved lydoptagelse eller billed- og lydoptagelse (video) opnås en fuldstændig fiksering af forklaringer. Udvalget kan imidlertid heller ikke anbefale indførelse af model E, som bygger på, at optagelserne skal anvendes i sagsbehandlingen, navnlig bevisførelse i anken, uden transskribering til et protokollat. Afspilning af videooptagelser kan således efter udvalgets opfattelse ikke i almindelighed på hensigtsmæssig måde erstatte anvendelsen af protokollater. Med hensyn til forklaringer under hovedforhandling bemærkes, at en mere generel anvendelse af videooptagelser i stedet for protokollater i ankesager og supplerende forklaringer fra tiltalte og vidner må antages at ville føre ikke blot til en tung og mindre umiddelbar procesmåde, men også til en betydelig forøgelse af tidsforbruget i landsretten.

Særligt om den svenske ordning bemærkes, at de svenske ankeregler både praktisk og principielt adskiller sig væsentligt fra de danske. Den svenske ankebehandling har således karakter af en "överprövning", dvs. en efterprøvelse af, om byrettens afgørelse i forhold til beviserne ført for *byretten* er korrekt, mens den danske behandling af bevisanker har karakter af en fuldstændig ny hovedforhandling, hvor beviset som det helt klare udgangspunkt skal føres selvstændigt for landsretten. Den omstændighed, at fremgangsmåden med billed- og lydoptagelse i Sverige fungerer efter hensigten, indebærer således ikke i sig selv, at en lignende fremgangsmåde vil være hensigtsmæssig her i landet. Overvejelser om ændring af de grund-

læggende ankeprocesregler ligger helt uden for udvalgets opgave. Selve tilstedeværelsen af videoteknikken giver i øvrigt ikke anledning til at overveje en sådan ændring, som udvalget da heller ikke ville kunne anbefale.

Fravalg af model E udelukker dog ikke, at man efter indførelsen af en ny protokolleringsordning følger udviklingen og eventuelt senere inden for rammerne af den danske straffeprocessmåde overvejer spørgsmålet om anvendelse af videooptagelse i straffesager på grundlag af erfaringer med de danske regler, herunder også reglerne for civile sager i retsplejelovens § 186, stk. 3-6, samt erfaringer fra den svenske ordning fra november 2008. Dette skal også ses i lyset af, at man under alle omstændigheder kan forudse en udvikling i retning af en stigende anvendelse af billed- og lydoptagelser samt videokonferencer. Dette gælder ikke bare ved domstolene, men også ved politiet og i samfundet i øvrigt.

Den nuværende danske model er efter udvalgets opfattelse på mange måder vel fungerende. Problemet er ikke de nuværende protokollater. Disse tjener deres formål i sagsbehandlingen i straffeprocessen. Problemet med protokolleringsordningen er, at den ikke er tidssvarende. Dette giver sig navnlig udslag på to punkter. Dels er den, reelt sekretariatsmæssige, funktion en omstændelig og tidskrævende opgave for retterne. Dels falder den, som den praktiseres i dag, i høj grad på dommeren og udgør en væsentlig gene for retsledelsen.

En ordning med, at dommeren står for protokolleringen, er næppe kendt i udlandet, i hvert fald ikke i de andre nordiske lande. Tidligere har denne opgave da heller ikke hvilet på retsformanden her i landet. Oprindelig varetoges de umiddelbare protokolleringsopgaver således af protokolførere, der var juridisk uddannede. Senere overgik opgaven til kontorfunktionærer, idet man ikke fandt det nødvendigt at anvende jurister hertil. I takt med et øget arbejdspress på domstolene er ordningen med protokolførere eller retssekretærer efterhånden i meget vid udstrækning forladt, og det er i dag almindeligt, at en dommer selv tager alle notater til brug for protokolleringen.

En sådan funktion er dårligt egnet som dommeropgave, navnlig for en dommer, der virker som retsformand ved behandling af straffesager ved byretten.

Det kan således være vanskeligt at følge afhøringen, forløbet i sagen og den afhørtes umiddelbare fremtræden, herunder kropssprog og reaktioner, når der samtidig skal tages omfattende notater. I praksis er det reelt nødvendigt – for ikke at sinke retshandlingen – at skrive én sætning, mens man lytter til den næste. Det kan også være et problem, at der i øvrigt kan passere ting i retslokalet, f.eks. chikane eller eventuelt trusler, som dommeren ikke umiddelbart registrerer. Hertil kommer, at disse forhold påvirker den måde, hvorpå parter og tilhørere oplever dommeren, negativt. Der er derfor et væsentligt behov for at udnytte moderne teknik til at lette disse funktioner.

Når en dom ikke ankes, og et protokollat heller ikke i øvrigt efterspørges, får protokolleringen endvidere ikke nogen reel betydning. Dette må antages at være tilfældet i det store flertal af sagerne.

Strafferetsplejeudvalget har på denne baggrund overvejet de modeller, der er indgået i de gennemførte forsøg.

Både model C (diktatmodellen) og model D (lydoptagelsesmodellen) indebærer væsentlige lettelser, men lydoptagelsesmodellen giver langt den største effekt med hensyn til arbejdsbesparelse, og kun lydoptagelsesoptagelsesmodellen giver en løsning med hensyn til problemet med retsledelse.

Der er endvidere den meget væsentlige fordel ved lydoptagelsesmodellen, at den indebærer en autentisk, entydig og sikker metode til at registrere det, der faktisk passerer. Man vil således, så længe optagelsen opbevares, altid kunne gå tilbage og konstatere, hvad der på et givent punkt faktisk blev sagt.

Blandt forskellene mellem de to modeller er i øvrigt navnlig, at diktatmodellen i sin umiddelbare form indebærer, at den afhørte oplyses om gengivelsen af forklaringen. Det giver den fordel, at eventuelle misforståelser kan rettes med det samme. Omvendt ligger det i lydoptagelsesmodellen, at en sådan "oplæsning og vedståelse" som udgangspunkt ikke vil finde sted.

Udvalget har derfor overvejet, om der bør være en obligatorisk regel om oplæsning og vedståelse af protokollater.

Efter de gældende regler er det ikke i almindelighed et krav, at oplæsning og vedståelse af protokollater i retsmødet skal finde sted.

Efter retsplejelovens § 36 finder oplæsning og efter omstændighederne vedtagelse af det, der er tilført retsbogen, kun sted, når rettens formand af særlige grunde anser det for nødvendigt, medmindre det modsatte udtrykkeligt er bestemt.

Efter retsplejelovens § 751, stk. 2, om politiafhøringer, der i kraft af henvisningen i § 754 også gælder indenretlige afhøringer i efterforskningsfasen, altså forud for hovedforhandlingen, skal der gives den afhørte mulighed for at gøre sig bekendt med gengivelsen af forklaringen, og den afhørtes rettelser og tilføjelser skal medtages. Men denne bestemmelse fastsætter ikke, *hvornår* den afhørte skal gøres bekendt med rettens protokollat. Der er for så vidt ikke noget til hinder for, at det sker efter retsmødet.

I den juridiske debat om protokollering har det været omtvistet, om § 751, stk. 2, fører til, at der skal ske oplæsning mv. i de retsmøder, hvor bestemmelsen finder anvendelse, dvs. retsmøder uden for hovedforhandling – uden at der foreligger særlige grunde efter § 36.

Med hensyn til forklaringer under hovedforhandling gælder ingen regel svarende til § 751, stk. 2, og oplæsning og vedståelse vil derfor efter loven bero på § 36.

Retternes praksis – uden for forsøgsordningen – med hensyn til protokollering er ikke ensartet. Protokollering sker navnlig på følgende måder:

- Dommeren dikterer i retten protokolleringen til en diktafon.
- Dommeren dikterer i retten protokolleringen til en retssekretær.
- Dommeren protokollerer selv i retten (i hånden eller på PC).
- En sekretær protokollerer selvstændigt i retten.

- Dommeren tager notater om forklaringerne, og notaterne renskrives efterfølgende.

I de to førstnævnte tilfælde vil den afhørte gennem dikteringen høre protokollatet, mens den afhørte er til stede, og den afhørte vil eventuelt blive bedt om at vedstå protokollatet. Oplæsning og vedståelse kan endvidere eventuelt ske i andre tilfælde, navnlig når en dommer eller sekretær protokollerer i retten.

Redegørelsen fra marts 2006 fra Domstolsstyrelsens arbejdsgruppe om protokollering af forklaringer i straffesager, der er omtalt i kapitel 1, indeholder en række oplysninger om forekomsten af oplæsning og vedståelse baseret på tal fra et antal udvalgte byretter.

Det må på grundlag af disse oplysninger lægges til grund, at der i vidt omfang sker oplæsning og vedståelse i straffesager, også i tilfælde hvor § 751, stk. 2, ikke gælder. Det er vanskeligt nærmere at fastslå, hvor udbredt denne praksis er i dag, men det må antages, at det sker i det overvejende antal af tilfælde.

Det må efter Strafferetsplejeudvalgets opfattelse tillægges betydning, at loven ikke kræver oplæsning og vedståelse i de væsentligste relationer, nemlig ved hovedforhandling i byret og landsret, hvor den afgørende bevisførelse finder sted. Ved landsretterne har det ikke været praksis at foretage oplæsning og vedståelse, heller ikke i de alvorligste straffesager, nævningsagerne. Efter domstolsreformen behandles nævningsager ved byretterne i første instans. Ved byretternes behandling af nævningsager foretages der som oftest heller ikke oplæsning og vedståelse.

Det må endvidere tillægges vægt, at der i de tilfælde, hvor en part ikke kan acceptere byrettens bevisafgørelse, og dommen derfor ankes til landsretten, kan ske en "efterkontrol" under en ny afhøring af den pågældende enten ved oplæsning af hele den protokollerede forklaring, hvor den pågældende opfordres til at vedstå protokollatet, eller ved at foreholde den pågældende konkrete dele af protokollatet fra byretten.

Hertil kommer, at fiksering af forklaringer ved lydoptagelse i sig selv er en mere sikker og fuldstændig registrering af det sagte end traditionel protokollering.

Selvom oplæsning og eventuelt vedståelse indebærer fordele som en form for kvalitetssikring, er der dog også knyttet nogle ulemper hertil.

For det første indebærer fremgangsmåden en betydelig forlængelse af retsmødet, der endvidere "hakkes i stykker" i forhold til et naturligt forløb.

For det andet skal retsformanden – i stedet for alene at koncentrere sig om realiteten og retsledelsen – gøre en ret krævende indsats i form af optagelse af notater i en så vidt muligt færdig form under afhøringen, således at der umiddelbart derefter kan foretages oplæsning. Alternativt skal en retssekretær foretage protokolleringen.

For det tredje indebærer fremgangsmåden, at der kan ske en ikke altid helt hensigtsmæssig redaktion af protokollatet. Der kan således være flere grunde til, at den afhørte reagerer mod gengivelsen. Hvis der gøres indsigelse fra den afhørte eller en part, kan der opstå en diskussion om den rette formulering, som kan munde ud i en formulering, som reelt har karakter af et kompromis, der måske ikke altid er mere oplysende end det faktisk sagte.

På den anførte baggrund finder Strafferetsplejeudvalget, at der ikke i almindelighed bør gælde et krav om oplæsning og vedståelse af en gengivelse af forklaringer i straffesager, hverken under eller uden for hovedforhandling. Derimod bør oplæsning og vedståelse kunne anvendes, når det konkret findes hensigtsmæssigt, jf. afsnit 4.11.

Udvalget kan endvidere anbefale, at reglerne om protokollering ændres med henblik på indførelse af lydoptagelse efter hovedlinjerne i lydoptagelsesmodellen. Herved vil man med anvendelse af ny teknik kunne opnå en mere sikker og fuldstændig registrering af det sagte samtidig med væsentlige forbedringer med hensyn til vilkårene for retsledelse og med hensyn til retsmødets naturlige forløb samt en væsentlig lettelse af processen og arbejdet med efterbehandling af retsbøger mv. I

de tilfælde, hvor videooptagelsesudstyr er til rådighed for retten, vil videooptagelse af forklaringen kunne træde i stedet for en lydoptagelse.

Som det fremgår nedenfor afsnit 6, foreslår udvalget, at den ordning med lydoptagelse af rettens gengivelse af en forklaring (diktatoptagelse), der er indgået i forsøget med lydoptagelse ved en række byretter, videreføres som en generel ordning som supplement til udvalgets forslag om en ordning med lydoptagelse af forklaringer i straffesager efter lydoptagelsesmodellen. Ved diktatoptagelse dikterer rettens formand forklaringen i retsmødet. Også i forbindelse med anvendelse af diktatoptagelse vil der således kunne ske vedståelse af gengivelsen af forklaringen.

4. Udformning af nye regler om protokollering

4.1. Hovedprincipper

Udvalget har overvejet en række spørgsmål om udformning af nye regler om protokollering med udgangspunkt i udvalgets anbefaling af, at protokolleringsordningen indrettes efter lydoptagelsesmodellen, jf. ovenfor afsnit 3. Et lovudkast, der bygger på udvalgets overvejelser, findes i kapitel 7 nedenfor.

Retsplejeloven indeholder i § 186, stk. 3-6, sammenholdt med stk. 2, regler om billed- og lydoptagelse. Disse regler, der endnu ikke er trådt i kraft, og som i øvrigt ikke fuldt ud gælder i straffesager, er imidlertid ikke i sig selv tilstrækkelige som grundlag for en generel ordning med lydoptagelse af forklaringer i strafferetsplejen, herunder med hensyn til regler om gengivelse af forklaringer i domme og sondringen mellem forskellige retsmøder. Hertil kommer bl.a. nogle særlige spørgsmål om klarificering af reglerne om protokollering i straffesager.

Udvalget har derfor fundet det nødvendigt at udforme et særligt regelsæt som grundlag for en mere generel anvendelse af lydoptagelse af forklaringer i straffesager.

Som det fremgår af lovudkastet i kapitel 7, har udvalget på den baggrund fundet, at reglerne om anvendelse af lydoptagelsesmodellen bør tage udgangspunkt i de regler, der er fastsat for forsøget, jf. retsplejelovens § 33 a.

Hovedprincippet bør være, at forklaringer i straffesager som udgangspunkt optages digitalt.

I straffesager bør det endvidere være et hovedprincip, at der tilvejebringes et protokollat i de tilfælde, hvor der er praktisk brug for det. Der henvises til lovudkastets § 711. Som det fremgår bl.a. heraf, foreslår udvalget, at indholdet af en lydoptaget forklaring som udgangspunkt ikke optages i retsbogen, og at forklaringen som udgangspunkt heller ikke gengives i dommen. Forklaringer bør dog optages i retsbogen, hvis (1) rettens formand bestemmer det, (2) sigtede, tiltalte, forsvareren eller anklagemyndigheden anmoder om det, (3) dommen ankes, eller et spørgsmål i sagen indbringes for højere ret, eller (4) der gives aktindsigt i medfør af retsplejelovens § 41 d i indførelser i retsbogen vedrørende en forklaring. Herved tages der højde for det betydelige behov for skriftlig gengivelse af forklaringer, der er i en række tilfælde. I de tilfælde, hvor en forklaring optages i retsbogen, bør retsbogens gengivelse af forklaringen anses som et bilag til en dom i sagen.

Et protokollat kan tilvejebringes ved hjælp af optagelsen eller på anden måde efter rettens bestemmelse. I begge tilfælde bør der – af hensyn til den praktiske anvendelighed – ikke være tale om en ordret gengivelse af lydoptagelsen, men om en gengivelse, der – som udgangspunkt – nogenlunde svarer til de protokollater, der kendes i dag, jf. nærmere nedenfor afsnit 4.3.

Det bemærkes, at de eksisterende regler i retsplejelovens § 186, stk. 3-6, giver mulighed for anvendelse af lydoptagelser i civile sager, når de sættes i kraft.

4.2. Lydoptagelse eller billed- og lydoptagelse

Den gennemførte forsøgsordning bygger på lydoptagelse uden billede. Strafferetsplejeudvalget har taget udgangspunkt i den teknik og fremgangsmåde, der med gode resultater er anvendt under forsøgsordningen.

Udvalgets forslag er således en protokolleringsordning, der bygger på *lydoptagelse*, og billedoptagelse er da heller ikke nødvendig for, at ordningen kan fungere efter hensigten. Der er således ikke af hensyn til "protokolleringsfunktionen" som sådan behov for samtidig optagelse af billede.

Spørgsmålet om billedoptagelse rejser andre problemstillinger end lydoptagelse. Det hænger navnlig sammen med, at en optagelse af både lyd og billede (videooptagelse) i højere grad byder sig til som bevismiddel. Det kunne som en fordel ved den svenske ordning anføres, at man ved anvendelse af videooptagelse af forklaringer fra første instans som bevis i ankesager opnår en forklaring, der er "friskere" i den forstand, at den er afgivet tættere på gerningstidspunktet, end en forklaring i ankeinstansen ville være. Samtidig vil man kunne spare vidner for at skulle afhøres på ny. Som anført ovenfor i afsnit 3, kan udvalget imidlertid ikke anbefale den svenske model (model E), der bygger på en hel anden form for ankeproces end den danske, hvor bevisførelsen sker umiddelbart for den dømmende ret. Udvalget kan heller ikke anbefale, at man mere systematisk optager billede med henblik på anvendelse som led i bevisførelse. Bevisumiddelbarheden bør fortsat være det helt klare udgangspunkt i straffeprocessen. Der vil derfor normalt ikke være nogen grund til at optage billede sammen med lydoptagelsen.

På den anden side er der efter udvalgets opfattelse ud fra en nutidig betragtning ikke grundlag for at opstille stive regler for, hvornår man bør eller ikke bør foretage billedoptagelse. Der bør i stedet være en fleksibel ordning, der dels giver plads for at anvende videooptagelse, når der i konkrete tilfælde er særligt behov for at sikre sig muligheden for en senere afspilning under en bevisførelse – navnlig i tilfælde af egentlig anticeret bevisførelse, men også i tilfælde, hvor der måtte være et særligt behov for at tage hensyn til et vidne – dels gør det muligt at tilpasse sig udviklingen. Om en foretaget videooptagelse i det konkrete tilfælde kan og bør anvendes som bevis, bør afhænge af sædvanlige bevisretlige synspunkter, jf. herved nærmere herom nedenfor afsnit 4.10.

Retsplejelovens § 186, stk. 3-6, der endnu ikke er trådt i kraft, omfatter både lydoptagelse og videooptagelse. Det bemærkes dog herved, at der med disse bestemmel-

ser ikke som ved udvalgets forslag for straffesager er lagt op til en systematisk optagelse af forklaringer ved hovedforhandling, men derimod optagelse i tilfælde, hvor der er et konkret behov for det.

Udvalget har på den baggrund valgt at udforme lovudkastet i kapitel 7 således, at optagelsen som udgangspunkt sker som lydoptagelse, men således at optagelsen efter retsformandens bestemmelse kan ske som videooptagelse, jf. lovudkastets § 712.

Der er ved forslaget også lagt vægt på, at udstyr ikke bare til lydoptagelse, men også til videooptagelse må antages at ville blive installeret i retssalene, herunder af hensyn til mulighederne for videokonference og anvendelse af reglerne i retsplejelovens § 186, stk. 3-6.

Efter § 186, stk. 3, bør billed- eller lydoptagelse af en vidneforklaring uden for hovedforhandling så vidt muligt ske som billedoptagelse.

Udvalget har ikke fundet, at en sådan regel bør indgå i regler om protokollering og lydoptagelse i straffesager. Udvalget har herved lagt vægt på, at billedoptagelse bør ske, når det er hensigtsmæssigt, og ikke ud fra en formodningsregel.

Der kan endvidere henvises til bemærkningerne nedenfor i afsnit 4.10 om anvendelse af billed- og lydoptagelse som bevis i straffesager.

Der henvises i øvrigt til lovudkastets § 712, stk. 4.

4.3. Krav til protokollatets omfang

Efter § 754, jf. § 751, skal det *væsentlige* indhold af forklaringer afgivet i retsmøder før hovedforhandlingen tilføres retsbogen. Endvidere skal særligt vigtige dele af forklaringerne så vidt muligt gengives med den afhørtes egne ord. For så vidt angår forklaringer under hovedforhandlingen i byretten eller landsretten, skal det *væsentligste* indhold tilføres retsbogen, jf. § 870.

Det gennemførte forsøg med lydoptagelsesmodellen har ikke omfattet andre retsmøder end hovedforhandling, jf. kapitel 4 og bilag 1. Udvalget har overvejet, om reglen om, hvad der skal protokolleres, bør være den samme med hensyn til hovedforhandling og andre retsmøder.

Som anført ovenfor i afsnit 2.3, imødekommer retsplejelovens hovedsondring med hensyn til protokollatets detaljeringsgrad mellem på den ene side retsmøder forud for hovedforhandling og på den anden side selve hovedforhandlingen – som et udgangspunkt – de hensyn, der gør sig gældende. Der kan således være anledning til en mere udførlig gengivelse af forklaringer i retsmøder uden for hovedforhandling end under selve hovedforhandlingen.

Ved forklaringer afgivet under efterforskningsforhør (§ 747, stk. 1) bør der oftest foretages et fyldigt referat af forklaringerne. Der foreligger ofte ikke en endelig sigtelse på tidspunktet for forklaringens afgivelse, og det kan således ikke altid på tidspunktet for protokollatets udarbejdelse vides, hvilke dele af forklaringen der på et senere tidspunkt viser sig at være relevante.

Med hensyn til retsmøder om varetægtsfængsling vil ret udførlige protokollater være af væsentlig betydning, hvis en kendelse om varetægtsfængsling kæres, idet landsrettens behandling af kæremålet som udgangspunkt sker på skriftligt grundlag. Protokollater af forklaringer i efterforskningsfasen er endvidere ofte af stor betydning for anklagemyndighedens beslutning om, hvorvidt og i hvilket nærmere omfang der skal rejses tiltale. Det samme gør sig gældende i forbindelse med efterforskningen af sagskomplekser.

Ved retsmøder med henblik på anticiperet bevisførelse (§ 747, stk. 2 og 3) og subsidære afhøringer (§ 843, § 936, stk. 2, og § 981, stk. 1) vil de samme hensyn som ved efterforskningsforhør kunne gøre sig gældende. Det kan være sværere at overskue, hvor meget der skal bruges, når afhøringen gennemføres isoleret fra sagens behandling i øvrigt.

I tilståelsessager (§§ 723 og 831) er det et krav, at der afgives en uforbeholden tilståelse. Der må i hvert fald gengives så meget af forklaringen, at det kan ses, at

kravet til tilståelsen er opfyldt. Hertil kommer, at dele af forklaringen kan have betydning for strafudmålingen, og dermed betydning for landsrettens behandling af en eventuel anke. Forklaringer i sådanne sager kan også have betydning for andre sager, der indgår i samme sagskompleks. Hvor meget der skal til, vil bero på et skøn, men selve tilståelsen bevirker, at nærmere omtale af bevisdata er unødvendig. I praksis er protokollater i tilståelsessager ofte ganske kortfattede. Med lydoptagelse vil man i hvert fald opnå, at hele den afgivne forklaring registreres.

Ved hovedforhandling i byretten er der i kraft af tiltalerejsningen sket en præcisering af de forhold, der skal afgøres af retten. Der er således oftest ikke i samme grad som ved efterforskningsforhør mv. behov for detaljerede gengivelser af de afgivne forklaringer. Altid gælder det dog ikke. I store og komplicerede straffesager, herunder om økonomisk kriminalitet, kan det ofte være nødvendigt at tage ganske meget med. Dette skyldes både sagernes kompleksitet og deres varighed. I sådanne sager vil der ofte være behov for lige så detaljerede gengivelser af det forklarede som ved efterforskningsforhør mv.

I tilfælde af anke er der af hensyn til landsrettens behandling af sagen behov for at kende de oplysninger fra forklaringerne, som byrettens afgørelse bygger på.

For så vidt angår forklaringer afgivet under hovedforhandling i anden instans vil der ret sjældent være et efterfølgende behov for protokollatet. Men bliver der tale om tredjeinstansbehandling eller indbringelse for Den Særlige Klageret, får protokollatet betydning. Protokollater i anden instans vil dog som følge af princippet i § 870, stk. 1, 2. pkt., om væsentlige afvigelser og præciseringer typisk være ret kortfattede, når der ikke er tale om nye vidner.

På den anførte baggrund kunne det efter udvalgets opfattelse overvejes at opretholde de eksisterende regler i § 754, jf. § 751, og § 870 og supplere dem med bestemmelser, der særligt regulerer omfanget af gengivelsen af forklaringer i tilståelsessager, forklaringer under hovedforhandlingen i anden instans og forklaringer i forbindelse med større, komplicerede sager.

Det kunne imidlertid også overvejes at indføre en mere generelt udformet regel om protokollering, der kan gælde for alle retsmøder. En sådan overvejelse bliver mere nærliggende, når man under en lydoptagelsesmodel i hvert fald som et udgangspunkt udskyder udfærdigelsen af protokollatet til efter retsmødet. Gengivelse af forklaringer i et protokollat bør ideelt set have det omfang, der er behov for ved efterfølgende anvendelse af protokollatet.

Efter Strafferetsplejeudvalgets opfattelse viser gennemgangen ovenfor endvidere, at det – uanset hvilket stadium, der tales om – i sidste ende vil bero på konkrete omstændigheder af forskellig karakter, hvor meget der bør tages med. Det er således ikke muligt at opstille nogen præcis regel, og behovet for protokollering går til dels på tværs af sondringen mellem retsmøder før og under hovedforhandling.

Udvalget finder derfor, at der bør udformes en fælles regel, der er så fleksibel, at den kan anvendes i alle situationer.

Sondringen mellem det "væsentlige" og det "væsentligste" er uskarp og noget kunstig, for så vidt som den lægger op til, at der er noget, der er væsentligt, men som alligevel skal udelades. Udvalget finder derfor, at der bør fastsættes en regel for alle retsmøder i straffeprocessen, hvorefter det væsentlige indhold af afgivne forklaringer skal gengives i de tilfælde, hvor der efter udvalgets forslag (om lydoptagelsesmodellen) skal udfærdiges et protokollat.

Der henvises i øvrigt til lovudkastets § 710, stk. 1.

4.4. Anvendelse af lydoptagelsesmodellen på retsmøder uden for hovedforhandling

Det giver ikke mening at fastholde det hovedelement i lydoptagelsesmodellen, at udfærdigelse af et protokollat kun sker, når der efterfølgende fremsættes anmodning herom eller appelleres mv., hvis en sådan udløsende faktor altid eller stort set altid vil gøre sig gældende. Det må således f.eks. forventes, at i hvert fald anklagemyndigheden altid vil anmode om protokollat af indenretlige forklaringer i efter-

forskningsfasen, idet disse vil være nødvendige som dele af et forsvarligt grundlag for afgørelse af tiltalespørgsmålet.

Strafferetsplejeudvalget finder på den baggrund, at den nævnte ordning som udgangspunkt ikke bør omfatte retsmøder under efterforskning, herunder efter § 747, samt subsidiære afhøringer. Derimod kan ordningen gælde for retsmøder om tiltalefrafald og tilståelsessager.

I de tilfælde, hvor ordningen ikke skal gælde som almindelig regel, bør der imidlertid være mulighed for lydoptagelse. Det bør være op til retten at beslutte, om der skal ske lydoptagelse, og hvorledes et protokollat skal udfærdiges, herunder ved diktat eller eventuelt på grundlag af lydoptagelsen, jf. § 712, stk. 3, i lovudkastet. Også her bør der kunne træffes bestemmelse om optagelse af billede, jf. lovudkastets § 712, stk. 4.

Der henvises i øvrigt til lovudkastets § 711, stk. 1.

4.5. Problemer med hensyn til de gældende regler om protokollering

Som det fremgår af Strafferetsplejeudvalgets kommissorium, påpegede Retsplejerådet i betænkning nr. 1401/2001 om Reform af den civile retspleje I, at retsplejelovens regulering af protokollering i straffesager er noget spredt, og at det kunne overvejes at foretage en mere præcis regulering.

I det følgende omtales nogle problemer om uklarheder i den gældende regulering af protokollering med henblik på afklaring i forbindelse med Strafferetsplejeudvalgets forslag om en nyordning.

4.5.1. Overlappende regler

Protokollering i straffesager er omtalt både i retsplejelovens 2. bog om fælles bestemmelser for borgerlige sager og straffesager, og i lovens 4. bog om strafferetsplejen.

Efter retsplejelovens § 186, stk. 1, der gælder både civile sager og straffesager, optegnes forklaringer afgivet af vidner og syns- og skøns mænd under hovedforhandling i retsbogen i det omfang, retten bestemmer. Retten bør herved tage hensyn til ønsker fra parter og vidner og til, om optegnelsen kan antages at få betydning under fornyet prøvelse af sagen.

I retsplejelovens § 870, der alene gælder straffesager, er der fastsat regler om protokollering af forklaringer afgivet under hovedforhandling i byretten. Efter § 917 gælder bestemmelsen også i straffeankesager for landsretten.

Bestemmelsen i § 870 omfatter – i modsætning til § 186 – alle forklaringer afgivet under hovedforhandlingen i straffesager, dvs. også forklaring fra tiltalte.

Efter § 870, stk. 1, optages i retsbogen det væsentligste af de udsagn, der afgives under retsmødet. Hvis de pågældende tidligere er afhørt for en ret, er en henvisning hertil tilstrækkelig, således at kun væsentlige afvigelser eller præciseringer medtages. Efter § 870, stk. 2, skal der, hvis retten finder det påkrævet, medtages så meget af bevisførelsen, som er nødvendigt for, at den ret, som sagen senere måtte blive indbragt for, kan danne sig en begrundet opfattelse af, på hvilket grundlag afgørelsen er truffet.

Protokollering af forklaringer afgivet af vidner samt syns- og skøns mænd under hovedforhandlingen i straffesager reguleres altså både af § 186, stk. 1, og af § 870. Efter § 186, stk. 1, er det overladt til retten at vurdere, om der skal ske protokollering, hvilket ikke er tilfældet i § 870.

Efter retsplejelovens § 186, stk. 2, optegnes hovedindholdet af andre forklaringer, altså forklaringer afgivet i andre retsmøder end hovedforhandlingen, fra vidner samt syns- og skøns mænd i retsbogen, idet de vigtigste udtalelser så vidt muligt gengives med den afhørtes egne ord.

Protokollering af forklaringer afgivet i en straffesag under andre retsmøder end hovedforhandlingen er imidlertid også reguleret i § 754, jf. § 751. Bestemmelserne omfatter – ligesom § 870 – alle forklaringer, dvs. også forklaring afgivet af sigte-

de/tiltalte. Efter § 751 skal det væsentlige af forklaringerne i de pågældende retsmøder optegnes i retsbogen, og særlige vigtige dele af forklaringerne skal optegnes i retsbogen med den afhørtes egne ord.

Protokollering af forklaringer afgivet af vidner og syns- og skønsmand i straffesager uden for hovedforhandlingen reguleres således både af § 186, stk. 2, og af § 754, jf. § 751. Kriterierne for, hvad der skal protokolleres, er forskellige i bestemmelserne.

Reglerne om protokollering i straffesager bør efter udvalgets opfattelse i det hele findes i retsplejelovens 4. bog om strafferetsplejen. § 186 bør derfor ikke gælde for straffesager.

Der henvises til lovudkastets affattelse af § 186, stk. 1 og 4, § 754, § 863, stk. 2, og § 870.

4.5.2. Reglerne om billed- og lydoptagelse af forklaringer

En uklarhed ved de gældende regler om protokollering angår anvendelse af bestemmelserne i retsplejelovens § 186, stk. 2, 3. pkt., og stk. 3-6, om billed- og lydoptagelse af forklaringer i relation til straffesager. Bestemmelserne er ikke trådt i kraft.

Af § 186, stk. 2, 3. pkt., fremgår det, at indførelse af en forklaring i retsbogen kan udelades, hvis der sker billed- eller lydoptagelse af forklaringen.

Med § 754, stk. 2, 2. pkt., er reglerne i § 186, stk. 3-6, om billed- og lydoptagelser gjort anvendelige for forklaringer afgivet i retsmøder uden for hovedforhandlingen. Derimod er bestemmelsen i § 186, stk. 2, 3. pkt., ikke gjort anvendelig.

Som § 754, stk. 2, 2. pkt., er affattet, må det for en umiddelbar betragtning antages at være tilsigtet, at der i forhold til forklaringer afgivet af sigtede i retsmøder uden for hovedforhandlingen skal ske protokollering, uanset om der foretages billed- eller lydoptagelse af forklaringen.

For så vidt angår protokollater af forklaring afgivet af vidner i retsmøder uden for hovedforhandlingen, må spørgsmålet om, hvorvidt det kan undlades at protokollere forklaringen, når der foretages billed- eller lydoptagelse af forklaringen, bero på, om reglen i § 186, stk. 2, eller reglen i § 754, stk. 1, anvendes. Det må formentlig ud fra *lex specialis* synspunkter antages, at bestemmelsen i § 754, stk. 1, vil finde anvendelse frem for § 186, stk. 2, for så vidt angår protokollater af forklaringer afgivet af vidner i retsmøder uden for hovedforhandlingen.

For så vidt vil der ikke i en straffesag være mulighed for i medfør af retsplejelovens § 186, stk. 2, 3. pkt., at undlade at optegne en vidneforklaring afgivet i et retsmøde uden for hovedforhandlingen i retsbogen, hvis der foretages billed- eller lydoptagelse af forklaringen.

Efter udvalgets opfattelse bør reglen i straffesager være den samme med hensyn til sigtede/tiltalte og med hensyn til vidner og syns- og skøns mænd. Reglerne bør udformes ud fra de hensyn, der ligger bag en ordning med systematisk lydoptagelse. Spørgsmålet bør reguleres retsplejelovens 4. bog om strafferetsplejen.

Der henvises til lovudkastets § 186, stk. 1 og 4, og § 711, stk. 1.

4.6. Den gældende bestemmelse i retsplejelovens § 29, stk. 4

Ved dørlukning under hovedforhandling af hensyn til sagens oplysning i en straffesag skal hovedforhandlingen efter retsplejelovens § 29, stk. 4, gengives så udførligt i retsbogen, at offentligheden ved domsafsigelsen kan orienteres om hovedforhandlingens forløb, i det omfang formålet med dørlukningen tillader det.

Efter udvalgets opfattelse tvinger bestemmelsen ikke til straks at gengive forklaringer i retsbogen, når der efter den af udvalget foreslåede ordning foretages lydoptagelse. Eksistensen af en lydoptagelse vil i sig selv sikre, at der kan orienteres om forløbet. Der er således ikke behov for at foretage ændringer i bestemmelsen i forbindelse med udvalgets forslag.

4.7. Særlige regler om adgang for den afhørte til at gøre sig bekendt med protokollatet – indsigelser mod protokollater

Efter den gældende § 751, stk. 2, skal den afhørte have mulighed for at gøre sig bekendt med gengivelse af forklaringen og mulighed for at komme med rettelser eller tilføjelser hertil. Reglen er efter Strafferetsplejeudvalgets opfattelse ikke hensigtsmæssig i forhold til protokollater af forklaringer i retsmøder, når der ikke sker oplæsning og vedståelse af et protokollat i retsmødet. I modsætning til de politiafhøringer, som bestemmelsen direkte angår, er der således ved indenretlige afhøringer oftest ikke nogen naturlig lejlighed i det efterfølgende forløb til at gøre den afhørte bekendt med gengivelsen af forklaringen og give den pågældende mulighed for at komme med rettelser og tilføjelser. Der er efter udvalgets opfattelse heller ikke det samme behov for en sådan ordning, når en afhøring sker under et retsmøde.

Udvalget finder det ikke hensigtsmæssigt at opstille regler om, at en person, der har afgivet forklaring i et retsmøde, altid skal gøres bekendt med et eventuelt protokollat. Udvalget finder heller ikke behov herfor, idet en adgang til efterfølgende at gennemse protokollatet, hvis den afhørte ønsker det, må være tilstrækkelig.

En sigtet eller tiltalt har som udgangspunkt ret til at gøre sig bekendt med indholdet af retsbøger efter retsplejelovens §§ 729 a og 729 b.

Efter de gældende regler om aktindsigt i retsbøger har et vidne ofte ikke adgang til at gøre sig bekendt med protokollatet. Efter udvalgets opfattelse bør der skabes hjemmel til, at et vidne kan få adgang til efter retsmødet at gennemse et protokollat af sin egen forklaring, hvis et sådant skal udfærdiges efter de foreslåede regler.

Har den pågældende kommentarer til protokollatet, må det være op til retten at beslutte, hvad der skal ske i den anledning, herunder om der skal ske berigtigelse. Udvalget finder det ikke nødvendigt at udfærdige særlige lovregler herom.

Der henvises til lovudkastets § 710, stk. 2.

4.8. Ansvar for protokollering

Efter de gældende regler har retsformanden ansvaret for den endelige udformning af protokollater. Dette er ikke ensbetydende med, at dommeren selvstændigt skal udarbejde protokollatet. Der er således ikke noget til hinder for, at protokollatet udarbejdes af en sekretær, hvorefter retsformanden godkender det.

Strafferetsplejeudvalget finder ikke anledning til at foreslå nye regler på dette punkt. Der bør heller ikke udformes særlige regler om anvendelse af sekretærbi-stand, herunder i retten, eller om anvendelse af tekniske hjælpemidler, f.eks. dikta-fon.

Det vil således også under den foreslåede lydoptagelsesmodel være op til domme-ren at bestemme, hvordan disse praktiske forhold skal håndteres.

4.9. Retningslinjer for indholdet af protokollater

Efter udvalgets opfattelse har det også betydning for anvendelsen af protokollater, hvordan de fremstår for så vidt angår disponering og ordvalg mv. Udvalget finder ikke, at de indholdsmæssige krav til form mv. bør reguleres mere detaljeret i loven.

Der kan dog være behov for nogle anbefalinger til, hvorledes protokollater affattes.

For forståelsen af protokollatet er det af betydning, at gengivelse af forklaringen er disponeret hensigtsmæssigt. Gengivelsen af forklaringen bør afhængig af sagens substans så vidt muligt være fremstillet kronologisk og/eller tematisk systematisk. Foretages afhøringen også kronologisk og/eller tematisk, letter det naturligvis udarbejdelsen af et protokollat, og anklageren og forsvareren bør således ved afhø-ringer bestræbe sig herpå.

Efter udvalgets opfattelse bør gengivelsen i vid udstrækning – og oftere end det sker i dag – ske med den afhørtes egne ord, idet disse ofte vil være mere dækkende og hurtigere at bruge end en omformulering. Dette betyder naturligvis ikke, at der

skal ske en fuldstændig gengivelse af hele forklaringen. Der skal som hidtil være tale om et koncentrat, jf. afsnit 4.3 ovenfor om protokollatets omfang.

I gengivelsen af forklaringer bør der ikke anvendes citationstegn blot for at markere, at koncipisten ikke selv ville have valgt de samme ord. De gengivne udsagn er således ikke udsagn fra retten.

Det er væsentligt, at læsningen af protokollatet fremstillingsteknisk søges lettet, herunder ved anvendelse af afsnit – og ved tematisk opdelte afhøringer – understregninger og overskrifter. Det er ikke hensigtsmæssigt, som det stadig ses, at forklaringer skrives ud i én køre over en eller flere sider.

4.10. Anvendelse af billed- eller lydoptagelse som bevis

Der er ikke i tilknytning til retsplejelovens § 186, stk. 3-6, om billed- eller lydoptagelse af forklaringer indført særlige regler om anvendelse af sådanne optagelser som bevis. Dette bygger efter forarbejderne til bestemmelsen på en forudsætning om, at optagelser allerede efter gældende regler vil kunne anvendes som bevis på samme måde som protokollater af forklaringer.

Strafferetsplejeudvalget finder heller ikke, at der i forbindelse med udvalgets forslag til en nyordning med billed- eller lydoptagelse i straffesager er behov for særlige regler om anvendelse af optagelser i form af lydoptagelse eller billed- og lydoptagelse (video) som bevis.

Dette skal navnlig ses i lyset af, at den foreslåede ordning bygger på et hovedprincip om, at der skal tilvejebringes en udskrift af forklaringer, typisk på grundlag af en lydoptagelse, i alle tilfælde, hvor der er behov herfor. Dette indebærer, at den nye ordning i almindelighed ikke vil føre til et øget behov for at supplere eller erstatte anvendelsen af protokollater med afspilning af optagelsen. Det forudsættes således, at afspilning i almindelighed ikke sker, idet en sådan afspilning – der i sig selv vil gøre processen mere omstændelig og tidskrævende – ikke er nødvendig.

Udvalget har på den baggrund ikke udformet nye regler om anvendelsen af afspilning af optagelser som bevis.

Det vil herefter være de almindelige bevisregler, der afgør, om afspilning kan ske. Billed- eller lydoptagelser af forklaringer, der er afgivet før hovedforhandlingen, vil herefter kunne anvendes som bevis under hovedforhandlingen i princippet i samme omfang som indførsler i retsbøgerne vedrørende sådanne forklaringer, jf. herved retsplejelovens § 871, stk. 2, nr. 2-4, om forklaringer forud for hovedforhandlingen. På samme måde vil afspilning kunne ske under anke i de tilfælde, hvor dokumentation kan ske, herunder af forklaringer, der er afgivet i første instans, jf. herved også retsplejelovens § 923 om dokumentation af tidligere forklaringer, når ingen af parterne ønsker ny afhøring.

Det er således på ingen måde meningen med udvalgets forslag, at afspilning af billed- eller lydoptagelse i noget større omfang skal erstatte den hidtidige form for dokumentation endsige den umiddelbare bevisførelse i dansk straffeprocess. Der henvises i denne forbindelse til synspunkterne om optagelse af billede sammen med lydoptagelse (videoptagelse) ovenfor i afsnit 4.2.

Det bemærkes endvidere, at der ved anvendelsen af de gældende regler om dokumentation må tages hensyn til den særlige karakter af en bevisførelse i form af afspilning af navnlig billedoptagelse. Det må således anses for karakteristisk, at afspilning af en videoptagelse alt andet lige vil have en væsentlig større virkning end oplæsning af et protokollat. I de situationer, hvor afgørelsen om at tillade dokumentation bl.a. beror på en stillingtagen til, om fejl eller særlige forhold i øvrigt vedrørende afgivelsen af den pågældende forklaring skaber vanskeligheder for tiltaltes muligheder for at varetage sit forsvar, forudsættes dette forhold således at indgå i rettens vurdering.

4.11. Regler om oplæsning og vedståelse

Efter den gældende retsplejelovs § 36 finder oplæsning og efter omstændighederne vedtagelse af et protokollat – i fravær af udtrykkelige bestemmelser herom – kun sted, når rettens formand af særlige grunde anser det for nødvendigt.

Endvidere følger det af retsplejelovens § 754, stk. 1, jf. § 751, stk. 2, at ved retsmøder under efterforskningen skal den afhørte have mulighed for at gøre sig bekendt med gengivelsen af forklaringen og mulighed for at komme med rettelser eller tilføjelser hertil. Bestemmelsen kræver dog ikke, at den afhørte i retsmødet skal gøres bekendt med gengivelsen af forklaringen. Der henvises i øvrigt til afsnit 3 ovenfor.

Efter udvalgets forslag skal der ikke i almindelighed være et krav om oplæsning og vedståelse i strafferetsplejen. Udvalget finder, at reglen i § 36 herefter bør opretholdes, således at der efter retsformandens bestemmelse – uanset om lydoptagelse foretages eller ej – kan ske protokollering i retsmødet med oplæsning og vedståelse af det protokollerede, når dette findes hensigtsmæssigt. En sådan bestemmelse tænkes anvendt ret undtagelsesvis og typisk for særligt påpegede dele af en forklaring. Der bør ved anvendelsen af bestemmelsen lægges særlig vægt på parternes ønsker.

Behovet for egentlig protokollering med oplæsning og vedståelse vil, når der foretages lydoptagelse, næppe være stort. Det bemærkes herved, at såvel parterne, der foretager afhøringen, som dommeren altid vil have mulighed for – eventuelt afslutningsvis – at foreholde den afhørte centrale dele af de afgivne svar og udtalelser. Dette kan ske ved at gentage den afhørtes egne ord eller ved at sammenfatte det sagte med den formulering, som den afhørende finder dækkende, og derpå spørge, om den afhørte kan vedstå formuleringen. Ved lydoptagelse vil den valgte formulering og den afhørtes svar automatisk blive registreret og dermed indgå i grundlaget for en senere udfærdigelse af retsbog. Denne fremgangsmåde indebærer – sammenholdt med traditionel protokollering med oplæsning og vedståelse – den fordel, at man nøjes med at bruge tid på de centrale udtalelser, frem for at skulle oplæse forklaringen i sin helhed for den afhørte.

Der henvises endvidere til afsnit 6 nedenfor om anvendelse af diktatoptagelsesmodellen. Ved diktatoptagelse dikterer rettens formand forklaringen i retsmødet. Også i forbindelse med anvendelse af diktatoptagelse vil der således kunne ske vedståelse af gengivelsen af forklaringen.

Der henvises til lovudkastets § 36.

5. Dommen

Efter retsplejelovens § 218 a skal domme indeholde parternes påstande og en fremstilling af sagen, herunder i fornødent omfang en gengivelse af de afgivne forklaringer, samt angive de faktiske og retlige omstændigheder, der er lagt vægt på ved sagens afgørelse. Dommen skal med andre ord indeholde en sagsfremstilling og en begrundelse.

Formålet med bestemmelsen er, at dommen kan stå alene, dvs. at dommen kan læses og forstås uden inddragelse af andre dokumenter mv.

Under forsøget, jf. kapitel 4 og bilag 1, har bestemmelsen om, at dommen skal indeholde "i fornødent omfang en gengivelse af de afgivne forklaringer" ikke fundet anvendelse.

En opretholdelse af kravet om gengivelse af forklaringer i dommen giver ikke mening under lydoptagelsesmodellen, idet det er et hovedpunkt, at et protokollat – og dermed en skriftlig gengivelse af de optagne forklaringer – kun udfærdiges, hvis der er, eller efterfølgende viser sig behov herfor. Det er et led i forslaget, at en part – uden angivelse af begrundelse – kan forlange et protokollat udfærdiget.

Strafferetsplejeudvalget foreslår på den baggrund, at retten i de tilfælde, hvor forklaringer ikke optages i retsbogen, kan undlade at gengive forklaringerne i dommens sagsfremstilling, jf. § 218 a. Det forudsættes herved, at der – i de tilfælde, hvor der ikke efter dommerens skøn på forhånd udfærdiges et protokollat – i dommens begrundelse i højere grad end i domme, hvor forklaringer gengives efter § 218 a, sker en fremhævelse af centrale momenter i de forklaringer, der tillægges afgørende vægt ved dommen.

Udvalget foreslår, at der efterfølgende skal udfærdiges en udskrift af lydoptagelsen i en række tilfælde, herunder navnlig i tilfælde af anke, hvis en part anmoder om

det og i visse tilfælde af aktindsigt, og at et efterfølgende protokollat skal anses som et bilag til dommen, herunder i relation til aktindsigt.

Der henvises til lovudkastets § 218 a, stk. 4, og § 711, stk. 2.

6. Anvendelse af diktatoptagelsesmodellen

Som det fremgår af afsnit 3 ovenfor, bygger udvalgets forslag om en ny protokolleringsordning på lydoptagelsesmodellen fra det gennemførte forsøg.

Dette udelukker dog ikke anvendelse af diktatudstyr, når dette findes hensigtsmæssigt.

Strafferetsplejeudvalget har fundet, at den fremtidige ordning primært bør baseres på lydoptagelse, fordi dette giver de største fordele, herunder ikke mindst med hensyn til retsledelsen. Der henvises herom til afsnit 3. Lovudkastet i kapitel 7 er udformet i overensstemmelse hermed.

Som påpeget af Domstolsstyrelsen i bilag 2, kan der imidlertid være fordele forbundet med en fortsat mulighed for anvendelse af diktatoptagelsesmodellen. Udvalget har derfor fundet, at der bør udformes regler om diktatoptagelse som et supplement til lydoptagelse. Dette vil muliggøre, at fordelene ved de to modeller kan kombineres i et fleksibelt samspil. Man vil således bl.a. kunne forbeholde sig fordelene ved de foreslåede regler også i tilfælde, hvor retten i første omgang af den ene eller den anden grund ønsker at sikre sig muligheden for straks efter retsmødet at kunne udskrive en gengivelse af en forklaring eller finder, at oplæsning og vedståelse bør ske. Sådanne regler vil også betyde, at de retter, der har deltaget i forsøget med diktatoptagelse, umiddelbart kan fortsætte hermed, ligesom der mere generelt vil kunne opnås fordele også i tiden, indtil det egentlige lydoptagelsesudstyr findes i alle retssale.

Der henvises til § 715 i lovudkastet i kapitel 7. Bestemmelsen bygger på, at retsformanden i de tilfælde, hvor der efter udvalgets forslag kan ske lydoptagelse af selve forklaringen, skal kunne bestemme, at der skal ske lydoptagelse af rettens

gengivelse af en forklaring. Dette indebærer, at rettens formand dikterer forklaringen i retsmødet. Om der efterfølgende skal ske optagelse i retsbogen mv., skal herafter bero på regler svarende til de foreslåede regler om lydoptagelse. Med hensyn til aktindsigt foreslås ordningen fra forsøgsordningen dog videreført, jf. herved den gældende retsplejelovs § 33 a. Om baggrunden herfor henvises til bemærkningerne til § 715 i kapitel 7.

7. Aktindsigt i domme og retsbøger

Efter reglerne i retsplejelovens § 186, stk. 3-6, indebærer billed- eller lydoptagelse ikke i sig selv, at sædvanlig protokollering undlades, men det må erindres, at der i civile sager sædvanligvis ikke foretages en egentlig protokollering af forklaringer under hovedforhandling. Efter § 186, stk. 6, kan den, som efter retsplejelovens regler om aktindsigt har ret til aktindsigt i retsbogen, mod betaling forlange, at der tilvejebringes en udskrift af en forklaring, der er billed- eller lydoptaget.

Under forsøget med lydoptagelse, jf. kapitel 4 og bilag 1, har adgangen til aktindsigt været tilgodeset ved regler om, dels at en lydoptaget forklaring optages i retsbogen ved meddelelse af aktindsigt i retsbogen, jf. § 33 a, stk. 4, 2. pkt., dels at lydoptagne forklaringer gengives på sædvanlig måde ved meddelelse af aktindsigt i domme, jf. § 33 a, stk. 5, jf. § 218 a, stk. 1, om optagelse af forklaringer i domme "i fornødent omfang". Ved disse regler har man således – uden krav om særskilt betaling for udfærdigelse af en skriftlig gengivelse – opnået, at forsøget ikke har påvirket adgangen til gennem sædvanlig aktindsigt at opnå indsigt i afgivne forklaringer.

Disse regler skal ses i lyset af, at ordningen efter § 186, stk. 3-6, ikke lægger op til en systematisk lydoptagelse af forklaringer under hovedforhandling, og at forsøgsordningen kun har været gældende i enkelte retskredse.

Strafferetsplejeudvalget finder, at adgangen til aktindsigt ved indførelse af udvalgets forslag om en permanent, landsdækkende ordning med lydoptagelse i straffesager bør bygge på et princip om, at aktindsigt retter sig mod de pågældende dokumenter i den form og med det indhold, disse faktisk har. Dette indebærer, at en dom, der efter reglerne i udkastet i kapitel 7 ikke indeholder en gengivelse af for-

klaringer, ved aktindsigt som udgangspunkt udleveres uden forklaringerne. På tilsvarende måde bør en retsbog ved meddelelse af aktindsigt i givet fald udleveres uden gengivelse af de afgivne forklaringer.

Er der imidlertid af andre grunde udfærdiget en skriftlig gengivelse, f.eks. efter anmodning fra en part eller som følge af anke, bør denne gengivelse også i relation til aktindsigt anses som et bilag til henholdsvis dommen eller retsbogen og dermed udleveres sammen med disse, i øvrigt efter betingelserne i gældende regler om aktindsigt.

Hovedreglen om aktindsigt i det "faktiske dokument" bør endvidere fraviges, når der er et særligt, retligt behov for indsigt i en afgivet forklaring. Der bør derfor være adgang til – uden betaling for selve udfærdigelsen – at få udfærdiget en skriftlig gengivelse af en forklaring i forbindelse med aktindsigt i retsbøger efter reglerne i retsplejelovens § 41 d om personer, der har en individuel, væsentlig interesse i et konkret retsspørgsmål.

Derimod bør der ikke på grundlag af andre regler om aktindsigt være adgang til at forlange en forklaring optaget i retsbogen.

Der er herved lagt vægt på, at der ville påføres retterne en ret betydelig byrde, hvis der også i andre tilfælde af aktindsigt i domme og retsbøger skulle være en almindelig adgang til at kræve, at forklaringer skulle gengives skriftligt, selvom det hverken af hensyn til processens gang eller af hensyn til parterne har været nødvendigt at udfærdige en sådan gengivelse.

Udvalgets forslag på dette punkt skal endvidere ses i lyset af muligheden for at give den, der har en ret til aktindsigt, mulighed for at høre en lydoptagelse mv., jf. straks nedenfor afsnit 8.

Der henvises til lovudkastets § 711. stk. 1, nr. 4.

8. Adgang til rettens billed- eller lydoptagelser af forklaringer

Efter udvalgets forslag skal der som udgangspunkt ikke ske protokollering af en forklaring i retsbogen, hvis forklaringen billed- eller lydoptages. Som en konsekvens heraf og som en naturlig partsbeføjelse foreslår udvalget, at en sigtet eller tiltalt skal have adgang til at se eller høre en billed- eller lydoptagelse af en forklaring, medmindre denne ikke havde adgang til at gøre sig bekendt med forklaringen. Forsvareren vil som udgangspunkt også efter anmodning kunne få udleveret en kopi af billed- eller lydoptagelsen, jf. herved retsplejelovens §§ 729 a og 729 c.

Begrænsninger i adgangen til at se eller høre en forklaring vil følge af de gældende regler herom, jf. herved retsplejelovens §§ 729 a-729 d, § 748 og § 856. Retten vil skulle påse, at der ikke er sådanne begrænsninger, herunder ved i fornødent omfang at høre politiet, jf. navnlig §§ 729 b og 729 d, samt påse, at der kun gives adgang til relevante dele af lydoptagelser.

Det forudsættes, at anklagemyndigheden, der generelt har adgang til straffesagens akter, efter anmodning skal have udleveret en kopi af billed- eller lydoptagelsen.

Udvalget har overvejet, om der bør opstilles et princip om, at der skal være adgang til at høre en lydoptagelse hos retten i alle tilfælde, hvor der i dag er adgang til rettens gengivelse af forklaringer i domme og retsbøger i medfør af reglerne om aktindsigt, herunder navnlig reglerne om domme i retsplejelovens § 41 b og reglerne om retsbøger i §§ 41 d og 41 f. Et sådant princip ville indebære, at der i realiteten ville være samme adgang til gengivelser af forklaringer som i dag, uanset at domme efter udvalgets forslag ikke behøver indeholde en gengivelse af forklaringerne, når der som følge af lydoptagelse ikke sker optagelse af forklaringer i retsbogen.

Udvalget har imidlertid fundet, at en adgang til høre lydoptagelser bør have et snævrere område. Der må herved lægges vægt på, at optagelser af forklaringer i straffesager ofte angår personlige og belastende forhold. En vid adgang for andre til – ikke blot at læse en skriftlig gengivelse fra rettens side – men også til at høre den autentiske lydoptagelse vil kunne påvirke vidners tilbøjelighed til at udtale sig uforbeholdent. Hertil kommer, at der vil være passager i lydoptagelser, der omfat-

ter andet og mere end selve forklaringen, herunder f.eks. et vidnes redegørelse for, hvorfor vidnet føler sig truet og derfor ønsker afhøringen gennemført uden, at tiltalte er til stede. Det vil således være forbundet med betydeligt arbejde at udskille de pågældende sekvenser. Det samme gælder udskillelsen af forklaringer eller dele af forklaringer, der allerede efter de almindelige regler er undtaget fra aktindsigt. Der kan endvidere under en forklaring fremkomme udtalelser fra et vidne, som er uden betydning for sagen, og som derfor ikke ville blive gengivet i en retsbog, men som kan være ubehagelige for vidnet, hvis det senere tillades andre at høre en lydoptagelse. Eventuelle anonyme vidner kan i øvrigt tænkes genkendt på stemmen.

En adgang til at høre lydoptagelser vil kun have væsentlig, selvstændig betydning, når der ikke foreligger en gengivelse af forklaringen i retsbogen, idet denne vil være tilgængelig efter de almindelige regler om aktindsigt. Det bemærkes herved, at en senere optagelse af forklaringen i tilfælde af anke, en anmodning fra parterne eller en anmodning om aktindsigt baseret på retlig interesse efter udvalgets forslag vil betyde, at gengivelsen i retsbogen anses for et bilag også til dommen og dermed vil være tilgængelig gennem aktindsigt i dommen, herunder efter den almindelige regel i § 41 b. Begrænsninger i en særlig adgang til at høre lydoptagelser må derfor antages kun at få praktisk betydning i ret få tilfælde. Således vil adgangen til aktindsigt have samme reelle omfang som i dag med hensyn til alle tilfælde, hvor en dom ankes eller dog er af en sådan interesse for parterne, at der har været rekvireret en udskrift til brug for ankeovervejelserne – eller retten i øvrigt har bestemt, at sædvanlig protokollering skal ske.

Udvalget har på den anførte baggrund fundet, at en regel om adgang til at høre optagelser af forklaringer i straffesager *for det første* bør begrænses til tilfælde, hvor der ikke i forvejen foreligger en udskrift af den pågældende forklaring. Kun i disse tilfælde er der et reelt behov for en adgang til at høre en lydoptagelse. *For det andet* bør adgangen yderligere begrænses til tilfælde, hvor der efter de gældende regler er mulighed for aktindsigt i *retsbøger*. Dette bør dog kun gælde aktindsigt efter § 41 f om journalister mv. og efter § 41 g om meroffentlighed, der navnlig kan have betydning for forskningen. Aktindsigt efter § 41 d om retlig interesse bør derimod falde udenfor den foreslåede adgang, fordi der i disse tilfælde vil være et krav på at få forklaringen optaget i retsbogen efter udkastet til § 711, stk. 1, nr. 4.

Udvalget har endvidere fundet, at retten bør have mulighed for at afslå en anmodning om at høre en lydoptagelse, således at det også skal være en betingelse for adgangen til at høre en lydoptagelse, at retten ikke finder, at det er betænkeligt.

Udvalget har endelig fundet, at der for journalister og forskere bør være en adgang til mod betaling at få foretaget en afskrift af en lydoptagelse. For denne adgang bør i øvrigt gælde samme betingelser som for adgangen til at høre lydoptagelsen.

Derimod bør der af de beskyttelseshensyn, der er anført ovenfor, og af hensyn til risikoen for spredning af følsomme oplysninger, herunder om forurettede, ikke være adgang til udlevering af selve lydoptagelsen til andre end anklagemyndigheden, herunder til brug for en eventuel sag om falsk forklaring, og til forsvarere.

Der henvises til lovudkastets § 713.

9. Journalisters adgang til at foretage lydoptagelse af forklaringer i straffesager

Det har tidligere været overvejet, om journalister mv. skal have adgang til at anvende referatbåndoptagere til at lydoptage forklaringer i retssager. Spørgsmålet har således været overvejet i betænkning nr. 1330/1997 vedrørende samarbejdet mellem retterne og pressen, hvor det blev foreslået, at pressen skal have mulighed for at benytte referatbåndoptagere.

Forslaget herom blev ikke gennemført, idet Justitsministeriet i bemærkningerne til lovforslag nr. L 78 af 5. november 1998 om ændring af retsplejeloven (Styrkelse af samarbejdet mellem retterne og pressen) henviste til, at domstolene fandt det uacceptabelt, at en journalist ved hjælp af en båndoptagelse kan hævde et sagsforløb, en ordveksling eller lignende, hvis retten er afskåret fra at kunne kontrollere det nøjagtigt og fra eventuelt at kunne imødegå fejlagtige udsagn (jf. Folketingstidende 1998-99, tillæg A, s. 2026-2027).

Justitsministeriet tillagde det endvidere betydelig vægt, at der må antages at være en væsentlig risiko for, at en almindelig adgang til båndoptagelser vil svække mulighederne for at få vidner til at afgive forklaring i retten.

I Retsplejerådets betænkning nr.1427/2003 om reform af den civile retspleje II er spørgsmålet om journalisters anvendelse af referatbåndoptagere til at optage forklaringer i retssager også behandlet. Der fremgår følgende af betænkningen (s. 116-118):

”Retsplejerådet har i Betænkning nr. 1401/2001 om reform af den civile retspleje I foreslået, at retten skal kunne bestemme, at der sker billed- og lydoptagelse af forklaringer i retsmøder (s. 388 og 391-392).

Rådets forslag hjemler, at retten optager forklaringer. Domstolenes faktiske muligheder herfor vil imidlertid afhænge af, at der installeres det nødvendige optageudstyr i de enkelte retssale. Installation af optageudstyr hos alle retter må forventes at tage i hvert fald nogle år, da det vil være naturligt først at indhøste erfaringer i et mindre antal retskredse (jf. Betænkning nr. 1401/2001 s. 372).

Retsplejerådet konstaterer på den baggrund, at en eventuel beslutning om at give pressen mulighed for at anvende referatbåndoptager bør afvente ikke alene en gennemførelse af rådets forslag i Betænkning nr. 1401/2001, men også anskaffelsen af optageudstyr til alle retter.

Retsplejerådet finder endvidere, at det til den tid bør overvejes nærmere, om referatbåndoptager skal kunne anvendes, når parter eller vidner afgiver forklaring. Det bør indgå i disse overvejelser, i hvilket omfang adgangen til brug af referatbåndoptager kan svække muligheden for at få vidner til at afgive forklaring i retten.

Som anført i Retsplejerådets udtalelse om Betænkning nr. 1330/1997 må spørgsmålet om, hvorvidt og i givet fald i hvilket omfang pressen skal have adgang til at bruge referatbåndoptager, imidlertid i sidste instans afgøres ud fra en retspolitisk prioritering af de hensyn, der indgår i afvejningen, herunder til pressens opgaver og arbejdsmuligheder, til parterne i den enkelte sag og til retternes ressourcer.”

I lyset af Strafferetsplejeudvalgets forslag om indførelse af en almindelig ordning med billed- eller lydoptagelse af forklaringer i straffesager, kunne det således være nærliggende at overveje spørgsmålet om regler, der tillader journalisters anvendel-

se af referatbåndoptagere til at optage forklaringer i straffesager, i det omfang optagelse af forklaringen også sker ved rettens foranstaltning.

Udvalget har dog navnlig af tidsmæssige årsager ikke set sig i stand til at gennemføre sådanne overvejelser i forbindelse med denne betænkning. Udvalget har her ved lagt vægt på, at spørgsmålet kræver en nærmere undersøgelse af fremmed ret og undersøgelse af den virkning, brug af referatbåndoptagere kan have for vidners tilbøjelighed til at forklare uforbeholdent samt af risikoen for spredning af oplysninger. Endvidere bør repræsentanter fra pressen mv. efter udvalgets opfattelse inddrages i overvejelserne om en eventuel indførelse af en sådan adgang til at anvende referatbåndoptagere.

Som det fremgår af afsnit 8 ovenfor, foreslår udvalget, at journalister mv. og forskere i visse tilfælde kan høre rettens optagelse af forklaringer eller mod betaling få afskrifter af rettens optagelser af forklaringer.

Kapitel 7

Lovudkast med bemærkninger

1. Lovudkast

Forslag

til

Lov om ændring af retsplejeloven

(Registrering af forklaringer i straffesager)

§ 1

I retsplejeloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 1053 af 29. oktober 2009, som ændret ved § 1 i lov nr. 1266 af 16. december 2009, foretages følgende ændringer:

1. § 33 a ophæves.

2. § 36 affattes således:

”Der foretages kun oplæsning og efter omstændighederne vedtagelse af rettens gengivelse af en forklaring, når rettens formand finder det hensigtsmæssigt.”

3. I § 186, stk. 1, indsættes efter ”under hovedforhandlingen”: ”i en borgerlig sag”.

4. I § 186, stk. 4, 2. pkt., udgår ”eller forsvarer”.

5. I § 218 a indsættes efter stk. 3 som nyt stykke:

”Stk. 4. Hvis indholdet af en forklaring i en straffesag ikke optages i retsbogen, jf. § 711, stk. 1, kan gengivelse af forklaringen i dommens fremstilling af sagen undlades.”

6. Kapitel 64 affattes således:

"Kapitel 64

Gengivelse af forklaringer

§ 710. Det væsentlige indhold af forklaringer, der afgives for en ret, optages i retsbogen, jf. dog § 711, stk. 1. Hvis den pågældende tidligere er afhørt for en ret, er en henvisning hertil tilstrækkelig, således at kun væsentlige afvigelser eller præciseringer medtages.

Stk. 2. Vidner, hvis forklaring er blevet gengivet i retsbogen, har efter rettens nærmere bestemmelse adgang til at gennemse gengivelsen af forklaringen.

§ 711. Er der af retten foretaget lydoptagelse af en forklaring i medfør af § 712, stk. 1 eller 3, optages indholdet af forklaringen kun i retsbogen, hvis:

- 1) Rettens formand bestemmer det,
- 2) sigtede, tiltalte, forsvareren eller anklagemyndigheden anmoder om det,
- 3) en dom ankes, eller et spørgsmål i sagen indbringes for højere ret, eller
- 4) der gives aktindsigt i medfør af § 41 d i indførelser i retsbogen vedrørende en forklaring.

Stk. 2. I de tilfælde, hvor en forklaring optages i retsbogen efter stk. 1, anses retsbogens gengivelse heraf som et bilag til en eventuel dom i sagen.

§ 712. Forklaringer, der ved byret afgives under hovedforhandling eller i sager, der behandles efter § 723 eller § 831, lydoptages.

Stk. 2. Rettens formand kan dog bestemme, at der ikke skal ske lydoptagelse af en forklaring afgivet i et retsmøde som nævnt under stk. 1.

Stk. 3. Rettens formand kan bestemme, at der skal ske lydoptagelse af en forklaring afgivet i retsmøder, der ikke er omfattet af stk. 1.

Stk. 4. Rettens formand kan bestemme, at der ved lydoptagelse efter stk. 1 og 3 tillige optages billede.

§ 713. Sigtede eller tiltalte har adgang til at se eller høre en billed- eller lydoptagelse af en forklaring, medmindre denne ikke har adgang til at gøre sig bekendt med

forklaringen. Sigtede eller tiltalte kan efter rettens nærmere bestemmelse se eller høre billed- eller lydoptagelsen hos retten eller forsvareren.

Stk. 2. Den, der efter § 41 f eller § 41 g kan gives aktindsigt i indførelser i retsbogen vedrørende en forklaring, der er lydoptaget efter § 712, uden at være optaget i retsbogen, kan høre optagelsen hos retten, medmindre retten finder det betænkeligt.

Stk. 3. Under de betingelser, der er anført i stk. 2, kan retten tillade, at der mod betaling tilvejebringes en afskrift af en lydoptagelse af en forklaring til brug for videnskabelig forskning eller til redaktører og redaktionelle medarbejdere ved et massemedium til brug for journalistisk eller redaktionelt arbejde. Afskrifter af lydoptagelser må ikke være tilgængelige for andre end forskere eller massemediets journalister og redaktionsmedarbejdere og må kun bruges til støtte for videnskabelig forskning eller journalistisk og redaktionelt arbejde. Justitsministeren fastsætter regler om forskeres og massemediers opbevaring af afskrifter af lydoptagelser. Domstolsstyrelsen kan fastsætte regler om opgørelsen af udgifterne ved tilvejebringelsen af afskrifter.

Stk. 4. Billed- og lydoptagelser er ikke i øvrigt genstand for aktindsigt.

Stk. 5. Overtrædelse af stk. 3, 2. pkt. straffes med bøde. Medmindre højere straf er forskyldt efter lovgivningen i øvrigt, straffes med bøde den, der i øvrigt uberettiget videregiver billed- eller lydoptagelser. I forskrifter, der udfærdiges i medfør af stk. 3, 3. pkt., kan der fastsættes straf af bøde for overtrædelse af bestemmelser i forskrifterne.

§ 714. Justitsministeren fastsætter regler om sletning af billed- og lydoptagelser foretaget i medfør af § 712.

§ 715. Rettens formand kan i de tilfælde, hvor der efter § 712 kan ske lydoptagelse, bestemme, at der skal ske lydoptagelse af rettens gengivelse af en forklaring. Ved lydoptagelsen finder § 218 a, stk. 4, § 711, stk. 1, nr. 1-3, § 713, stk. 1 og 5, 2. pkt., samt § 714 tilsvarende anvendelse. Ved meddelelse af aktindsigt i indførsler i retsbogen vedrørende en forklaring eller efter § 41 b i dommen optages forklaringen i retsbogen. I de tilfælde, hvor en forklaring optages i retsbogen, anses retsbogens gengivelse heraf som et bilag til en eventuel dom i sagen. Lydoptagelsen er ikke i øvrigt genstand for aktindsigt."

7. I § 754, *stk. 1*, ændres ”§§ 751 og 752” til: ”§ 752”.

8. § 754, *stk. 2, 2. pkt.*, ophæves.

9. § 863, *stk. 2, 4. pkt.*, ophæves.

10. § 870, *stk. 1*, affattes således:

”Forklaringer gengives efter reglerne i kapitel 64.”

11. § 870, *stk. 2*, ophæves.

§ 2

Loven træder i kraft den xx.yy.zzzz.

§ 3

Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland.

2. Bemærkninger til lovudkastet

2.1. Bemærkninger til de enkelte bestemmelser

Til § 1

Til § 1, nr. 1 (retsplejelovens § 33 a)

Det foreslås, at bestemmelsen i § 33 a ophæves. Bestemmelsen har givet mulighed for at gennemføre forsøg ved byretter med lydoptagelser af forklaringer under hovedforhandlinger. I lovudkastets §§ 711-713 foreslås indført en permanent ordning med billed- og lydoptagelse af forklaringer i straffesager.

Til § 1, nr. 2 (retsplejelovens § 36)

Der foreslås med lovudkastets § 712 indført en ordning med systematisk lydoptagelse af forklaringer under hovedforhandlinger i straffesager. Samtidig foreslås det, at forklaringer, der lydoptages, som udgangspunkt ikke optages i retsbogen, jf. § 711. Den foreslåede ordning indebærer, at der ikke i almindelighed foretages oplæsning og vedståelse.

Med den foreslåede affattelse af § 36 er det hensigten, at bestemmelsen opretholdes i forhold til straffesager, således at der efter retsformandens bestemmelse – uanset om der sker lydoptagelse eller ej – kan ske protokollering i retsmødet med oplæsning og vedståelse af det protokollerede, når dette findes hensigtsmæssigt. Der vil efter bestemmelsen kunne ske vedståelse af rettens gengivelse af en forklaring, selv om forklaringen efter udkastets § 711 ikke optages i retsbogen. Vedståelse i forbindelse med lydoptagelse af en forklaring kan eventuelt ske ved, at retten sammenfatter det sagte med en formulering, som den afhørende finder dækkende, og derpå spørger, om den afhørte kan vedstå formuleringen.

Bestemmelsen tænkes anvendt ret undtagelsesvis og typisk for særligt påpegede dele af en forklaring. Bestemmelsen vil kunne anvendes i forhold til forklaringer i f.eks. sager om menneskehandel, hvis et vidne ikke kan forventes at ville kunne af-

give forklaring under behandlingen af ankesagen, fordi den pågældende ikke længere er i landet. I sådanne tilfælde vil det i øvrigt typisk også være nærliggende at foretage lydoptagelse, og eventuelt også billedoptagelse, af forklaringen, jf. den foreslåede § 712, idet optagelsen vil kunne anvendes i senere retsmøder. Der henvises også til bemærkningerne i kapitel 6, afsnit 4.10 om anvendelse af billed- eller lydoptagelse som bevis.

Efter den nuværende affattelse af § 36 kan rettens formand af egen drift eller i borgerlige sager ifølge begæring af part, vidne eller syns- og skønsmand beslutte, at der skal ske oplæsning og vedståelse. Der tilsigtes ingen ændring af retstilstanden for borgerlige sager ved at lade dette udgå af bestemmelsen.

Det forudsættes, at der ved anvendelse af den foreslåede nye bestemmelse i § 36 lægges vægt på parternes ønsker, uden at disse i sig selv bør være afgørende.

Der henvises endvidere til udkastet til § 715 om diktatoptagelse. Ved diktatoptagelse dikterer rettens formand forklaringen i retsmødet. Også i forbindelse med anvendelse af diktatoptagelse vil der således kunne ske vedståelse af gengivelsen af forklaringen.

Et vidne vil i medfør af den foreslåede § 710, stk. 2, efterfølgende have mulighed for at gøre sig bekendt med en gengivelse af forklaringen efter udkastets § 710, stk. 1, og § 711, stk. 1, og i givet fald komme med indsigelser over for gengivelsen. Endvidere har den sigtede eller tiltalte som udgangspunkt ret til at gøre sig bekendt med indholdet af retsbøger efter retsplejelovens §§ 729 a og 729 b.

Der henvises i øvrigt til kapitel 6, afsnit 3 og 4.11.

Til § 1, nr. 3 og 4 (retsplejelovens § 186, stk. 1 og 4)

I lovudkastets § 710 foreslås indført en fælles regel for alle retsmøder i straffesager om omfanget af skriftlige gengivelser af forklaringer i retsbogen. Bestemmelsen vil finde anvendelse i de tilfælde, hvor der efter udvalgets forslag skal udfærdiges et protokollat.

Endvidere foreslås der med lovudkastets §§ 711-713 indført en ny ordning med billed- eller lydoptagelse af forklaringer i straffesager.

Som konsekvens heraf foreslås § 186, stk. 1 og 4, ændret således, at § 186 om gengivelse vidneforklaringer samt billed- og lydoptagelse af forklaringer alene skal finde anvendelse for civile sager.

Til § 1, nr. 5 (retsplejelovens § 218 a, stk. 4)

Efter retsplejelovens § 218 a, stk. 1, skal domme indeholde parternes påstande og en fremstilling af sagen, herunder i fornødent omfang en gengivelse af de afgivne forklaringer, samt angive de faktiske og retlige omstændigheder, der er lagt vægt på ved sagens afgørelse.

Det foreslås, at bestemmelsen i § 218 a, stk. 1, kan fraviges således, at gengivelse af forklaringen i dommens fremstilling af sagen kan undlades, hvis indholdet af forklaringen ikke optages i retsbogen i medfør af retsplejelovens § 711, stk. 1, jf. § 218 a, stk. 4.

Den foreslåede regel giver derimod ikke mulighed for at fravige den del af § 218 a, stk. 1, 1. pkt., der angår kravet om at angive de faktiske og retlige omstændigheder, der er lagt vægt på ved sagens afgørelse (præmisserne), i dommen. Det forudsættes endvidere, at der – i de tilfælde, hvor forklaringen ikke optages i retsbogen og dermed ikke gengives i dommens sagsfremstilling – i dommens begrundelse i højere grad end hidtil sker en fremhævelse af centrale momenter i de forklaringer, der tillægges vægt ved dommen.

I de tilfælde, hvor en dom affattet efter § 218 a, stk. 4, ankes, skal de pågældende forklaringer optages i retsbogen, og retsbogen vil herefter blive anset som et bilag til dommen, jf. nærmere herom under bemærkningerne til § 711, stk. 1, nr. 3, og stk. 2.

I de tilfælde, hvor der meddeles aktindsigt i en dom affattet efter den foreslåede bestemmelse i § 218 a, stk. 4, vil domme efter forslaget blive udleveret, som de er, dvs. uden forklaringer. Er der imidlertid udarbejdet en retsbog med forklaringerne efter den foreslåede bestemmelse i § 711, stk. 1, skal en sådan retsbog anses som et bilag til dommen, jf. forslagets § 711, stk. 2, og dermed udleveres sammen med en dom ved meddelelse af aktindsigt heri. Om adgang til at forlange en forklaring optaget i retsbogen på grundlag af en adgang til aktindsigt, henvises til forslagets § 711, stk. 1, nr. 4.

Der henvises i øvrigt til betænkningens kapitel 6, afsnit 5.

Til § 1, nr. 6 (retsplejelovens kapitel 64, §§ 710-715)

Til § 710

Der foreslås indført en bestemmelse i retsplejelovens § 710, *stk. 1, 1. pkt.*, hvorefter det væsentlige indhold af forklaringer, der afgives for en ret, optages i retsbogen.

Den foreslåede regel erstatter bestemmelserne i § 754, stk. 1, og § 870, stk. 1, om protokollering af forklaringer afgivet i retsmøder henholdsvis under efterforskningen og hovedforhandlinger.

Bestemmelsen i § 710, stk. 1, 1. pkt., omfatter alle forklaringer i retsmøder inden for straffeprocessen, hvor der efter lovudkastet skal ske en skriftlig gengivelse af forklaringen i retsbogen. Efter lovudkastets § 712 skal en forklaring som udgangspunkt ikke optages i retsbogen, hvis der er foretaget billed- eller lydoptagelse af forklaringen. Der vil dog – som det fremgår af lovudkastets forslag til § 711, stk. 1 – være en række tilfælde, hvor der skal ske optagelse af forklaringen i retsbogen, uanset at forklaringen er billed- eller lydoptaget.

Efter bestemmelsen skal det "*væsentlige indhold af forklaringer*" optages i retsbogen. Det vil afhænge af omstændighederne i den konkrete sag og af forklaringens betydning for sagen, hvor omfattende gengivelsen af forklaringen skal være. Generelt kan der dog opstilles den retningslinje, at det ved gengivelsen af forklaringen

skal tilstræbes, at gengivelsen har det omfang, der må forventes at være behov for ved efterfølgende anvendelse af gengivelsen. Endvidere vil der som udgangspunkt være behov for mere detaljerede referater af forklaringer afgivet i retsmøder under efterforskningen, end forklaringer afgivet under hovedforhandlinger, hvor der i kraft af tiltalerejsningen er sket en præcisering af de forhold, der skal afgøres af retten. Reglen svarer i det væsentlige til det, der følger af de gældende regler.

Med § 710, *stk. 1, 2. pkt.*, foreslås det, at hvis den pågældende tidligere er afhørt for en ret, er en henvisning hertil tilstrækkelig, således at kun væsentlige afvigelser eller præciseringer medtages.

Den foreslåede bestemmelse svarer til den gældende bestemmelse i § 870, *stk. 1, 2. pkt.*, og til hvad der i praksis også er gældende for gengivelse af forklaringer i retsmøder omfattet af § 754.

Det foreslås i § 710, *stk. 2*, at vidner, hvis forklaring er blevet gengivet i retsbogen, herunder i overensstemmelse med forslagets § 711, *stk. 1, nr. 1-4*, skal have adgang til at gennemse gengivelsen af forklaringen. "Vidner" omfatter i denne sammenhæng også syns- og skønsmand.

Med den foreslåede bestemmelse reguleres vidners mulighed for at gennemse gengivelsen af deres egen forklaring. Det vil således fortsat skulle afgøres efter §§ 729 a-729 d, § 748 og § 856, om en forsvarer, sigtet eller tiltalt har adgang til at gøre sig bekendt med indholdet af retsbøger.

Det forudsættes, at det først er efter retsmødet, at vidnet skal have adgang til at gennemse gengivelsen af forklaringen.

Efter den foreslåede bestemmelse har vidnet alene adgang til at gennemse gengivelsen af forklaringen. Vidnet har således ikke efter bestemmelsen krav på at få udleveret en udskrift af gengivelsen af forklaringen. Det vil skulle afgøres efter de almindelige regler om aktindsigt, om der kan udleveres en udskrift af gengivelsen af forklaringen i retsbogen. Har den pågældende en retlig interesse i en forklaring, kan der være adgang til aktindsigt i medfør af retsplejelovens § 41 d, *stk. 1, jf. stk.*

5. Den, der har retlig interesse, vil endvidere efter den foreslåede bestemmelse i § 711, stk. 1, nr. 4, kunne kræve udfærdigelse af en udskrift, selvom en sådan ikke udfærdiges efter de foreslåede regler i øvrigt.

Hvis vidnet har kommentarer eller indsigelser til protokollatet, vil det være op til retten at vurdere, om det giver anledning til, at retsbogen berigtiges. Hvis indsigelsen fremkommer inden ankefristens udløb, vil retten – efter parterne har haft lejlighed til at udtale sig – kunne foretage ændringer eller tilføjelser til en protokolleret forklaring i medfør af retsplejelovens § 221, stk. 2, som ikke foreslås ændret. I andre tilfælde vil retten kunne notere den afvigende opfattelse af den afgivne forklaring og underrette parterne herom.

Der henvises i øvrigt til betænkningens kapitel 6, afsnit 4.3 og 4.7.

Til § 711

Det foreslås i § 711, *stk. 1*, at i de tilfælde, hvor retten har foretaget billed- eller lydoptagelse af en forklaring, skal indholdet af forklaringen kun optages i retsbogen, hvis (1) retten bestemmer det, (2) sigtede, tiltalte, forsvareren eller anklagemyndigheden anmoder om det, (3) en dom ankes, eller et spørgsmål i sagen indbringes for højere ret, eller (4) der gives aktindsigt i medfør af § 41 d i indførelser i retsbogen vedrørende en forklaring. Hvis forklaringer optages i retsbogen efter stk. 1, anses retsbogens gengivelse heraf som et bilag til en eventuel dom i sagen, jf. § 711, stk. 2.

Efter den foreslåede bestemmelse er det således udgangspunktet, at en forklaring ikke gengives i retsbogen, hvis der foretages billed- eller lydoptagelse af forklaringen. I bestemmelsens nr. 1-4 er opstillet undtagelser til dette udgangspunkt, hvorefter en forklaring, der lydoptages, alligevel protokolleres i retsbogen. Hvis der skal ske protokollering af en forklaring, vil gengivelse skulle ske i overensstemmelse med den foreslåede bestemmelse i § 710, stk. 1.

Efter den foreslåede undtagelse i § 711, stk. 1, *nr. 1*, optages indholdet af forklaringen i retsbogen, hvis retten bestemmer det. Der er tale om en fakultativ adgang for

retten til konkret at beslutte, at en eller flere forklaringer eller dele heraf eller alle forklaringer i en bestemt sag skal protokolleres i retsbogen, uanset at der også sker billed- eller lydoptagelse af forklaringen. Der foreslås ikke bestemte kriterier for, hvornår retten kan træffe bestemmelse om protokollering, og det vil således bero på rettens skøn, om f.eks. sagens karakter taler herfor. Rettens beslutning om, hvorvidt der skal ske protokollering efter § 711, nr. 1, er en judiciel afgørelse, der som udgangspunkt ikke kan kæres, når der er tale om beslutninger, der træffes under hovedforhandlingen eller dennes forberedelse, jf. retsplejelovens § 968, stk. 4.

I § 711, stk. 1, nr. 2, foreslås det, at forsvareren og anklagemyndigheden hver især kan forlange, at indholdet af en forklaring skal optages i retsbogen. Hvis den tiltalte eller sigtede ikke har en forsvarer, vil den pågældende selv kunne forlange, at indholdet af en forklaring skal optages i retsbogen. Anmodningen fra sigtede, tiltalte, forsvareren eller anklagemyndigheden behøver ikke at være begrundet.

Efter § 711, stk. 1, nr. 3, vil indholdet af de pågældende forklaringer også skulle optages i retsbogen, hvis en dom ankes, eller et spørgsmål i sagen indbringes for højere ret.

Hvis en dom affattet efter bestemmelsen i § 218 a, stk. 4, ankes, skal indholdet af de pågældende forklaringer således optages i retsbogen. Gengivelse sker efter reglen i udkastets § 710, stk. 1. Retsbogen anses herefter som et bilag til dommen i sagen, jf. § 711, stk. 2. Retsbogen skal – uden at der foreligger en anmodning – indsendes til landsretten snarest muligt efter, at retten har fået meddelelse om anken. Samtidig skal en kopi af retsbogen sendes til forsvareren og anklagemyndigheden.

Det samme vil gælde, hvis en kendelse kæres til højere ret og i tilfælde, hvor indbringelse af spørgsmål for højere ret sker på anden måde end ved kære, f.eks. ved anmodning om genoptagelse. Afgørende for, om en forklaring skal optages i retsbogen, er, om den har en naturlig sammenhæng med afgørelsen, herunder f.eks. hvor forklaringer afgives med henblik på afsigelse af kendelse efter en mundtlig forhandling.

Endelig er det i § 711, stk. 1, nr. 4, foreslået, at indholdet af en forklaring skal optages i retsbogen ved meddelelse af aktindsigt i medfør af § 41 d i indførelser i retsbogen vedrørende forklaringen. Efter § 41 d kan den, der har en individuel, væsentlig interesse i et konkret retsspørgsmål, forlange at blive gjort bekendt med dokumenter, der vedrører en straffesag, herunder indførelser i retsbøgerne, i det omfang dokumenterne har betydning for vurderingen af det pågældende retsspørgsmål. Det samme gælder forurettede i straffesager eller, hvis forurettet er afdød, forurettedes nære pårørende. I straffesager gælder retten til aktindsigt først, når sagen er endelig afsluttet.

Optagelse i retsbogen kan kræves, hvis der efter § 41 d er adgang til aktindsigt i den pågældende retsbog og forklaringen. § 711, stk. 1, nr. 4, indebærer således, at når en person anmoder om aktindsigt i medfør af § 41 d i indførelser i retsbogen vedrørende nærmere angivne forklaringer, skal retten optage et referat af forklaringen i retsbogen, hvis den pågældende vil have ret til aktindsigt i en sådan retsbogsindførelse.

Anmodninger om aktindsigt i straffesager efter retsplejelovens § 41 d indgives til politidirektøren, jf. retsplejelovens § 41 e, stk. 2. Når politidirektøren modtager en anmodning om aktindsigt i indførelser i retsbogen vedrørende en forklaring, der er billed- eller lydoptaget, vil politidirektøren indledningsvis skulle vurdere, om anmodningen er fremsat af en person, der har ret til aktindsigt i indførelser i retsbøgerne vedrørende forklaringen. Er dette tilfældet, vil politidirektøren skulle underrette retten om anmodningen, således at retten kan optage indholdet af forklaringen i retsbogen. Politidirektøren kan dog undlade at underrette retten om anmodningen, hvis reglerne om begrænsning i adgangen til aktindsigt (f.eks. undtagelse af oplysninger om enkeltpersoners rent private forhold, jf. retsplejelovens § 41 d, stk. 3, nr. 3), ville udelukke, at den pågældende fik aktindsigt i indførelser i retsbogen vedrørende forklaringen. Politidirektøren behøver dog ikke allerede indledningsvis at foretage en tilbundsående vurdering af, i hvilket omfang den pågældende vil have adgang til aktindsigt i den forklaring, som i givet fald optages i retsbogen. I de tilfælde, hvor politidirektøren underretter retten om anmodningen med henblik på, at retten optager indholdet af forklaringen i retsbogen, træffer politidirektøren således først endelig afgørelse om, hvorvidt og i givet fald i hvilket omfang anmodningen

om aktindsigt skal imødekommes, efter at indholdet af forklaringen er optaget i retsbogen. Det er imidlertid ved lovudkastet forudsat, at politiet i videst mulig udstrækning søger at afklare spørgsmålet om aktindsigt uden, at der på forhånd skal udfærdiges en udskrift af forklaringen.

Med hensyn til aktindsigt efter andre bestemmelser i domme eller retsbøger vil det efter udkastet gælde, at aktindsigt giver adgang til dommen eller retsbogen i den form, den har – altså uden gengivelse af forklaringerne.

Efter § 711, *stk. 2*, vil forklaringer, der optages i retsbogen efter *stk. 1*, så vidt angår den pågældende del af retsbogen imidlertid skulle anses som et bilag til en eventuel dom i sagen, som forklaringen angår, dvs. forklaringer afgivet ved hovedforhandling eller retsmøde efter § 831 eller andre forklaringer, som under de gældende regler ville være gengivet i dommen. Dette vil således også gælde i relation til aktindsigt. I alle tilfælde omfattet af § 711, *stk. 1*, nr. 1-4, vil tilvejebringelsen af en gengivelse af forklaringerne komme dem, der efterfølgende søger aktindsigt i domme eller retsbøger, til gode. Dette betyder, at forklaringen som udgangspunkt vil være omfattet af en adgang til aktindsigt. Ofte vil den pågældende retsbog kunne udleveres i sin helhed. Det kan imidlertid følge af de almindelige regler om aktindsigt, at dele af retsbogens indhold, som undtaget fra aktindsigt, skal udelades.

Bestemmelsen i § 711, *stk. 1*, nr. 4, suppleres af de foreslåede bestemmelser i § 713, *stk. 2* og 3.

Der foreslås ikke anden tidsmæssig grænse for adgangen til at få indholdet af en forklaring optaget i retsbogen end den frist for sletning af optagelser, der vil følge af de af justitsministeren fastsatte regler om sletning af optagelser, jf. nedenfor om den foreslåede bestemmelse i § 714.

Til § 712

Det foreslås i § 712, *stk. 1*, at der som udgangspunkt skal foretages lydoptagelse af forklaringer, der ved byret afgives under hovedforhandling eller i tilståelsessager (§ 831) eller sager om tiltalefrafald (§ 723). Det følger af den foreslåede bestemmelse

i § 712, stk. 4, at retten kan foretage enten lydoptagelse eller lyd- og billedoptagelse af forklaringer.

Efter den foreslåede bestemmelse i § 712, *stk. 2*, kan rettens formand bestemme, at der ikke skal ske lydoptagelse af en forklaring afgivet i et retsmøde som nævnt under *stk. 1*.

Der foreslås ikke bestemte kriterier for, hvornår rettens formand kan beslutte at undlade at lydoptage. Det vil således bero på rettens formands skøn, om optagelse af en eller alle forklaringerne i en sag skal undlades. Undladelse af at foretage lydoptagelse af en forklaring vil således f.eks. kunne ske i tilfælde, hvor der er tekniske problemer med udstyret til optagelse, af hensyn til et vidne mv., hvor anke må forudses, eller sagens omfang eller tidsmæssige udstrækning gør det hensigtsmæssigt at følge den hidtidige ordning.

Det foreslås i § 712, *stk. 3*, at rettens formand kan bestemme, at der skal ske lydoptagelse af en forklaring afgivet i andre retsmøder end hovedforhandlinger i byretsager, tilståelsessager og sager om tiltalefrafald. Der er tale om en fakultativ adgang for retten til at foretage lydoptagelse af forklaringer afgivet i andre retsmøder end de, der er nævnt i § 712, *stk. 1*. Det vil således bero på rettens formands skøn om sådanne forklaringer skal billed- eller lydoptages.

Rettens formands bestemmelse om, hvorvidt lydoptagelse skal undlades efter § 712, *stk. 2*, og efter omstændighederne om, hvorvidt der skal ske lydoptagelse efter § 712, *stk. 3*, er judicielle afgørelser, der som udgangspunkt ikke kan kæres, når der er tale om beslutninger, der træffes under hovedforhandlingen eller dennes forberedelse, jf. retsplejelovens § 968, *stk. 4*. Det samme gør sig gældende for så vidt angår rettens formands bestemmelse om, at der ved lydoptagelse tillige optages billede, jf. udkastets § 712, *stk. 4*.

Bestemmelserne i § 711, *stk. 1, nr. 1*, og § 712 vil kunne kombineres efter et skøn over, hvad der er hensigtsmæssigt. Der kan således foretages lydoptagelse, når § 711, *stk. 1*, anvendes under en hovedforhandling, ligesom der kan træffes bestem-

melse om optagelse af en forklaring i retsbogen samtidig med, at der foretages lydoptagelse efter § 712, stk. 3.

Efter den foreslåede bestemmelse i *stk. 4* vil rettens formand kunne bestemme, at der ved lydoptagelse efter *stk. 1* og *3* tillige optages billede. Det vil bero på retsformandens bestemmelse, om det vil være hensigtsmæssigt at foretage billedoptagelse. Det vil f.eks. kunne være tilfældet, hvis en part anmoder om det med henblik på eventuel efterfølgende afspilning af optagelsen i senere retsmøder.

Der er hermed tilsigtet en fleksibel ordning, der dels giver plads for at anvende videooptagelse, når der i konkrete tilfælde er særligt behov for at sikre sig muligheden for en senere afspilning under en bevisførelse – navnlig i tilfælde af egentlig anticeret bevisførelse, men også i tilfælde, hvor der måtte være et særligt behov for at tage hensyn til et vidne – dels gør det muligt at tilpasse sig udviklingen. Om en foretaget videooptagelse i det konkrete tilfælde kan og bør anvendes som bevis, bør afhænge af sædvanlige bevisretlige synspunkter, jf. nærmere umiddelbart nedenfor.

Billed- eller lydoptagelser af forklaringer, der er afgivet før hovedforhandlingen, vil kunne anvendes som bevis under hovedforhandlingen i princippet i samme omfang som indførsler i retsbøgerne vedrørende sådanne forklaringer, jf. herved retsplejelovens § 871, stk. 2, nr. 2-4, om forklaringer forud for hovedforhandlingen. På samme måde vil afspilning kunne ske under anke i de tilfælde, hvor dokumentation kan ske, herunder af forklaringer, der er afgivet i første instans, jf. herved også retsplejelovens § 923 om dokumentation af tidligere forklaringer, når ingen af parterne ønsker ny afhøring.

Efter den foreslåede bestemmelse i § 711 skal der tilvejebringes en udskrift af forklaringer, typisk på grundlag af en lydoptagelse, i alle tilfælde, hvor der er behov herfor. Det indebærer, at der i almindelighed ikke vil være et øget behov for at supplere eller erstatte anvendelsen af protokollater med afspilning af optagelsen. Udvalget forudsætter derfor, at afspilning ikke i almindelighed sker, idet en sådan afspilning – der i sig selv vil gøre processen mere omstændelig og tidskrævende – ikke er nødvendig. Det er således på ingen måde meningen med forslaget, at afspil-

ning af billed- eller lydoptagelse i noget større omfang skal erstatte den hidtidige form for dokumentation endsige den umiddelbare bevisførelse i dansk straffeprocess. Der henvises i denne forbindelse til synspunkterne om optagelse af billede sammen med lydoptagelse (videooptagelse) ovenfor i kapitel 6, afsnit 4.2.

Der bør endvidere efter udvalgets opfattelse ved anvendelsen af de gældende regler om dokumentation tages hensyn til den særlige karakter af en bevisførelse i form af afspilning af navnlig billedoptagelse. Det må således anses for karakteristisk, at afspilning af en videooptagelse alt andet lige vil have en væsentlig større virkning end oplæsning af et protokollat. I de situationer, hvor afgørelsen om at tillade dokumentation bl.a. beror på en stillingtagen til, om fejl eller særlige forhold i øvrigt vedrørende afgivelsen af den pågældende forklaring skaber vanskeligheder for tiltaltes muligheder for at varetage sit forsvar, forudsættes dette forhold således at indgå i rettens vurdering. Der henvises til kapitel 6, afsnit 4.10.

Bestemmelserne i § 712, stk. 1-4, angår optagelse af *forklaringer*. Det er således ikke et krav efter de foreslåede regler, at forhandlingen optages i sin helhed.

Der henvises i øvrigt til betænkningens kapitel 6, afsnit 3.

Til § 713

Det foreslås i § 713, *stk. 1, 1. pkt.*, at en sigtet eller tiltalt skal have adgang til at se eller høre en billed- eller lydoptagelse af en forklaring, medmindre denne ikke havde adgang til at gøre sig bekendt med forklaringen.

Det følger af bestemmelsen, at det skal afgøres efter retsplejelovens gældende regler, om en sigtet eller tiltalt ikke har adgang til at gøre sig bekendt med forklaringen og af den grund heller ikke har adgang til at høre forklaringen, jf. herved §§ 729 a-729 d, § 748 eller § 856. Det vil således i overensstemmelse med disse regler være politiet, som i første omgang afgør, om der foreligger sådanne hindringer, herunder i medfør af § 729 b. Forud for at retten afgør, om en sigtet eller tiltalt kan høre en forklaring efter bestemmelsen, må retten i de relevante tilfælde indhente en udtalelse fra politiet herom. En høring vil være ufornudden, hvis det er klart, at der

ikke er adgang for en sigtet eller tiltalt til at gøre sig bekendt med en forklaring. Retten skal endvidere påse, at der i givet fald kun gives adgang til de dele af lydoptagelser, der omfatter de pågældende forklaringer.

I de tilfælde, hvor rettens formand i medfør af § 856, stk. 1, har besluttet at tiltalte skal forlade retslokalet, mens et vidne eller en medtiltalt afhøres, vil den tiltalte have adgang til at se eller høre billed- eller lydoptagelsen. Den tiltalte har således i den situation mulighed for at gøre sig bekendt med indholdet af forklaringen, da tiltalte efter § 856 efterfølgende skal oplyses herom, for så vidt den angår tiltalte. Dette vil efter rettens bestemmelse også kunne ske ved medhør eller brug af videokonferenceudstyr.

Udtrykkene "tiltalte" og "sigtede" omfatter personer, der på det tidspunkt, hvor forklaringen blev afgivet, var henholdsvis tiltalt eller sigtet i sagen. Det er uden betydning, om den pågældende er tiltalt eller sigtet på det tidspunkt, hvor der anmodes om adgang til at høre lydoptagelsen, eller om den pågældende i mellemtiden er blevet domfældt eller frifundet.

Efter forslaget til § 713, stk. 1, 2. pkt., kan den sigtede eller tiltalte se eller høre billed- eller lydoptagelsen hos retten eller forsvareren. Forsvareren kan således få udleveret en kopi af billed- eller lydoptagelsen og må lade tiltalte eller sigtede se eller høre optagelsen. Forsvareren må derimod ikke overlade en kopi af lydoptagelsen til tiltalte, sigtede eller andre. Tiltalte kan endvidere høre lydoptagelsen hos retten. Det forudsættes dog normalt kun at være relevant i tilfælde, hvor tiltalte ikke har en forsvarer.

Det forudsættes i øvrigt, at anklagemyndigheden efter anmodning skal have udleveret en kopi af billed- eller lydoptagelsen. Der foreslås ikke nogen lovbestemmelse herom, hvilket er i overensstemmelse med lovgivningspraksis på retsplejelovens område med hensyn til anklagemyndighedens adgang til at få kopi af retsbogstilsforsler, sagens dokumenter mv.

I § 713, stk. 2, foreslås, at den, der efter retsplejelovens § 41 f eller § 41 g, kan gives aktindsigt i indførelser i retsbogen vedrørende en forklaring, der er lydoptaget

efter § 712, uden at være optaget i retsbogen, kan høre optagelsen hos retten, medmindre retten finder det betænkeligt.

Bestemmelsen omfatter kun tilfælde, hvor der kan gives aktindsigt i *retsbøger* i medfør af retsplejelovens § 41 f, stk. 5, eller hvor der efter bestemmelsen i § 41 g (om meroffentlighed) konkret findes grundlag for at give aktindsigt i videre omfang end fastsat i §§ 41 a-41 f, f.eks. til forskere mv.

Derimod omfatter den foreslåede bestemmelse ikke aktindsigt efter retsplejelovens § 41 d om retlig interesse. Dette skyldes, at der i disse tilfælde efter udkastets § 711, stk. 1, nr. 4, er krav på optagelse af en forklaring i retsbogen.

Efter § 41 f, stk. 5, udleverer retten efter anmodning kopi af andre indførelser i retsbøgerne end domme og kendelser til personer omfattet af § 172, stk. 1, 2 eller 4 (redaktionelle medarbejdere m.fl.). Er retsmødet holdt for lukkede døre, kan udlevering kun ske, hvis dørlukning alene er sket af hensyn til ro og orden i retslokalet.

Det følger af § 41 g, at der kan gives aktindsigt i videre omfang end fastsat i §§ 41 a-41 f, medmindre andet følger af reglerne om tavshedspligt mv. I forarbejderne til bestemmelsen er nævnt nogle hovedområder, hvor meroffentlighed navnlig kan være relevant (jf. Folketingstidende 2003-04, tillæg A, s. 664f). Et af områderne, hvor myndighederne bør være imødekommende, er i forhold til videnskabelige undersøgelser eller lignende, når forskere anmoder om aktindsigt til brug for seriøse forskningsprojekter af væsentlig offentlig interesse.

Der vil efter bestemmelsen alene være adgang til at høre lydsiden af optagelsen. Derimod vil der ikke være adgang til at se en eventuel billedside af optagelsen.

Efter den foreslåede bestemmelse er det *for det første* en betingelse, at der ikke i forvejen foreligger en udskrift af den pågældende forklaring. Er det tilfældet, vil der således kunne gives aktindsigt i retsbogen. *For det andet* er det en betingelse, at der efter reglerne om aktindsigt i retsplejelovens § 41 f eller § 41 g kan gives aktindsigt i den forklaring, der er gengivet på lydoptagelsen. *For det tredje* er det en betingelse, at retten ikke finder, at det er betænkeligt, at den pågældende hører lyd-

optagelsen af forklaringen. Det vil bero på en konkret vurdering i hver enkelt sag, hvorvidt det er betænkeligt, at der i sådanne tilfælde på den anførte måde meddeles aktindsigt i en lydoptagelse. Muligheden for at nægte adgang til at høre en lydoptagelse tænkes anvendt for at varetage hensynet til beskyttelse af personer, der har afgivet forklaring. Dette gælder bl.a., når det er forbundet med vanskelighed at udsondre de pågældende dele af optagelsen, og når der er grund til at antage, at begrænsningerne i reglerne om aktindsigt ikke i sig selv vil give tilstrækkelig beskyttelse i forhold til afspilning af en lydoptagelse, eller dette dog fremstår som tvivlsomt.

Efter § 713, *stk. 3*, kan retten – under de betingelser der er anført i *stk. 2*, jf. ovenfor – tillade, at der mod betaling tilvejebringes en afskrift af en lydoptagelse af en forklaring, når der kan gives aktindsigt til brug for videnskabelig forskning eller til redaktører og redaktionelle medarbejdere ved et massemedium til brug for journalistisk eller redaktionelt arbejde.

Det følger af henvisningen til betingelserne efter udkastets § 713, *stk. 2*, bl.a. at tilladelse kan nægtes, hvis retten finder det betænkeligt, at der tilvejebringes en afskrift af lydoptagelsen. Det vil på samme måde som med hensyn til *stk. 2* bero på en konkret vurdering i hver enkelt sag, hvorvidt det er betænkeligt, at der gives tilladelse til, at der tilvejebringes en afskrift af en lydoptagelse.

Med afskrift forstås en skriftlig, i princippet ordret gengivelse af forklaringen. Bestemmelsen forudsættes administreret på den måde, at retten skal sikre sig, at en anmodning om aktindsigt er fremsat af en person, der efter bestemmelsen har ret til aktindsigt. Retten vil endvidere, forinden der foretages en afskrift, skulle tage stilling til, om der kan meddeles aktindsigt i optagelsen af forklaringen. Hvis retten finder, at disse betingelser er opfyldt – og det i øvrigt ikke findes betænkeligt – kan retten tillade, at der tilvejebringes en afskrift af en lydoptagelse af en forklaring.

Retten kan bestemme, at andre end rettens kontorphersonale kan udarbejde afskriften. I sådanne tilfælde vil retten f.eks. kunne stille krav om, at opgaven efter rettens nærmere bestemmelse udføres af et anerkendt vikarbureau. Retten vil ikke skulle verificere, at afskriften er overensstemmende med optagelsen af forklaringen, og en

afskrift af en optagelse af en forklaring vil ikke blive optaget i retsbogen. Dette står i modsætning til den gældende bestemmelse i § 186, stk. 5, der taler om en "udskrift", som skal være et bilag til retsbogen. Baggrunden for denne forskel er, at udvalgets forslag i modsætning til § 186 angår en ordning med systematisk anvendelse af lydoptagelse. Dette kan således tale for at begrænse rettens opgaver med hensyn til forklaringer, som parterne ikke har behov for udskrifter af.

I 2. *pkt.* foreslås det, at afskrifter af lydoptagelser ikke må være tilgængelige for andre end forskere eller massemediets journalister og redaktionsmedarbejdere og kun må bruges til støtte for videnskabelig forskning eller journalistisk og redaktionelt arbejde. Efter 3. *pkt.* fastsætter justitsministeren regler om forskeres og massemediers opbevaring af afskrifter af lydoptagelser.

De foreslåede bestemmelser, der er udformet efter de gældende regler i § 41 f om aktindsigt, indebærer, at afskrifter af lydoptagelser ikke over for offentligheden eller uvedkomne personer må gengives i lange sammenhængende passager. Endvidere må en afskrift af en lydoptagelse efter den foreslåede bestemmelse ikke offentlig gengives som dokumentation mv. i medierne eller ved oplæsning i radio, tv eller digitale medier. En afskrift af en lydoptagelse må i øvrigt ikke foreholdes nogen under interview mv.

Efter § 713, stk. 3, 4. *pkt.*, kan Domstolsstyrelsen fastsætte regler om opgørelsen af udgifterne ved tilvejebringelsen af afskrifter. Det vil i reglerne bl.a. kunne fastsættes, om udgifterne skal opgøres med udgangspunkt i det faktiske tidsforbrug ved tilvejebringelsen af den enkelte afskrift, eller om der skal anvendes gennemsnitlige udgiftstal. Betalingen efter bestemmelsen angår udgifterne ved tilvejebringelsen af en skriftlig, i princippet ordret gengivelse af forklaringen.

Det foreslås i § 713, *stk. 4*, af hensyn til risikoen for spredning af følsomme oplysninger, at billed- og lydoptagelser i øvrigt ikke er genstand for aktindsigt. Der vil derfor ikke kunne ske udlevering i forbindelse med aktindsigt af selve optagelsen til andre end anklagere og forsvarere, jf. forslaget til § 713, stk. 1. Retsplejelovens almindelige regler om aktindsigt i sagens dokumenter gælder således ikke for billed- og lydoptagelser af forklaringer optaget i medfør af § 712. I stedet gælder de

foreslåede regler i stk. 2 og 3, samt den foreslåede bestemmelse i § 711, stk. 1, nr. 4.

Efter den foreslåede § 713, *stk.* 5, kan overtrædelse af stk. 3, 2. pkt. straffes med bøde.

Det foreslås også, at hvis der i øvrigt uberettiget videregives billed- eller lydoptagelser, vil det kunne straffes med bøde, medmindre højere straf er forskyldt efter lovgivningen i øvrigt. Denne bestemmelse vil kunne anvendes i forhold til f.eks. en forsvarers uberettigede videregivelse af en optagelse.

Det foreslås endvidere, at der i forskrifter, som udfærdiges i medfør af stk. 3, 3. pkt., kan fastsættes straf af bøde for overtrædelse af bestemmelser i forskrifterne.

Der henvises til kapitel 6, afsnit 8.

Til § 714

I § 714 foreslås det, at justitsministeren skal fastsætte regler om sletning af billed- og lydoptagelser foretaget i medfør af § 712.

Justitsministeren vil med hjemmel i den foreslåede bestemmelse kunne fastsætte regler om, hvor længe optagelser af forklaringer skal opbevares. De således fastsatte regler vil gælde forud for gældende regler i anden lovgivning om opbevaring og arkivering af retternes dokumenter mv.

Til § 715

Ved udkastet til § 715 foreslås det, at den ordning med lydoptagelse af rettens gengivelse af en forklaring (diktatoptagelse), der er indgået i forsøget med lydoptagelse ved en række byretter, videreføres som en generel ordning som supplement til den foreslåede ordning med lydoptagelse af forklaringer i straffesager.

Udkastet til § 715 bygger på de regler, der har været gældende for forsøgsordningen, jf. retsplejelovens § 33 a. Ved udkastet er de foreslåede regler for lydoptagelse af forklaringer således gjort anvendelige med den forskel, at reglerne om aktindsigt fra forsøgsordningen videreføres. Baggrunden herfor er, at optagelse i retsbogen er langt enklere, når det sker på grundlag af en lydoptagelse af rettens gengivelse af en forklaring end på grundlag af en lydoptagelse af selve forklaringen.

Det følger af forslaget, at rettens formand i tilfælde, hvor der efter udkastets § 712 kan ske lydoptagelse af selve forklaringen, kan bestemme, at rettens gengivelse af en forklaring lydoptages. Dette indebærer, at rettens formand dikterer forklaringen i retsmødet. Om der efterfølgende skal ske optagelse i retsbogen, beror herefter på regler svarende til de foreslåede regler om lydoptagelse, jf. dog ovenfor om aktindsigt.

Diktatoptagelse kan efter forslaget ske såvel i tilfælde, hvor der samtidig sker lydoptagelse af forklaringen som i tilfælde, hvor dette ikke sker.

Til § 1, nr. 7 (retsplejelovens § 754, stk. 1)

Ændringen af bestemmelsen i § 754, stk. 1, er en konsekvens af forslaget om indførelse af bestemmelsen i § 710 om omfanget af gengivelse af forklaringer i retsbogen i straffesager og om den afhørtes ret til at gennemse gengivelsen af forklaringen.

Det bemærkes, at udvalget ikke finder behov for at opretholde en bestemmelse svarende til § 751, stk. 3, hvorefter lydoptagelse kun må finde sted, når den afhørte er gjort bekendt hermed. Om hovedforhandling henvises til den foreslåede regel i § 712, stk. 1. I de tilfælde, hvor rettens formand uden for hovedhandlingen efter § 712, stk. 3, vælger at foretage lydoptagelse, vil det ofte være åbenbart, at det sker, og det forudsættes, at retten i givet fald gør opmærksom herpå i tilfælde, hvor det er relevant.

Til § 1, nr. 8 og 9 (retsplejelovens § 754, stk. 2, 2. pkt., og § 863, stk. 2, 4. pkt.)

Ophævelsen af henvisningerne i § 754, stk. 2, 2. pkt., og § 863, stk. 2, 4. pkt., til reglerne om billed- og lydoptagelse af forklaringer i § 186, stk. 3-6, er en konsekvens af de foreslåede bestemmelser i §§ 712 og 713 om billed- og lydoptagelse af forklaringer i straffesager.

Til § 1, nr. 10 og 11 (§ 870)

Der er ved ændringen af § 870, stk. 1, tale om en konsekvensændring som følge af forslaget til § 710.

Det foreslås endvidere, at bestemmelsen i § 870, stk. 2, ophæves. Det fremgår af bestemmelsen, at hvis retten efter sagens beskaffenhed og bevisets stilling finder det påkrævet, skal der medtages så meget af bevisførelsen, som er nødvendigt for, at den ret, som sagen senere måtte blive indbragt for, kan danne sig en begrundet opfattelse af, på hvilket grundlag afgørelsen er truffet.

I den foreslåede § 710, stk. 1, og bemærkningerne til bestemmelsen indgår det relevanskriterium, som § 870, stk. 2, er udtryk for. Forslaget om ophævelse af § 870, stk. 2, er således en konsekvens af forslaget om indførelse af § 710, og der tilsigtes således ikke nogen ændring af retstilstanden på dette punkt.

Til § 2

Bestemmelsen vedrører lovens ikrafttrædelsestidspunkt.

Det bemærkes, at ikrafttrædelse af de foreslåede regler om billed- og lydoptagelse ikke kræver, at det nødvendige udstyr er anskaffet, idet der fortsat vil være mulighed for at foretage registrering af forklaringer efter den hidtidige fremgangsmåde med protokollering i retsbogen. De retter, som allerede har udstyr til at foretage billed- eller lydoptagelse, herunder de retter som er omfattet af forsøgsordningen, vil således i givet fald ikke skulle afvente, at alle retter har det fornødne udstyr. Det

bemærkes i den forbindelse, at der må forventes at gå nogen tid, inden alle retter har udstyr til at foretage billed- eller lydoptagelse af forklaringer.

Til § 3

Bestemmelsen angår lovens territoriale gyldighed.

**EVALUERING
AF
FORSØG MED LYDOPTAGELSE
I RETTEN**

**LISE NORDSKOV NILSEN OG BRITTA KYVSGAARD
JUSTITSMINISTERIETS FORSKNINGSKONTOR
AUGUST 2009**

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	4
1.1. Baggrund og formål med forsøget	4
1.2. Præsentation af forsøgsempederne.....	4
1.3. Evalueringen, data og metode.....	6
1.3.1. Stamskemaer og fravalgsskemaer	6
1.3.2. Spørgeskemaundersøgelse	7
1.3.3. Interviewundersøgelse	8
2. Diktatoptagelse.....	9
2.1. Oplysninger om forsøgs- og fravalgssager	9
2.1.1. Antal sager	9
2.1.2. Karakteristika ved diktatsagerne og ved sager, hvor der er sket fravalg	10
2.2. Tekniske og praktiske forhold.....	12
2.2.1. Efterfølgende udskrift fra lydfil	12
2.2.2. Kontorpersonalets rolle	12
2.2.3. Vurdering af de tekniske forhold	14
2.2.4. Brug af bogmærker og indeksering.....	15
2.2.5. Andre praktiske forhold	16
2.3. Diktering og brug af optagelserne.....	16
2.3.1. Tid til diktering	16
2.3.2. Bemærkninger til dommerens referat	18
2.3.3. Efterfølgende brug af lydoptagelsen	20
2.4. Betydningen af diktatoptagelse.....	21
2.4.1. Tidsbesparelse.....	21
2.4.2. Påvirkes retsmødet?	21
2.4.3. Fordele i forhold til ulemper	23
2.5. Meninger om en mulig permanent ordning.....	24
2.5.1. Retssikkerhedsmæssige problemstillinger	24
2.5.2. Ønskes en permanent ordning?	25
2.5.3. Overordnede betragtninger vedrørende ordningen	27
3. Rumoptagelse.....	29
3.1. Oplysninger om forsøgs- og fravalgssager	29
3.1.1. Antal sager	29
3.1.2. Karakteristika ved sager med rumoptagelse og ved sager, hvor der er sket fravalg	30
3.2. Tekniske og praktiske forhold.....	31
3.2.1. Efterfølgende udskrift fra lydfil	31
3.2.2. Brug af lydoptagelse under votering, anke m.v.	32
3.2.3. Kontorpersonalets rolle	33

3.2.4.	Fungerer teknikken?.....	35
3.2.5.	Forstyrrer teknikken?	39
3.3.	Betydningen af rumoptagelse.....	41
3.3.1.	Behov for gengivelse af forklaringer i dommen eller i retsbogen?.....	41
3.3.2.	Tidsbesparelse.....	41
3.3.3.	Påvirkes retsmødet?	43
3.3.4.	Påvirkes retsmødets aktører?	46
3.3.5.	Savnes dommerens diktat under retsmødet?	48
3.3.6.	Fordele i forhold til ulemper	52
3.4.	Meninger om en mulig permanent ordning.....	52
3.4.1.	Retssikkerhedsmæssige problemstillinger	52
3.4.2.	Ønskes en permanent ordning?	55

1. INDLEDNING

1.1. Baggrund og formål med forsøget

Forsøgsordningen med lydoptagelse af forklaringer i straffesager er iværksat som led i Strafferetsplejeudvalgets arbejde med at overveje mulige ændringer af retsplejelovens regler om protokolivering. Formålet med forsøget er at undersøge, om det ved brug af digital teknik og lydoptagelse af forklaringer er muligt at skabe mere sammenhængende retsmøder med færre afbrydelser og med bedre mulighed for retsformanden for at varetage funktionen som retsleder. Et vigtigt sigte med forsøget er også at vurdere, om brugen af en sådan teknik kan effektivisere retsmøderne og mindske det tids- og ressourceforbrug, der er forbundet hermed og med det efterfølgende sekretærarbejde.

Forud for forsøget blev der i februar 2008 vedtaget en ændring af retsplejeloven, idet der med indsættelse af § 33a blev skabt hjemmel for forsøget. Forsøgsperioden startede formelt 1. oktober 2008 og indsamlingen af stammateriale til evalueringen afsluttedes medio maj 2009.

Forsøget med lydoptagelse er opdelt i to ordninger: En ordning hvor forklaringer dikteres på en digital diktafon enten under eller efter retsmødet, og en ordning hvor forklaringerne bliver optaget på en lydfil via mikrofoner installeret i retslokalet, og hvor dommeren derfor ikke dikterer og giver referat af forklaringer. Disse to ordninger benævnes i det følgende som henholdsvis diktatoptagelse og rumoptagelse. En mere adækvat betegnelse for sidstnævnte kunne være 'direkte optagelse', da det er den direkte optagelse af forklaringer, der er det centrale element ved denne del af forsøget. Det er dog valgt at anvende den mere mundrette betegnelse, rumoptagelse, i denne rapport.

Begge ordninger indebærer, at lydfiletne gemmes på en central server, og at forklaringerne som udgangspunkt ikke skrives ind i retsbogen og ej heller i dommens fremstilling af sagen, jf. retsplejelovens § 33 a., stk. 2. Dog skal der ske en indførelse i retsbogen, og dermed en udskrift af lydfilet, i de tilfælde, hvor dommen ankes, hvor tiltalte eller anklagemyndigheden anmoder om en udskrift, eller hvor der anmodes om aktindsigt efter retsplejelovens § 41 (f og d). Lydfilet skal ifølge bestemmelsen slettes et år efter sagens endelige afgørelse.

1.2. Præsentation af forsøgsemtederne

Der er syv byretter, som har deltaget i forsøget. Fire af disse syv byretter – Bornholm, Glostrup, København og Århus – har haft mulighed for *rumoptagelse*.¹ Disse fire byretter har endvidere haft mulighed for at anvende diktatoptagelse i de sager, hvor rumoptagelse ikke har været en adækvat

¹ Retten på Frederiksberg blev pr. 1. maj 2009 tilknyttet forsøgsordningen med rumoptagelse, men på grund af det sene tidspunkt vil den i evalueringen udelukkende indgå som forsøgsemtede med diktatoptagelse.

løsning. De øvrige byretter, som indgår i forsøget – Helsingør, Frederiksberg og Roskilde – har alle haft mulighed for *diktatoptagelse*.

Embedernes praksis vedrørende protokollering, inden forsøget blev igangsat, har varieret. Ved retterne i Århus, Helsingør, Frederiksberg, Glostrup, Roskilde og på Bornholm har der som udgangspunkt ikke deltaget en retssekretær under hovedforhandlingerne i straffesager de senere år, og i de fleste tilfælde er referat af forklaringer dikteret under retsmøder.² Københavns Byret har derimod bibeholdt ordningen med at have en retssekretær med som protokolfører i straffesager.

Karakteristisk for alle embeder, uanset om de har bibeholdt ordningen med protokolfører eller ej, er, at protokolføreren sjældent har protokolleret selvstændigt, og flere dommere har derfor gennem en del år dikteret – enten til en protokolfører eller direkte på en diktafon og enten under retsmødet eller efter. Der er forskelligt, hvornår de enkelte embeder er gået over til at bruge diktafon. Ved retten i Helsingør har man gjort det de seneste 20-25 år. Ligeledes har man ved retten i Helsingør, allerede inden forsøget gik i gang, undladt at gengive forklaringer i retsbogen eller dommen.

Denne variation betyder, at såvel dommere, kontorpersonale, anklagere og forsvarere har været vant til forskellig praksis vedrørende protokollering, og forsøget vurderes derfor ikke i forhold til én bestemt praksis, men i forhold til mange forskellige. For evalueringen betyder det blandt andet, at nogle af aktørerne, typisk anklagerne og forsvarerne, ikke altid vil kunne observere en forskel mellem retsmøder under forsøgsordningen i forhold til den hidtidige praksis, idet retsmøder med digital diktatoptagelse stort set vil forme sig som andre retsmøder, hvor dommeren dikterer undervejs.

Hvert embede har i forbindelse med forsøget udarbejdet retningslinjer for, hvilken type sager der skal være omfattet af forsøgsordningen. Retningslinjerne er stort set identiske, dog med enkelte forskelle. Fælles for alle embederne har været, at forsøget som udgangspunkt alene skal anvendes ved hovedforhandlinger i straffesager og dermed altså ikke i grundlovsforhør, efterforskningsforhør, tilståelsessager og civile sager. To embeder, retten i Roskilde og retten på Frederiksberg, har endvidere ikke anvendt forsøget i bødesager, og ved Retten i Roskilde heller ikke i sager om spirituskørsel, med mindre disse har inkluderet bevisførelse om, hvorvidt tiltalte har ført det pågældende motorkøretøj.

Fælles for alle embeder har ydermere været, at forsøget som udgangspunkt har skullet omfatte alle typer af overstående sager, uafhængig af hovedforhandlingens længde, dog med undtagelse af de sager, hvor sagen forventes anket. Ved interview med de enkelte embeder er det dog kommet frem, at sager, der forventes at vare flere dage, i langt de fleste tilfælde er blevet fravalgt, og ved enkelte

² Dog er der ved nogle embeder fortsat enkelte dommere, der har en protokolfører med i retten, og ligeledes er der dommere, der almindeligvis dikterer *efter* retsmødet.

embeder er sager af meget kort varighed ligeledes fravalgt. Ydermere har enkelte embeder også udvidet anvendelsesområdet af ordningen (både diktatoptagelse og rumoptagelse) til at kunne omfatte civile sager.³

1.3. Evalueringen, data og metode

Det centrale sigte med evalueringen af forsøgsordningen er at belyse, hvorvidt ordningen af aktørerne i retsmødet opleves som et godt og effektivt redskab, at undersøge om ordningen frigiver ressourcer, primært i form af sparet tid til diktering og indførelse af forklaringer i retsbogen, samt at redegøre for mulige retssikkerhedsmæssige betænkeligheder, som ordningen kan indebære. Centralt for evalueringen er også at undersøge, hvorvidt lydoptagelsen påvirker retsmødet, dvs. selve forløbet af mødet, og de enkelte aktører.

Evalueringen bygger på kvantitative data, der er indsamlet gennem såkaldte stam- og fravalgsskemaer samt gennem spørgeskemaer. Såvel stam- og fravalgsskemaer som spørgeskemaer er udarbejdet efter udkast fra henholdsvis Domstolsstyrelsen og Strafferetsplejeudvalget og i samråd med en af Domstolsstyrelsen nedsat følgegruppe vedrørende forsøget. Der er endvidere gennemført en række interview med såvel dommere, kontorpersonale ved retterne, anklagere og forsvarere.⁴

1.3.1. Stamskemaer og fravalgsskemaer

Stamskemaer indeholder oplysninger om hver retssag, der indgår i forsøget med enten diktat- eller rumoptagelse. Skemaet består af en første del, der udfyldes af embederne i forlængelse af retssagen. Her oplyses om bl.a. sagens art, sigtelsens hovedforhold, medvirken af forsvarer og sekretær samt antallet af vidner og tiltalte. Skemaets anden del udfyldes alene, såfremt forklaringerne senere indføres i retsbogen, og der dermed laves en udskrift af lydfilen. I anden del angives årsagen til, at forklaringerne udskrives, samt oplysninger om tidsforbruget hertil.

Der er modtaget i alt 356 stamskemaer vedrørende forsøget med diktatoptagelse og 173 vedrørende forsøget med rumoptagelse.

I de tilfælde, hvor en sag, der opfylder kriterierne for at indgå i forsøget, ikke lydoptages, udfyldes et fravalgsskema. Heri anføres ligeledes sagens art og sigtelsens hovedforhold, samt hvorvidt der medvirkede forsvarer. Ydermere anføres, hvorfor forsøgsordningen blev fravalgt i den konkrete sag.

Der er i alt modtaget 167 fravalgsskemaer, hvoraf 129 angår forsøget med diktatoptagelse og de resterende 38 forsøget med rumoptagelse,

³ I afsnittene 2.6.1 og 3.6.1 vil der være en nærmere redegørelse for en mulig udvidelse af ordningen i forhold til type af sager.

⁴ Begrebet 'dommere' omfatter her og i det følgende alle domstolsjurister.

Det er ikke muligt præcist at vurdere, for hvor stor en del af sagerne der er modtaget stam- og fravalgsoplysninger, men på baggrund af oplysninger fra spørgeskemaerne, jf. senere, er det dog muligt at få et vist indtryk af, i hvilket omfang det er sket. For at mindske risikoen for bortfald er der flere gange påmindet om forpligtelsen til at udfylde og fremsende skemaer.

1.3.2. Spørgeskemaundersøgelse

Der er udarbejdet syv forskellige spørgeskemaer – tre vedrørende diktatoptagelse og fire vedrørende rumoptagelse. For begge forsøg er der separate spørgeskemaer til henholdsvis dommere, kontorpersonale og anklagere/forsvarere. For forsøget med rumoptagelse, men ikke med diktat, er der desuden udarbejdet et spørgeskema til lægdommere. Det er vurderet, at lægdommere næppe vil kunne observere forskelle mellem en almindelig retssag og en retssag med diktatoptagelse.

Spørgeskemaerne er udsendt til de dommere, anklagere, forsvarere og lægdommere samt det kontorpersonale, der efter det oplyste har deltaget i forsøgsordningen. Det er de i forsøget deltagende byretter, der har oplyst om, hvilke dommere, anklagere og forsvarere der har medvirket, ligesom det er disse byretter, der har formidlet kontakten til kontorpersonale og lægdommere.

Af tabel 1.1 fremgår, hvor mange skemaer der er udsendt, og hvor mange der er returneret i udfyldt stand.

Tabel 1.1. Antal udsendte og besvarede spørgeskemaer. Svarprocent i parentes.

	Rumoptagelse		Diktatoptagelse	
	Udsendte skemaer	Besvarede skemaer	Udsendte skemaer	Besvarede skemaer
Dommere	23	19 (83 %)	65	43 (66 %)
Anklagere	46	25 (54 %)	77	24 (31 %)
Forsvarere	44	29 (66 %)	93	20 (22 %)
Lægdommere	-	132		
Kontorpersonale	-	11	-	26

Det er ikke muligt at beregne svarprocenten for lægdommere og kontorpersonale, da det som nævnt er de enkelte embeder, der har videreformidlet spørgeskemaet til de relevante personer, og da der ikke foreligger oplysninger om, hvor mange spørgeskemaer der er uddelt til henholdsvis lægdommere og kontorpersonale.

I øvrigt ses af tabellen, at svarprocenten for dommere er ganske høj ved begge forsøg, men at den er meget lav for de anklagere og forsvarere, der har deltaget i forsøget med diktatoptagelse. Det skyldes givetvis, at mange forsvarere og anklagere – som tidligere nævnt – ofte ikke har været klar over, at de har deltaget i en retssag under en forsøgsordning, idet de også tidligere har været vant til diktatoptagelse under retsmøderne. Der har således været flere forsvarere og anklagere, der har kontaktet Justitsministeriets Forskningskontor, fordi de har ment, det var en fejl, at de har modtaget et

spørgeskema. Flere har også fremsendt et skema, hvorpå det blot er angivet, at de ikke vidste, at de deltog i et forsøg.⁵

For så vidt angår svarprocenten for de anklagere og forsvarere, der har deltaget i forsøget med rumoptagelsen, er der denne ganske pæn. Det bør dog understreges, at der under alle omstændigheder sagtens kan være tale om, at de, der har valgt at besvare spørgeskemaerne, ikke udgør et repræsentativt udsnit af anklagere og forsvarere med hensyn til vurderingen af forsøgsordningen, idet det kan tænkes, at især de, der enten er særligt begejstrede eller særligt skeptiske har valgt at besvare skemaet. Hvorvidt det forholder sig på denne måde, giver undersøgelsesmaterialet ikke mulighed for at vurdere. Blot skal påpeges, at spørgeskemaerne er udsendt to gange til samtlige anklagere og forsvarere med henblik på at øge svarprocenten.

1.3.3. Interviewundersøgelse

For at få et godt grundlag for en nuanceret evaluering af forsøget med lydoptagelse af forklaringer er de kvantitative data fra stam-, fravalgs- og spørgeskemaer suppleret med kvalitative interview. Især i en undersøgelse som denne, hvis kvantitative grundlag er relativ beskeden, jf. tabel 1.1, kan det være nødvendigt at indhente oplysninger med andre metoder. Fordelen ved at anvende kvalitative interview er desuden, at de interviewede har langt større mulighed for at udtrykke deres opfattelse gennem interviewet end ved at udfylde et spørgeskema med på forhånd fastlagte svarmuligheder. Interviewet giver også mulighed for at drøfte emner, der ikke indgår i spørgeskemaet.

Til brug for evalueringen er der ved hvert af de syv forsøgsembeder foretaget gruppeinterview med alle de dommere, der har deltaget i forsøget, og som har haft mulighed for at være med til interviewet. I nogle af disse interview har også repræsentanter for kontorpersonalet og embedets tekniske personale deltaget. Ved siden af interviewene med dommere er der foretaget to individuelle interview med to kontorfunktionærer, fem interview med forsvarsadvokater og fem med anklagere.

Undersøgelsens kvalitative datagrundlag inkluderer de bemærkninger, som aktørerne har anført på spørgeskemaet ved åbne spørgsmål samt mere generelle, skriftlige bemærkninger til forsøget. Det kvalitative datagrundlag vil i det følgende dels indgå som et supplement til de statistiske analyser, og dels ligge til grund for diskussioner af de forhold, spørgeskemaundersøgelsen ikke omfatter.

⁵ Ved angivelsen af udsendte skemaer og ved beregning af svarprocenten er disse personer fratrasket. Det er dog antagelig kun en mindre del af dem, der ikke mener, at de har deltaget i et forsøg, der har givet tilbagemelding herom.

2. DIKTATOPTAGELSE

2.1. Oplysninger om forsøgs- og fravalgssager

2.1.1. Antal sager

I spørgeskemaet er såvel dommere, kontorphonale, anklagere og forsvarere blevet bedt om at oplyse, hvor mange sager inden for forsøgsordningen de sådan cirka har deltaget i. Fire af de 43 dommere, har ikke angivet et bestemt antal, mens de øvrige har oplyst om et antal fra én til 75 sager. I gennemsnit drejer det sig om 14 sager, og godt halvdelen af dommerne har deltaget i op til 10 sager.

Af de 26 besvarede spørgeskemaer fra kontorphonalet er der i de 22 angivet det antal forsøgssager, som de pågældende har medvirket i, mens spørgsmålet i de resterende spørgeskemaer er ubesvaret. I halvdelen af tilfældene har kontorphonalet medvirket i maksimalt 10 sager, og gennemsnittet er på 17 sager. Det oplyste antal varierer fra én til 50 sager.

Af de 24 anklagere oplyser de 20, at de har deltaget i fra én til 45 sager, i gennemsnit 17 retssager med diktatoptagelse. Variationen blandt de 17 af de 20 forsvarere, der har opgivet antallet af sager, er fra to til 50 med et gennemsnit på 12 sager. Også i begge disse grupper har godt halvdelen deltaget i op til 10 sager.

Eftersom variationen i antallet af sager er stor, og da der alene er udfyldt ét spørgeskema pr. person, er der valgt at vægte besvarelsene ved de spørgsmål, hvor det er relevant. Det betyder, at besvarelser fra dommere, kontorphonale, anklagere og forsvarere, der har medvirket i mange sager, vægter mere end besvarelser fra dem, der har medvirket i få.⁶ Der kan være en risiko ved vægtning, idet en enkelt person med mange sager, som samtidig har en – positivt eller negativt – stærkt afvigende holdning til forsøgsordningen, kan komme til at påvirke resultaterne en del. Dette er dog hele tiden kontrolleret ved at sammenligne de vægtede resultater med de uvægtede, og i det omfang der er markante forskelle, er dette oplyst.

Vægtningen indebærer, at antallet af vægtede besvarelser er på 533 for dommernes vedkommende, på 330 for kontorphonalet, på 277 for anklagerne og på 210 for forsvarerne. Når der i tabellerne i det følgende er angivet et 'Antal sager' for de forskellige grupper, skal dette antal forholdes til de

⁶ Vægten er konstrueret ved at lade besvarelsene multiplicere med antal sager, der er oplyst om, idet dog antal på 30 og derover er ansat til 30. Det skyldes dels, at der især kan være usikkerhed ved oplysningen om antallet af sager, når dette har været meget stort, og dels et ønske om at undgå, at enkelte personer med et meget højt sagsantal vil kunne påvirke resultaterne alt for meget. De personer, der ikke har oplyst om et konkret antal sager, er i alle tilfælde ansat til at have et antal, der svarer til medianværdien, dvs. 10.

ovenstående og indikerer dermed, hvor mange af det maksimalt mulige sager besvarelsene angår. Betegnelsen 'Antal besvarelses' anvendes i tabeller med uvægtede opgørelser, idet der hermed angives, hvor mange personer der har besvaret det konkrete spørgsmål.

I forhold til det modtagne antal stamskemaer – 356 – kan de ovenstående beregninger tyde på, at der langt fra i alle tilfælde er udfyldt et stamskema, idet dommerne som nævnt oplyser om mindst 500 forsøgssager med diktat. Hertil kommer, at ikke alle dommere har besvaret spørgeskemaet. Hvorvidt dette har en betydning for undersøgelsens resultater, vides ikke med sikkerhed, men umiddelbart er der dog intet, der tyder på, at der er tale om et systematisk bortfald.

2.1.2. Karakteristika ved diktatsagerne og ved sager, hvor der er sket fravalg

Af de 356 stamskemaer vedrørende diktatoptagelse stammer de 39 fra embeder, der indgår i forsøgsordningen med rumoptagelse, idet de angår sager, hvor det ikke har været muligt eller ønskeligt at gennemføre hovedforhandlingen med rumoptagelse. Typisk har rumoptagelse været umuliggjort på grund af, at retssalene med rumoptagelsesudstyr har været optaget, eller fordi, der har været problemer med udstyret. Kun i ganske få af de sager, hvor rumoptagelse er fravalgt, skyldes det sagens karakter.

Med henblik på både at få en karakteristik af sagerne og vurdere, om der sker et systematisk fravalg af sager til diktatoptagelse, er der i stam- og fravalgsskema stillet enslydende spørgsmål vedrørende dels varigheden af hovedforhandlingen, sagens art, arten af den kriminalitet, hovedsigtelsen angår, samt om en forsvarer har medvirket eller ej.

Med hensyn til varigheden af hovedforhandlingen er denne i gennemsnit på lige godt 3 timer i diktatsagerne mod godt 4½ timer i fravalgssagerne. Denne forskel beror i høj grad på, at enkelte, meget langvarige sager er fravalgt, jf. det senere. Mens 12 pct. af fravalgssagerne varer mere end én dag, er det således kun 3 pct. af diktatsagerne.

Angående sagens karakter viser stamskemaerne, at godt tre fjerdedele af sagerne med diktatoptagelse er domsmandssager, mens 24 pct. er sager uden medvirken af lægdommere. Samme fordeling ses for fravalgssagerne.

Også med hensyn til arten af den kriminalitet, sagen vedrører, er der tale om en ganske stor ensartethed mellem diktatsagerne og fravalgssagerne. I begge grupper er det ca. 70 pct. at sagerne, som angår straffelovsovertrædelser, hvoraf formueforbrydelserne udgør omkring 40 pct., mens voldsforbrydelserne (§§ 244-246) udgør 25 pct. Videre er langt størstedelen af særlovsovertrædelserne i begge grupper færdselslovsovertrædelser. Dog skal nævnes, at et par af fravalgssagerne angår særlig grov kriminalitet – én sag vedrørende § 237 og én vedrørende § 246. Sager af den art findes ikke

blandt forsøgssagerne. Til gengæld er der ikke specielt mange af fravalgssagerne, der angår straffelovens narkotikabestemmelser, hvilket nok kunne forventes, da det ofte drejer sig om langvarige og komplicerede sager.⁷

Spørgsmålet om, hvorvidt en forsvarer har medvirket eller ej, differentierer heller ikke meget mellem diktatsagerne og fravalgssagerne. I 85 pct. af diktatsagerne har der medvirket en forsvarer mod 80 pct. af fravalgssagerne.

Af stamskemaerne fremgår i øvrigt, hvor mange tiltalte og vidner der har deltaget i sagen, og om lydoptagelsen gælder alle afhørte. Langt de fleste sager – 88 pct. – angår én tiltalt, og det højeste antal er en enkelt sag med seks tiltalte. Med undtagelse af ti sager er der sket lydoptagelse i forbindelse med afhøring af samtlige tiltalte.

Vedrørende vidner omfatter to tredjedele af sagerne 1-3 vidner, mens der i omkring hver syvende sag ikke har været afhørt vidner. I to sager er der så mange som 20 vidner. Også i stort set alle sager med vidner er samtlige vidners forklaringer blevet lydoptaget, idet der kun i 11 tilfælde enten ikke er sket lydoptagelse af nogen af vidnernes forklaringer eller kun af nogle af vidnernes forklaringer. I de to sager med hver 20 vidner er der sket lydoptagelse af samtlige vidners forklaringer.

Som nævnt er der modtaget 129 fravalgsskemaer vedrørende forsøget med diktat. Såfremt fravalgsskemaer er fremsendt med samme hyppighed som stamskemaerne, betyder det, at godt en fjerdedel (27 pct.) af samtlige sager, som falder inden for forsøgsområdet, er fravalgt. Hvorfor dette er sket, fremgår af fravalgsskemaet. Det viser sig, at det i knap en fjerdedel af fravalgssagerne beror på, at sagen forventes anket, mens det i knap en tredjedel af tilfældene skyldes sagens beskedne omfang. Af andre årsager kan nævnes sagens betydelige omfang (14 pct.), problemer med udstyret eller teknikken (10 pct.), forventet eller faktisk udsættelse af sagen (7 pct.) samt forskellige forhold ved sagen. Kun i ét tilfælde beror det på parternes ønske.

To tredjedele af de sager, hvor ordningen er fravalgt på grund af sagens beskedne omfang, stammer fra samme embede. Ved interview med dommerne ved dette embede begrundes en dommer dette således:

”Hvis vi har en sag med to linjers forklaring, er det lettere at skrive de to linjer end at skrive, hvorfor man *lader være* med at skrive de to linjer.”

⁷ Mens der er 11 sager vedrørende § 191 blandt forsøgssagerne, er der tre blandt fravalgssagerne.

Andre embeder har tilsyneladende ikke samme grad fraserteret sager på grund af deres ringe omfang, idet de oplyser, at de også ved mindre sager oplever en tidsbesparelse ved ikke at skrive forklaringerne ind i retsbogen.

2.2. Tekniske og praktiske forhold

2.2.1. Efterfølgende udskrift fra lydfil

Selv om der, som anført ovenfor, typisk sker fravalg af diktatoptagelse i sager, der forventes anket, eller i andre tilfælde, hvor der er en vis sandsynlighed for, at der senere skal foretages en udskrift, så hænder det alligevel, at der senere bliver behov for, at forklaringerne indføres i retsbogen.

Det er sket i 32 – eller 9 pct. – af de sager, der er oplyst om i stamskemaerne. I 24 af sagerne beror det på, at sagen er anket, mens det i syv sager skyldes, at anklageren anmoder herom. I det sidste tilfælde skyldes det anmodning om aktindsigt fra person med retlig interesse, jf. retsplejelovens § 41d.

I alle tilfælde er det ikke kun nogle, men alle forklaringerne, som indføres i retsbogen. Der er i intet tilfælde oplyst om, at retten fik hjælp til renskrift fra andet embede, ligesom der ikke i nogen tilfælde er angivet, at der er sket udlevering af lydfil til enten anklager eller forsvarer eller sket afspilning af lydoptagelse for tiltalte i retten.

I et enkelt tilfælde er det afgivet supplerende redegørelse efter retsplejelovens § 33a, stk. 5.

2.2.2. Kontorpersonalets rolle

I stamskemaerne indgår oplysninger om, hvorvidt der har deltaget en sekretær under retsmødet, og om muligheden for lydoptagelse har influeret på, hvorvidt det er tilfældet. Kun i to tilfælde angives, at en sekretær har medvirket under hele hovedforhandlingen, mens en sekretær i ni tilfælde har medvirket under dele af hovedforhandlingen. I de øvrige sager har der ikke medvirket en sekretær. Lydoptagelsen har i 19 pct. af sagerne haft betydning for, at der ikke i den konkrete sag har medvirket en sekretær, eller at sekretæren har medvirket i mindre omfang end sædvanligt, mens der i de øvrige sager angives, at en sekretær generelt ikke medvirker ved hovedforhandlinger som følge af manglende ressourcer.

Sekretæren har dog typisk medvirket ved overføring af lydfilen til det Indicosystem, der anvendes under forsøgsordningen. Det er således i 79 pct. af tilfældene sekretæren, der har varetaget denne opgave, mens det i 17 pct. er dommeren. I de resterende få tilfælde er det retsbetjenten eller andet personale ved retten.

Kontorpersonalet er i spørgeskemaet blevet bedt om at oplyse, hvor vigtigt henholdsvis fastsættelse af regler og rutiner for arkivering af optagelserne og sagsbehandlingssystemets mulighed for enkelt at finde gamle optagelser er, jf. tabel 2.1.

Tabel 2.1. Kontorpersonalets vurdering af vigtigheden af sikring af forskellige forhold vedrørende den nye teknik. Uvægtet.

	Domstolsstyrelsen bør fastsætte regler og rutiner for arkivering af optagelserne	Sagsbehandlingssystemet bør gøre det mere enkelt at finde gamle optagelser
Ikke særlig vigtig	4 %	8 %
Noget vigtig	11 %	24 %
Meget vigtig	85 %	68 %
I alt	100 %	100 %
Antal besvarelser	26	25

Langt størstedelen af kontorpersonalet finder, at det er meget vigtigt både at få fastsat regler og rutiner for arkivering af lydoptagelserne og at få gjort sagsbehandlingssystemet bedre egnet til genfindning af gamle optagelser. Denne vurdering er fremtrædende både blandt dem, der har deltaget i mange sager under forsøgsordningen, og dem, der har deltaget i få.

Når det drejer sig om renskrivning af lydoptagelsen, er den overordnede opfattelse blandt de interviewede, at ordningen ikke medfører en ændring af den hidtidige praksis, idet kontorpersonalet også før forsøget har skullet renskrive dommerens diktat. Enkelte sekretærer udtrykker dog irritation over, at Indicoprogrammet ikke muliggør tilstrækkelig høj lydstyrke under afspilningen, ligesom enkelte andre elementer ved det tekniske udstyr kritiseres. En kontorfunktionær udtaler:

”Jeg synes, at når jeg skriver efter en lydfil i forhold til at skrive efter et bånd, så kan jeg ikke skrive så hurtigt, som jeg kunne før, og det er teknikken, som forhindrer mig i det. Det skyldes pedalens funktioner og den måde, man kan sænke hastigheden på; det kan man kun gøre trinvist, og man skal gøre det hver gang. Man bruger for meget tid på teknikken. Jeg tror kun, at jeg skriver halvt så hurtigt som før.”

Ved de embeder, hvor dommerne inden forsøget almindeligvis *ikke* har dikteret til en diktafon, har forsøget imidlertid betydet en noget ændret arbejdsgang for kontorpersonalet, idet sekretærene ikke deltager i retsmøderne, som de plejer. Som nævnt ovenfor, er det sket i ca. hver femte sag. Dette opleves af flere sekretærer som en forringelse af deres arbejdsvilkår og som et kompetencetab, og de synes, det indebærer, at deres arbejde bliver mere rutinepræget. Alligevel udtrykker langt størstedelen af de adspurgte, at fordelen i form af frigivelse af tid til andet kontorarbejde er så åbenlys, at det overskygger det negative aspekt i form af ændrede arbejdsfunktioner. En kontorfunktionær skriver i spørgeskemaet:

"Selv om det tidligere var spændene at deltage som protokolfører i de sager, hvor der nu sker lydoptagelse, er det klart en fordel at anvende denne teknik, således at tiden kan bruges på andre ting."

2.2.3. Vurdering af de tekniske forhold

Dommerne er anmodet om at oplyse om, hvorvidt de rent tekniske forhold omkring lydoptagelsen fungerer, og om optagelserne er lette at anvende efterfølgende, jf. tabel 2.2. Dommerne finder, at optagelsesudstyret stort set altid er let at anvende, og at der kun undtagelsesvis har været problemer med driftssikkerheden. I det omfang, dommerne har haft behov for at genfinde optagelsen, synes det ikke at have voldt problemer, ligesom det ikke har været vanskeligt at genfinde den rigtige forklaring eller enkeltstående udsagn. Det er dog, vurderet ud fra antal sager, langt fra alle dommere, der har erfaringer hermed.

Tabel 2.2. Dommernes vurdering af de forskellige tekniske forhold vedrørende lydoptagelsesudstyret.

	Optagelses- udstyret er let at bruge	Optagelses- udstyret er driftssikkert	Let at genfinde rigtig optagelse	Let at genfinde rigtig forklaring	Let at genfinde udsagn
I ingen sager	0,2 %	0,2 %	-	-	-
I få sager	1 %	2 %	-	-	4 %
I nogle sager	14 %	5 %	-	-	5 %
I de fleste sager	31 %	23 %	14 %	24 %	29 %
I alle sager	55 %	69 %	89 %	76 %	62 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal sager	508	507	245	216	212

Det kan antages, at de dommere, der har deltaget i mange sager med diktatoptagelse, vil opleve færre problemer med teknikken end dem, der indtil videre kun har deltaget i få sager, da anvendelse af lydoptagelsesudstyret antagelig også er et spørgsmål om tilvænning og oplæring. En analyse vedrørende dette spørgsmål tyder da også på, at de dommere, der har haft mere end 10 sager under forsøgsordningen, sjældnere end de øvrige dommere oplever problemer med at anvende udstyret eller med driftssikkerheden, ligesom de sjældnere har svært ved at genfinde udsagn.

Dommerne udtrykker også i interviewene en generel tilfredshed med det tekniske udstyr, som kun sjældent har voldt dem problemer. Der er en gennemgående opfattelse, at det i høj grad handler om brug og vane. Som en dommer udtaler:

"Den fungerer enkelt. Den der tykke, tykke manual var ikke nødvendig. Det, som er afgørende for, om den fungerer, er, at man bruger den ofte."

Ligeledes har flere dommere udtalt, at de synes lydkvaliteten er bedre end ved en analog diktafon. Dog har en enkelt dommer påpeget en central mangel ved de digitale diktafoner, idet de er udformet til højrehåndede, hvilket for denne venstrehåndede dommer har skabt vanskeligheder.

Der har under forsøgsperioden været anvendt tre forskellige typer af diktafoner, som Domstolsstyrelsen har været ansvarlige for at levere til embederne. Blandt de interviewede dommere er der delte meninger om, hvilken type der foretrækkes, og alle tre modeller er derfor i anvendelse.

Generelt er der også blandt kontorpersonalet tilfredshed med udstyret, jf. tabel 2.3. Det er relativt sjældent, at der har været problemer med at bruge udstyret, ligesom problemer med driftsikkerheden også sjældent forekommer. Tilsvarende gælder for færdiggørelse og lagring af optagelserne. Vedrørende spørgsmålet om at genfinde den rigtige optagelse synes dette at volde problemer i lidt flere sager, og i endnu flere sager har det skabt vanskeligheder at skulle genfinde den rigtige forklaring eller et enkeltstående udsagn. Der er dog stadigvæk tale om, at det er i de færreste af de tilfælde, hvor kontorpersonalet har skullet anvende disse funktioner, det været forbundet med problemer.

Tabel 2.3. Kontorpersonalets vurdering af de forskellige tekniske forhold vedrørende lydoptagelsesudstyret.

	Optagelses- udstyret er let at bruge	Optagelses- udstyret er Driftsikkert	Let at færdiggøre og lagre optagelser	Let at genfinde rigtig optagelse	Let at genfinde rigtig forklaring	Let at genfinde ud- sagn
I ingen sager	6 %	5 %	10 %	0,3 %	8 %	9 %
I få sager	2 %	2 %	2 %	6 %	14 %	15 %
I nogle sager	6 %	6 %	1 %	11 %	30 %	32 %
I de fleste sager	44 %	42 %	35 %	38 %	16 %	17 %
I alle sager	42 %	45 %	51 %	45 %	32 %	26 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal sager	269	274	257	339	312	287

Sammenholdt med dommernes vurdering er det tydeligt, at kontorpersonalet anser diktatoptagelserne og de funktioner, der er forbundet dermed, som knap så problemfrie, men overordnet synes kontorpersonalet dog at mene, at udstyret fungerer og er til at arbejde med. Enkelte har i spørgeskemaet eller i interview udtalt, at lydkvaliteten på lydfilen afhænger meget af, hvem og hvordan der dikteres, da optagelsen er meget påvirkelig af, at der dikteres direkte til diktafonens mikrofon, og at dommeren eksempelvis ikke samtidig flytter rundt på papirer eller lignende.

2.2.4. Brug af bogmærker og indeksering

I forbindelse med lydoptagelse er der mulighed at anvende såkaldte bogmærker til at indeksere filen. Bogmærker sættes enten før eller undervejs i en forklaring, således at man ved en efterfølgende aflytning af lydfilen kan gå direkte til den forklaring, man ønsker at høre, frem for at spole frem og tilbage i filen. Bogmærkerne kan navngives, eksempelvis med afhørtes navn eller med vidnenum-

mer, hvilket yderligere vil lette genfindning af en given forklaring. Det er også muligt efterfølgende at sætte og navngive bogmærker, hvis dette ikke er gjort under retsmødet.

Af stamskemaerne fremgår, at det er forholdsvis sjældent, at der anvendt bogmærker til at indeksere lydoptagelsen. Kun i 21 af de 356 sager er det sket, og i 20 af sagerne er det dommeren, der har sat bogmærket, mens det i den sidste er sekretæren. I 13 af disse 21 sager er der ydermere sket navngivning af bogmærket, og også dette har primært dommeren stået for.

Flere dommere har begrundet den sjældne brug af bogmærker med, at eftersom de gennem flere år har været vant til at anvende en diktafon, har de ikke sat sig ind i de nye tekniske funktioner. De begrundet det endvidere med, at de sjældent føler, at de har overskud eller mod til at sætte sig ind i den nye teknik, og slet ikke når det ikke er afgørende for den generelle funktionsdygtighed.

2.2.5. Andre praktiske forhold

Som nævnt, er det hyppigst en sekretær, som overfører lydfilen til serveren. Efter endt retsmøde vil dommeren således typisk aflevere diktafonen sammen med sagens øvrige akter til en sekretær, der derpå "tømmer" diktafonen. Da de fleste dommere råder over 'deres egen' diktafon, men ikke har én i reserve, betyder det, at dommeren er nød til at vente på, at sekretæren får overført filen, før pågældende igen kan diktere digitalt. Dette har flere steder ført til irritation hos begge parter, da det på en side kan afholde dommerne fra at anvende den nye teknik, og på den anden side føre til, at kontorpersonalet føler et ekstra pres for hurtigt at få overført filen.

Når filen først er overført til serveren, indebærer det imidlertid den fordel, at alle medarbejdere har tilgang til den, således at det reelt er muligt for flere at renskrive en lydfil samtidigt. Dette påpeges af kontorpersonalet som en fordel, ikke mindst når der i filen er sat bogmærker ved forklaringerne

2.3. Diktering og brug af optagelserne

2.3.1. Tid til diktering

I det – ganske begrænsede – omfang, hvor retsformanden ikke tidligere har dikteret forklaringerne under retsmødet, vil forsøget reelt indebære, at retsmøderne varer længere. Den tid, der går med at diktere, har derfor betydning for vurderingen af forsøget med diktatoptagelse, men den har også betydning for vurderingen af forsøget med rumoptagelse, idet dommeren her – ofte i modsætning til tidligere – ikke længere skal anvende tid til at diktere et referat af forklaringer.

Af stamskemaerne fremgår, hvor lang lydoptagelsen er. Ifølge det angivne er den samlede lydoptagelse i gennemsnit 17 minutter lang, idet godt halvdelen varer maksimalt 10 minutter og kun 3 pct. mere end en time. Vurderet i forhold til den samlede tid for hovedforhandlingen udgør lydoptagel-

sen kun ca. 10 pct. af tiden. Dette afspejler dog ikke den reelle tid, der anvendes til at diktere referat af forklaringerne, men alene den *effektive tid* med lydoptagelse. Denne inkluderer ikke de pauser, der naturligt vil være under referatet af forklaringer, hvor dommeren har slukket for mikrofonen for at forberede den følgende tekst, ligesom tid til drøftelse af eventuelle kommentarer til dommerens diktat ikke indgår. Desuden er hovedforhandlingens samlede længde typisk angivet i hele eller halve dage, som ved denne beregning er sat til henholdsvis 5½ og 3 time. I realiteten kan hovedforhandlingen have været kortere end den berammede tid. Der henvises i øvrigt til afsnittet om rumoptagelse, hvoraf det fremgår, hvilken betydning for berammelsestiden rumoptagelse har.

I spørgeskemaet er de forskellige parter også spurgt om deres opfattelse af varigheden af dommerens diktat.

Tabel 2.4. Dommernes, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvor lang tid retsformanden anvender på at diktere i forhold til afhøringerens samlede tid. Uvægtet.⁸

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
Op til 10 %	32 %	29 %	6 %
11-25 %	59 %	41 %	89 %
26-50 %	9 %	29 %	6 %
Over 50 pct.	-	-	-
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal besvarelser	34	17	18

Som det ses af tabel 2.4, mener få af dommerne, at de almindeligvis anvender mere end højst en fjerdedel af den samlede tid til afhøringerne på at diktere, og næsten halvdelen af dommerne mener, at de højest bruger en tiendedel af tiden herpå. Anklagerne og forsvarernes vurderinger ligger nogenlunde på linje med dommernes, men færre mener, at der kun anvendes op til en tiendedel af tiden herpå, og især mange af anklagerne mener, at der bruges mere end en fjerdedel af tiden. Den hyppigste situation er dog ifølge alle tre grupper, at der bruges mere end en tiendedel og op til en fjerdedel af tiden på diktering.

At der ikke anvendes særlig megen tid under hovedforhandlingerne til at diktere referat af forklaringer, er en opfattelse, der synes særligt udbredt blandt de dommere, der alene har haft mulighed for diktatoptagelse. Dommere, der også har mulighed for rumoptagelse, har i kraft af forsøget fået et lidt andet syn på spørgsmålet. Som en dommer udtrykker det:

”Før troede jeg ikke, det tog tid at diktere. Men nu, hvor jeg har prøvet rumoptagelse, ser jeg pludselig, hvor meget tid der gik med diktat.”

⁸ I denne og de følgende tabeller er svarene uvægtede, da spørgsmålene til dels besvares på baggrund af generelle erfaringer med diktat.

Hvorvidt dette indebærer, at diktering reelt ofte tager længere tid, end den, de dommere, der alene har erfaringer med diktat, mener, det gør, er vanskeligt at sige med sikkerhed, men den tidsbesparelse, rumoptagelse medfører, jf. det senere, kunne tyde lidt i den retning.

2.3.2. Bemærkninger til dommerens referat

Et af de forhold, der især kan have betydning ved referat af forklaringerne, er, at parterne – anklagerne, forsvarerne, den tiltalte og øvrige afhørte – får mulighed for at kommentere dommerens referat og dermed få ændret referatet. Dette er belyst i spørgeskemaet, idet der spurgte om, i hvilket omfang de forskellige parter har bemærkninger, som medfører rettelser eller tilføjelser, til retsformandens diktat af forklaringer.

Med hensyn til bemærkninger fra anklagerne er den typiske vurdering blandt både dommerne, anklagerne og forsvarerne, at anklagerne i nogle få sager har bemærkninger, jf. tabel 2.5. Ingen mener, at det forekommer i alle sager, mens nogle dommere og forsvarere har den opfattelse, at det slet ikke forekommer, at anklagerne har bemærkninger til diktatet.

Tabel 2.5. Dommernes, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvorvidt diktatet giver anledning til bemærkninger fra *anklageren*. Uvægtet.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
I ingen sager	18 %	-	13 %
I få sager	73 %	76 %	67 %
I nogle sager	9 %	18 %	13 %
I de fleste sager	-	6 %	7 %
I alle sager	-	-	-
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal besvarelser	45	17	15

Svarfordelingen er nogenlunde den samme, for så vidt angår forsvarernes bemærkninger til diktat, jf. tabel 2.6.

Tabel 2.6. Dommernes, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvorvidt diktatet giver anledning til bemærkninger fra *forsvareren*. Uvægtet.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
I ingen sager	6 %	-	6 %
I få sager	77 %	68 %	59 %
I nogle sager	17 %	42 %	23 %
I de fleste sager	-	-	12 %
I alle sager	-	-	-
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal besvarelser	35	17	17

Med hensyn til hyppigheden af tiltaltes bemærkninger til dommerens diktat, jf. tabel 2.7, er der – i sammenligning med det tidligere – nogle flere blandt både anklagerne og forsvarerne, der mener, at tiltalte aldrig har bemærkninger til dommerens diktat, mens dommernes vurdering af dette spørgsmål i høj grad svarer til det billede, de giver vedrørende anklagerne og forsvarerne.

Tabel 2.7. Dommernes, anklageres og forsvarernes vurdering af, hvorvidt diktatet giver anledning til bemærkninger fra *den tiltalte*. Uvægtet.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
I ingen sager	6 %	35 %	33 %
I få sager	74 %	30 %	47 %
I nogle sager	20 %	35 %	13 %
I de fleste sager	-	-	7 %
I alle sager	-	-	-
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal besvarelser	35	17	16

Endelig er der også spurgt om, hvorvidt de afhørte har bemærkninger til dommerens diktat. Langt de fleste af såvel dommerne, anklagerne og forsvarerne mener, at det kan forekomme, men at det alene er i et fåtal af sagerne, jf. tabel 2.8.

Tabel 2.8. Dommernes, anklageres og forsvarernes vurdering af, hvorvidt diktatet giver anledning til bemærkninger fra *den afhørte*. Uvægtet.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
I ingen sager	-	6 %	13 %
I få sager	80 %	59 %	75 %
I nogle sager	20 %	34 %	13 %
I de fleste sager	-	-	-
I alle sager	-	-	-
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal besvarelser	35	17	16

Overordnet giver spørgeskemaundersøgelsen således indtryk af, at dommerens diktat kan give anledning til bemærkninger, som fører til rettelser eller tilføjelser, men at dette snarere er undtagelsen end reglen.

Interviewene med anklagerne og forsvarerne tegner et lidt andet billede end spørgeskemaundersøgelsen. Især de interviewede forsvarsadvokater er af den opfattelse, at de ofte har kommentarer og rettelser til dommerens diktat, og at de teoretisk set synes, at disse korrektioner er af stor betydning. Når der spørges til deres konkrete erfaringer, er der dog nogle af forsvarerne, som nedtoner betydningen af deres egne bemærkninger. En advokat udtaler:

”Det sker i stor udstrækning, at der bliver korrigeret, dog tror jeg ofte ikke, at ændringen har haft betydning for afgørelsen af skyldsspørgsmålet og sågar heller ikke for afgørelse af sanktion.”

Også dommerne oplever, at de rettelser, som kommer fra anklagerne og – i særdeleshed – fra forsvarerne, ofte ikke har betydning for hverken vurderingen af skyldsspørgsmålet eller sanktion, og at de oftest er af bagatelmæssig karakter. En dommer siger:

”De, der kommer med kommentarer, er ofte advokater, som gerne vil have drejet deres klients forklaring hen i en bestemt retning.”

Af interviewene fremgår videre, at omfanget af kommentarer og rettelser afhænger af dommeren, og om denne i almindelighed er vant til at diktere. Forsvarerne oplever, at dette har stor indvirkning på, hvor hurtigt og præcist der dikteres.

2.3.3. Efterfølgende brug af lydoptagelsen

Det er meget sjældent, at lydoptagelsen anvendes under den efterfølgende votering. Ifølge dommerne er det sket i mindre end 3 pct. af de sager, hvor de har dikteret.

Langt hovedparten af de interviewede dommere er af den opfattelse, at hvis de er usikre på noget, vil de stadig sammenholde deres notater med domsmændenes, og det har forsøget ingen påvirkning på. En dommer udtaler:

”Det har jeg aldrig gjort [afspillet en lydfil] og kommer aldrig til. Det har vi ikke været vant til, fordi det ikke har været hensigtsmæssigt. Vi har jo vores notater at slå op i.”

Det forekommer endnu sjældnere, at retsformanden som enedommer har aflyttet diktatet i forbindelse med udarbejdelsen af domme. Det er sket i under én pct. af sagerne.

Anklagerne og forsvarerne er spurgt, om de har anvendt lydoptagelsen i forbindelse med overvejelser om anke. Det er der ingen af forsvarerne, der har gjort, mens en enkelt anklager har gjort det i fem tilfælde.

Uanset om anklagerne og forsvarerne konkret har anvendt lydoptagelsen ved afgørelse om eventuel anke, er de alle blevet bedt om at vurdere, hvorvidt lydoptagelsen giver et bedre grundlag for vurdering af anke. Det mener kun en mindre del af anklagerne og forsvarerne, at den gør. Yderligere er de blevet bedt om at vurdere, om diktat medfører færre ankesager, hvilket meget få af den minoritet, der besvarer dette spørgsmål, mener er tilfældet.⁹

⁹ Kun 39 pct. af de adspurgte har besvaret disse to spørgsmål.

2.4. Betydningen af diktatoptagelse

2.4.1. Tidsbesparelse

Langt de fleste embeder har som sagt også tidligere dikteret, enten til en retssekretær eller en diktafon, og forsøgsordningen vil derfor typisk ikke indebære nogen tidsbesparelse i forbindelse med afholdelse af selve retsmødet. Til gengæld vil der i de fleste tilfælde være en besparelse ved det efterfølgende arbejde, idet referatet af forklaringen som udgangspunkt ikke længere indføres i retsbogen. Det indebærer først og fremmest tidsbesparelse for kontorpersonalet, men også for dommeren, som ikke længere skal gennemlæse og eventuelt ændre i udskriftet, inden det føres ind i retsbogen.

Det er ikke muligt at beregne den tidsbesparelse, der er ved sidstnævnte, men derimod tidsbesparelsen for kontorpersonalet, idet der, jf. pkt. 3.1.3., foreligger oplysninger om andelen af sager, hvor der er sket udskrift, samt hvor lang tid det har varet at udskrive lydoptagelsen. I de sager, hvor det er sket, har skrivet arbejdet varet fra 15 min. til 18 timer med et gennemsnit på 3 timer og 20 minutter. De sager, hvor der efterfølgende er sket udskrift af lydoptagelsen, er stort set af samme længde som de sager, hvor dette ikke er sket, idet lydoptagelsen samlede længde i disse sager er på henholdsvis 15 og 17 minutter.

Ved beregningen af tidsbesparelse ved diktatoptagelse skal de fravalgssager, hvor der er sket en indførelse af forklaringerne i retsbogen, fradrages. Disse er, som tidligere nævnt, af lidt længere varighed end diktatsagerne, hvorfor tidsforbruget ved udskrift af forklaringer ved beregningerne er sat til 4 timer.

På denne baggrund er det beregnet, at udskrift af samtlige lydoptagelse ville have krævet 1680 timers sekretærarbejde, mens der reelt er anvendt 585 timer på dette arbejde. Der er altså tale om en besparelse på ca. 1100 timers kontorarbejde eller ca. 2½ time pr. retssag for alle de sager, der hører ind under forsøgsordningen. Der er tale om en minimumsangivelse, idet den tid, dommeren efterfølgende anvender på at gennemlæse og eventuelt rette udskriftet, som nævnt ikke indgår i beregningen.

2.4.2. Påvirkes retsmødet?

Diktat synes at indebære den klare fordel, at det øger pålideligheden af de udsagn, tiltalte og afhørte giver i retten. Det mener i hvert fald hovedparten af de dommere, anklagere og forsvarere, der har besvaret spørgeskemaet, jf. tabel 2.9. Kun omkring hver tiende mener ikke, at det er tilfældet.

Tabel 2.9. Dommernes, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvorvidt diktat øger pålideligheden af udsagn i retten. Uvægtet.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
Meget uenig	6 %	13 %	6 %
Delvis uenig	3 %	-	6 %
Delvis enig	31 %	25 %	12 %
Meget enig	59 %	63 %	76 %
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal besvarelser	32	16	17

Diktat ser også ud til at have en positiv effekt på rettens gengivelse af forklaringer, jf. tabel 2.10. En meget stor majoritet af såvel dommere, anklagere og forsvarere mener således, at det øger kvaliteten af rettens gengivelse af forklaringer.

Tabel 2.10. Dommernes, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvorvidt diktat øger kvaliteten af rettens gengivelse af forklaringer. Uvægtet.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
Meget uenig	6 %	7 %	-
Delvis uenig	6 %	13 %	5 %
Delvis enig	42 %	7 %	11 %
Meget enig	46 %	73 %	84 %
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal besvarelser	33	15	19

Hvorvidt diktat i øvrigt påvirker gengivelsen af forklaringerne, så de bliver mindre fuldstændige eller koncentrerede, er der mindre enighed om, jf. tabel 2.11. Der er dog for alle parter vedkommende en majoritet, der ikke mener, at det er tilfældet, men der er også en forholdsvis stor minoritet, der mener det modsatte.

Tabel 2.11. Dommernes, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvorvidt diktat medfører en mindre fuldstændig gengivelse af forklaringerne.¹⁰

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
Meget uenig	39 %	27 %	21 %
Delvis uenig	29 %	27 %	37 %
Delvis enig	16 %	47 %	26 %
Meget enig	16 %	-	16 %
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal besvarelser	31	15	19

¹⁰ Spørgsmålet er formuleret en smule anderledes for dommernes vedkommende, idet der er spurgt om, hvorvidt diktat giver en mindre koncentreret gengivelse af forklaringen.

Hverken blandt anklagerne eller forsvarerne er der nogen, der mener, at diktatet medfører flere sager om falsk forklaring for retten, jf. tabel 2.12. Enkelte af dommerne mener dog, at det er tilfældet.

Tabel 2.12. Dommernes, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvorvidt diktat medfører flere sager om falsk forklaring for retten.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
Meget uenig	75 %	63 %	67 %
Delvis uenig	13 %	38 %	33 %
Delvis enig	6 %	-	-
Meget enig	6 %	-	-
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal besvarelser	16	8	6

2.4.3. Fordele i forhold til ulemper

Ifølge spørgeskemaet angiver langt de fleste dommere, 86 pct., at de typisk dikterer, mens den afhørte er til stede, og godt 80 pct. af dommerne dikterer typisk også forklaringerne i andre sager end dem, der indgår i forsøgsordningen.

Tabel 2.13. Dommernes, anklagernes og forsvarernes vurdering af, om fordelene ved at diktere under retsmødet, mens afhørte er til stede, overstiger ulemperne herved.

	Dommere	Kontorpersonale	Anklagere	Forsvarere
Der er ingen forskel	8 %	11 %	17 %	-
Fordelene overstiger ulemperne	85 %	80 %	48 %	81 %
Ulemperne overstiger fordelene	7 %	8 %	35 %	19 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal sager	530	240	240	210

Det er meget få dommerne, der ser det som en ulempe at diktere, mens afhørte er til stede, jf. tabel 2.13, og en nærmere analyse viser, at det næsten udelukkende drejer sig om dommere, som ikke i øvrigt dikterer under retsmødet. Omvendt er de, som ikke ser hverken fordele eller ulemper ved at diktere, i overvejende grad dommere, som i forvejen dikterer. Den store majoritet af dommere angiver dog, at fordelene overstiger ulemperne.

Svarfordelingen for kontorpersonalet ligner i meget høj grad det, der ses for dommerne. Også blandt kontorpersonalet er der således en stor majoritet, som synes, at fordelene overstiger ulemperne.

Tilsvarende gør sig stort set gældende for forsvarerne, mens der derimod blandt anklagerne er en noget mindre andel, som mener, at fordelene overstiger ulemperne. Det drejer sig således om knap halvdelen, mens godt en tredjedel finder, at det er ulemperne, der dominerer. Det skal nævnes, at nogle af de anklagere, som synes, at ulemperne overstiger fordelene, møder ved domstole, hvor der arbejdes med rumoptagelse, og det er muligt, at dette kan have influeret på svarene. På baggrund af

svarene vedrørende diktatets påvirkning af retsmødet m.v., jf. ovenstående afsnit, er det således ikke muligt klart at identificere, hvilke elementer der indebærer, at nogle anklagere mener, at der er flere ulemper end fordele ved diktat. I øvrigt bør svarene her relateres til den kritik, rumoptagelse mødes med fra nogle anklagere og forsvarere, og hvor det kritiske punkt netop er, at man savner dommens referat af forklaringer, jf. det senere.

En dommer beskriver forholdet mellem fordele og ulemper ved at diktere under retsmødet således:

"Det har været diskuteret meget, om man skulle udelade at diktere under retsmøder. Det, at vi dikterer under retsmøderne, er jo tidskrævende, fordi først hører man forklaringerne, og så hører man en simultant redigeret version af forklaringen. Men det giver altså den enorme fordel, at så er det, der er sagt, og så behøver man ikke bagefter at sige, at det var ikke det, jeg forklarede, eller tilføje eller trække fra. Det har jo også meget stor betydning for bevisbyrden, hvis man kan lægge til grund, at det er dikteret og vedstået. Umiddelbart virker det gammeldags, gumpetungt og uhensigtsmæssigt, og det giver et afbræk, men det er altså en ganske god ting. Tingene bliver slået fast. Det hænder jo, at der opstår misforståelser, når man dikterer. Den slags er jo selvfølgelig rart at få afklaret."

En dommer, der almindeligvis, uden for forsøgsordningen, plejer at diktere efter retsmødet, udtaler i et interview, at hun som udgangspunkt godt kan se fordelene i at diktere undervejs, men samtidig sjældent oplever problemer ved at diktere efterfølgende:

"Men den anden ordning med at diktere *efter* retsmødet har altså heller aldrig givet problemer, eksempelvis at der er dikteret noget forkert, eller at én efterfølgende kommer og siger, at det, der står i retsbogen, er forkert. Det sker stort set aldrig."

2.5. Meninger om en mulig permanent ordning

2.5.1. Retssikkerhedsmæssige problemstillinger

Ingen af de interviewede ser nogen retssikkerhedsmæssige betænkeligheder ved ordningen med diktatoptagelse. Det hænger sammen med, at langt de fleste ikke anser, at ordningen medfører mærkbare ændringer i forhold til praksis inden forsøgsordningen. Som en dommer udtaler:

"Det, der i virkeligheden er det eneste nye, er, at vi ikke skriver forklaringerne ind i dommen. Retsmødet foregår fuldstændigt som retsmøder har foregået de senere år."

At forklaringer som udgangspunkt ikke skrives ind i retsbogen, finder ingen af de interviewede parter bekymringsvækkende. En dommer siger således:

"I forhold til diktatdelen kan jeg simpelthen ikke se, hvad betænkelighederne skulle være."

En anden dommer mener, at retssikkerheden muligvis styrkes af ordningen:

”Nu, hvor man i virkeligheden sidder med en nøgen retsbog og en nøgen dom, så gør man sig måske lidt mere umage for at skrive præcist og i højere grad fremhæve, hvilke konkrete punkter man lægger vægt på i forbindelse med skyldsvurderingen. På den måde kan man næsten sige, at det er en styrkelse af retssikkerheden. Det styrker informationsværdien og måske også ens egen opmærksomhed.”

2.5.2. Ønskes en permanent ordning?

Et væsentligt spørgsmål i spørgeskemaet er, om de adspurgte mener, at der bør indføres en permanent ordning med diktatoptagelse. Da spørgsmålet er vigtigt, er her valgt at vise såvel den vægtede som den uvægtede svarfordeling, jf. tabel 2.14. og 2.15.

Tabel 2.14. Dommernes, kontorpersonalet, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvorvidt der bør indføres en permanent ordning med diktatoptagelse. Vægtet.

	Dommere	Kontorpersonale	Anklagere	Forsvarere
Nej	1 %	18 %	20 %	13 %
Ved ikke	15 %	13 %	25 %	45 %
Ja	84 %	69 %	55 %	43 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal sager	525	339	251	200

Begge tabeller viser, at der blandt dommerne er meget få, som ikke mener, at der bør indføres en permanent ordning. Også blandt kontorpersonalet er der tale om en klar overvægt – om end ikke af helt samme størrelsesorden som for dommerne.

Tabel 2.15. Dommernes, kontorpersonalet, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvorvidt der bør indføres en permanent ordning med diktatoptagelse. Uvægtet.

	Dommere	Kontorpersonale	Anklagere	Forsvarere
Nej	5 %	23 %	18 %	16 %
Ved ikke	17 %	15 %	36 %	47 %
Ja	78 %	62 %	45 %	37 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal besvarelser	41	26	22	19

Blandt såvel anklagerne som forsvarerne er der end del, der er usikre over for dette spørgsmål (andel ”ved ikke”). Blandt dem, der har en mening herom, er der dog en klar overvægt, som synes, at der bør indføres en permanent ordning.

De, der ønsker en permanent ordning indført, er yderligere spurgt om, hvordan en sådan ordning bør se ud – om det bør være en ordning, der som udgangspunkt fungerer i alle straffesager, eller om der

snarere skal være tale om en mulighed, der kan anvendes eller fravælges efter en konkret vurdering, jf. tabel 2.16.

Tabel 2.16. Dommernes, kontorpersonalet, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvilken form for permanent ordning, der bør indføres. (Inkluderer alene svar fra dem, der ønsker en permanent ordning).

	Dommere	Kontorpersonale	Anklagere	Forsvarere
Ordningsen bør indføres (formen ikke angivet)	11 %	9 %	-	-
Ordningsen bør indføres i alle byretter i alle straffesager kun med mulighed for at fravige, hvis der foreligger særlige omstændigheder	43 %	34 %	69 %	15 %
Ordningsen bør indføres både i alle byretter og landsretterne i alle straffesager kun med mulighed for at fravige, hvis der foreligger særlige omstændigheder	-	-	22 %	71 %
Ordningsen bør være en mulighed i alle straffesager, men bør i den enkelte sag kun ske efter rettens konkrete vurdering	46 %	57 %	9 %	14 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal sager	440	234	137	85

Blandt både dommerne og kontorpersonalet er der en del af dem, der mener, at ordningen bør gøres permanent, som foretrækker, at det bliver en *mulighed* frem for en mere obligatorisk ordning med begrænsede fravalgsmuligheder, jf. tabel 2.16. Blandt anklagerne og forsvarerne, som gerne ser en permanent ordning, er der dog mange flere som ønsker en form for obligatorisk ordning.¹¹

I interview udtrykker alle parter tilfredshed med den type sager, som forsøgsordningen inkluderer, jf. embedernes ovennævnte retningslinjer, og alle er enige om, at en ordning, hvor man som udgangspunkt undlader at indføre forklaringerne i retsbogen og i dommen, ikke egner sig i sager, der udsættes. Flere er samtidig af den opfattelse, at ordningen kan udvides til også at omfatte civile sager og tilståelsessager med mange forhold, hvilket svarer til den praksis vedrørende ikke-digital diktat, der gælder uden for forsøgsordningen

Det er afgørende for langt de fleste interviewede, at en permanent ordning kommer til at rumme en mulighed for at fravige diktatoptagelse. Dommeren skal derfor kunne fravælge ordningen, hvis sagen ikke anses for egnet, ligesom anklageren og forsvareren til enhver tid skal kunne bede om, at forklaringerne udskrives.

¹¹ Det bemærkes, at tabel 2.17. er baseret på forholdsvis få besvarelser, for så vidt angår anklagere og forsvarere (10 anklagere og 7 forsvarere).

2.5.3. Overordnede betragtninger vedrørende ordningen

Interviewene afspejler tydeligt, at opfattelsen af forsøgsordningen med diktatoptagelse i høj grad afhænger af, hvorvidt der tidligere deltog en protokolfører i retten eller ej. Der er heller ingen tvivl om, at protokolføreren er savnet af mange, både af dommere og af enkelte anklagere og forsvarere, der stadig ser en ordning med en protokolfører som den mest ideelle – også selv om man mange steder er gået bort herfra år tilbage. Dommerne savner måske ikke primært protokolføreren til at protokollere, men det handler i nok så høj grad om publikums retsopfattelse og savnet af en medarbejder til at tage sig af det praktiske. En dommer udtaler:

”En del af retsopfattelsen er den måde, det hele opleves på, og selv om vi sparer fem minutter her, så får man måske nogle flere ankesager, fordi folk føler sig totalt utrygge, når dommeren sidder og laver hundrede andre ting som at skænke vand op osv. Vi vil gerne bevare den respekt, der er omkring domstolene. Folk skal helst have tillid til, at når de kommer ind og får løst en konflikt, så har der været tid til at høre efter, der har været tid til at gengive synspunkter og der har været tid til at træffe en afgørelse. Det er den oplevelse, som jeg synes, vi hæger meget om, og som vi er meget opmærksomme på her. Derfor betyder det noget for os, at rammerne omkring processen er i orden. Diktafoner er ikke helt egnede til at skabe de rammer omkring processen.”

Pågældende dommer fortsætter:

”Ordningen er ikke i nærheden af det, som jeg synes er en nødvendig og fornuftig ramme omkring retshandlingen. Den kan bruges i nogle mindre sager, hvor det kan hjælpe os ud af nogle problemer, hvis vi har sygdom blandt protokolførerne. Jeg har glæde af at have den, men jeg synes ikke, den kan erstatte den arbejdsmetode, som vi vurderer, er den mest hensigtsmæssige. Man er bare nød til at indse, at det kan godt være, at man kan spare domstolene ihjel, men så får man altså også et produkt, der bliver derefter, og folk, som vil komme til nogle meget mærkelige oplevelser.”

Flere dommere oplyser da også i interview, at de umiddelbart var noget tilbageholdende med at give sig i kast med forsøget, men at de samtidig hurtigt så fordelene:

”Jeg syntes da, det her var oplagt at hoppe på, fordi det da tegnede som en god mulighed for at spare noget tid. Der var nogle oplagte fordele, det var tydeligt at se, men omvendt må jeg sige, at jeg er først kommet på [forsøgsordningen], efter nogle andre har anbefalet det.”

Den store fordel ved ordningen angives generelt som den tidsbesparelse, der ligger i, at forklaringer som udgangspunkt ikke skal skrives ind i retsbogen og i dommen. Besparelsen ses som kærkommen af både dommere og kontorpersonale. En kontorfunktionær udtaler under et interview:

”Et eller andet sted er det hul i hovedet at sidde og bruge tid på at skrive noget, der ikke skal bruges til noget. Så fordelene er, at vi slipper for at bruge arbejdstid på noget, der ikke skal bruges til noget. Ulempen er, at det gør vores arbejde lidt mindre spændende.”

Samme kontorfunktionær påpeger dog også et andet element, som hun oplever som en ulempe ved ordningen: Når sekretærerne ikke i samme grad deltager som protokolførere i retten, får de ikke træning i at protokollere, hvilket kan give problemer på længere sigt, idet få vil være dygtige nok til at kunne deltage i nævningsager.

Blandt de interviewede dommere ved et embede, hvor der uden for forsøgsordningen almindeligvis plejer at deltage en protokolfører, er der frygt for, at ordningen kan komme til at gå ude over dommerens arbejde:

”Jeg tror, at det er rigtigt, at der frigives nogle kontortimer, men det koster rigtig dyrt på dommersiden. Hver kontortime, som spares, koster måske en dommertime eller to, og så mange timer har vi altså ikke. Hvis ikke du har en protokolfører til at ordne udenomsting som at oprette retsbog, skrive retsbog og indføre kendelser og derfor er nød til at ordne de ting selv, så tager det noget tid, og typisk vil du ikke kunne gøre det umiddelbart efter, for der skal du i retten i en anden sag. Du får en sneboldeffekt, hvor du skubber noget arbejde foran dig, bliver dårligere forberedt, bliver mindre effektiv. Jeg synes at man betaler meget dyrt med dommertimer hver gang, man sparer en kontortime.”

3. RUMOPTAGELSE

3.1. Oplysninger om forsøgs- og fravalgssager

3.1.1. *Antal sager*

Også i spørgeskemaet vedrørende rumoptagelse er der spurgt om, hvor mange sager inden for forsøgsordningen de forskellige adspurgte parter har medvirket i. De 19 dommere har angivet et antal, som spænder fra én til 25 sager. I gennemsnit drejer det sig om ni sager.

Af kontorpersonalet har ni ud af de 11, der har besvaret spørgeskemaet, angivet antallet af sager under forsøgsordningen – fra én til 50 med et gennemsnit på 10.

Alle på nær én af de 25 anklagere, der har deltaget i undersøgelsen, oplyser om et bestemt antal sager, som de har deltaget i, nemlig fra én til 100 sager med et gennemsnit på 15. Af de 29 forsvarere oplyser de 26 om fra én til 25 sager under forsøgsordningen, med et gennemsnit på seks sager.

Som nævnt er lægdommerne også blevet bedt om at besvare nogle spørgsmål vedrørende rumoptagelse. Hovedparten af de i alt 132 lægdommere, der har besvaret spørgeskemaet, er lægdommere for første gang (57 pct.), mens 17 pct. også har været lægdommere i én tidligere periode, og 26 pct. af dem har været det i to eller flere tidligere perioder. Endvidere har 17 pct. af lægdommerne fungeret som lægdommere ved en landsret. Størstedelen af lægdommerne har, som forventet, alene deltaget i én sag under forsøgsordningen. Godt hver fjerde har dog deltaget i to sager og enkelte i tre eller fire sager.

Som for analysen vedrørende diktat er der også her ved nogle af analyserne foretaget en vægtning af spørgeskemabesvarelsene.¹² Vægtningen indebærer, at antallet af vægtede besvarelser bliver på 179 for dommernes vedkommende, på 73 for kontorpersonalet, på 268 for anklagerne, på 179 for forsvarerne og på 182 for lægdommerne. Antallet af sager i de følgende tabeller angiver dermed, hvor mange sager besvarelsene angår i forhold til dette maksimale antal. I tabeller, der vedrører mere generelle forhold eller holdninger, er der anvendt uvægtede tal, og her er det antal besvarelser, der oplyses om.

Som tidligere oplyst, er der modtaget 173 stamskemaer vedrørende rumoptagelse. I forhold til det beregnede antal sager på baggrund af spørgeskemaer fra dommere samt dommernes høje svarpro-

¹² Vægtningen er gennemført på samme måde som i det tidligere, men den maksimale vægt er her sat til 25 på grund af det gennemgående lavere antal sager. For personer, hvor der ikke har oplyst om antallet af sager, er vægten sat til det antal, der svarer til medianværdien for gruppen.

cent, kunne det tyde på, at der er modtaget stamskemaer fra en ganske stor del af sagerne. Det beregnede antal sager for anklagerne ligger noget over antallet af modtagne stamskemaer. Hvad dette beror på, er usikkert, men muligvis er der tale om en overestimering af antal sager for nogle af anklagerne.

3.1.2. Karakteristika ved sager med rumoptagelse og ved sager, hvor der er sket fravalg

Som nævnt er der i stam- og fravalgsskema stillet nogle enslydende spørgsmål med henblik på at kunne vurdere, om fravalget af sager beror på særlige karakteristika herved.

Med hensyn til hovedforhandlingens længde har denne været i gennemsnit godt 2½ time i rumoptagelsessagerne og i næsten 3½ time i fravalgssagerne. Forskellen skyldes, at mens mere end 90 pct. af rumoptagelsessagerne har været maksimalt en halv dag (3 timer), drejer det sig om næsten en fjerdedel af fravalgssagerne. Som det vil fremgå af det følgende, er sagens betydelige omfang netop årsag til, at nogle sager er fravalgt.

Af stamskemaerne fremgår, at 80 pct. af sagerne er domsmandssager, mens de resterende 20 pct. er sager uden medvirken af lægdommere. For fravalgssagerne er fordelingen henholdsvis 61 og 39 pct., altså relativt færre domsmandssager er fravalgt. Denne forskel skyldes utvivlsomt, at en større del af fravalgssagerne angår færdselslovsovertrædelser. Mens 20 pct. af rumoptagelsessagerne angår særlovgivningen, drejer det sig således om 39 pct. af fravalgssagerne, herunder er relativt mange færdselssager. Umiddelbart kunne dette antages, at sagens beskedne omfang har forårsaget fravalg i disse tilfælde, men en nærmere analyse viser dog, at færdselssagerne ganske hyppigt er fravalgt på grund af forventet anke, jf. det senere.

I øvrigt kan nævnes, at relativt mange af både rumoptagelsessagerne og fravalgssagerne angår simpel vold (§ 244), henholdsvis 17 og 16 pct. af sagerne.

Med hensyn til andelen af sager, hvor en forsvarer har medvirket, er der en smule forskel mellem rumoptagelsessagerne og fravalgssagerne, idet en forsvarer har deltaget i henholdsvis 87 og 79 pct. af sagerne. Denne forskel relaterer sig til forskellen i kriminalitetens art, idet en forsvarer sjældnere deltager i færdselssager.

Af stamskemaerne fremgår videre, at 83 pct. af sagerne angår én tiltalt, og det højeste antal er sager med fire tiltalte. I 90 pct. af sagerne er der sket lydoptagelse ved afhøring af samtlige tiltalte.

Vidner indgår i 84 pct. af sagerne, og i knap to tredjedele af sagerne har der været 1-3 vidner. Som maksimum har der været 13 vidner i en sag. Med undtagelse af fire af sagerne med vidner er der i alle andre sager med vidner sket lydoptagelser af samtlige vidners forklaringer.

Fravalgssagerne udgør 18 pct. af samtlige modtagne stam- og fravalgsskemaer for rumoptagelse. Når andelen af fravalgte sager er mindre for rumoptagelse end for diktatoptagelse, skal det antagelig ses i sammenhæng med, at der har været mulighed for at anvende diktatoptagelse i sager, hvor rumoptagelse ikke har været en adækvat løsning.

Af fravalgsskemaet fremgår, hvorfor der i de enkelte tilfælde ikke er anvendt rumoptagelse. I 22 pct. af sagerne skyldes det, at sagen forventes anket, mens det i 27 pct. skyldes sagens beskedne omfang. Sagens betydelige omfang er sjældnere årsag til fravalg (8 pct.), hvorimod tekniske problemer m.v. har forårsaget 11 pct. af fravalgene, og en tilsvarende andel er fravalgt på grund af, at sagen forventes udsat. At der i disse sager ikke i stedet er valgt at diktere referat af forklaringerne, beror på samme årsager.

I interviewene oplyser langt de fleste dommere desuden, at de vælger at bruge diktatoptagelse i sager, hvor bevisførelsen strækker sig over flere dage, samt i sager, som vedrører komplicerede økonomiske forhold. Enkelte dommere oplyser dog, at de med succes har anvendt rumoptagelsen i sager, der har været flere dage. Flere har ligeledes benyttet sig af at diktere under rumoptagelsen, hvis der undervejs vurderes, at der er behov herfor, eksempelvis i sager hvor der under dele af retsmødet medvirker flere tolke.

3.2. Tekniske og praktiske forhold

3.2.1. *Efterfølgende udskrift fra lydfil*

I 18 tilfælde – 10 pct. af de sager, der er oplyst om i stamskemaerne – er gengivelser af forklaringer senere indført i retsbogen. I 11 af sagerne skyldes det, at sagen er anket, mens det i tre tilfælde sker efter anmodning fra anklageren. I to tilfælde beror det på, at sagen udsættes, mens det i det sidste tilfælde er retten af egen drift, der tager initiativ til indførelse i retsbogen.¹³

I alle tilfælde er det alle forklaringerne, som indføres i retsbogen. Den tid, det har været at indføre forklaringen i retsbogen, varierer fra 15 min. til 10 timer med et gennemsnit på næsten 4 timer. Der er i intet tilfælde oplyst om, at retten fik hjælp til renskrift fra andet embede, ligesom der ikke i noget tilfælde er sket udlevering af lydfil til enten anklager eller forsvarer, sket afspilning af lydoptagelse for tiltalte i retten eller afgivet supplerende redegørelse efter retsplejelovens § 33a, stk. 5.

Ifølge spørgeskemaundersøgelsen har godt hver fjerde af dommerne været med til at indføre en lydoptaget forklaring i retsbogen. I alle tilfælde er det sket ved, at sekretæren har skrevet et udkast til retsbogens tekst. I de fleste tilfælde er lydoptagelsen anvendt som støtte for udarbejdelsen af teksten

¹³ I et enkelt tilfælde er årsagen til indførelse i retsbogen uoplyst.

til retsbogen, og i de tilfælde, hvor der var sat bogmærker, har disse været til nytte og har lettet arbejdet.

Knap hver fjerde dommer har medvirket til at afgive en supplerende redegørelse efter retsplejelovens § 33a, stk. 5. Også dette er sket ved, at sekretæren har skrevet et udkast til retsbogens tekst, ligesom lydoptagelsen i de fleste tilfælde er anvendt som støtte for udarbejdelse af teksten til retsbogen. Eventuelle bogmærker har også her lettet arbejdet. Alle de dommere, der har erfaringer med at afgive en supplerende redegørelse, mener, at gengivelsen af forklaringerne i retsbogen er længere i sager med rumoptagelse end i andre sager. Et stort flertal af dommerne (74 pct.) mener endvidere, at forsøget har ført til øget omtale af forklaringerne i dommernes begrundelser, ligesom næsten alle dommerne mener, at gengivelsen af forklaringerne i retsbogen er længere i sager med rumoptagelse end i andre sager. Dette kan muligvis skyldes, at det, som nævnt, i langt de fleste tilfælde er sekretæren, der skriver udkastet til retsbogen, og da dette arbejde vil være nyt for mange sekretærer, kan gengivelserne af forklaringer blive længere, end når dommeren dikterer, jf. det følgende.

Ni af de 11 fra kontorpersonalet, der har besvaret spørgeskemaet, oplyser, at de har været med til at indføre en lydoptaget forklaring i retsbogen eller en § 33a, stk. 5-redegørelse. Antallet af sager, hvor det er sket, varierer fra to til syv, og sammenlagt oplyses om erfaringer med indførelse af 28 sager. Seks af dem, der har været med til at indføre en lydoptaget forklaring i retsbogen eller en § 33a, stk. 5-redegørelse, oplyser, at de selv har skrevet udkastet til retsbogens tekst, mens dommeren har dikteret retsbogens tekst i de øvrige tre tilfælde. Som nævnt ovenfor, er der ingen af de dommere, der har besvaret spørgeskemaet, der omtaler, at de først har dikteret forklaringerne.

De sekretærer, der selv har skrevet udkastet til retsbogens tekst, mener – som dommerne – at gengivelsen af forklaringerne i retsbogen eller i en § 33a, stk. 5-redegørelse typisk er længere i sager med rumoptagelse end i andre sager, mens de tre sekretærer, der har fået forklaringerne dikteret af dommeren, ikke mener, at der er nogen forskel mellem sager med rumoptagelse og andre sager. Fem af sekretærerne oplyser, at lydoptagelsen af forklaringerne blev anvendt som støtte ved indførelsen i retsbogen, men ingen af dem synes at have anvendt sig af bogmærker.

Det kan i øvrigt nævnes, at bogmærker anvendes i de fleste sager til indeksering af lydoptagelsen. Af stamskemaerne fremgår således, at det er sket i mere end 70 pct. af sagerne. Kun i enkelte tilfælde er det kontorpersonalet, der har stået for indekseringen, idet det primært er en funktion, som dommeren varetager, ligesom det først og fremmest er dommeren, der navngiver bogmærkerne.

3.2.2. Brug af lydoptagelse under votering, anke m.v.

Dommerne er spurgt, om de har haft sager, hvor en lydoptagelse helt eller delvist er blevet afspillet i retten under den samme hovedforhandling, hvor optagelsen var sket, eller om de haft sager, hvor

en lydoptagelse helt eller delvist blev afspillet under voteringen. Ingen af de 19 dommere, der har besvaret spørgeskemaet, har erfaringer med førstnævnte, mens en enkelt dommer én gang har afspillet lydoptagelsen under voteringen. Vedkommende angiver, at det var til nytte for voteringen. Dertil kommer, at to af dommerne som enedommere en enkelt gang har afspillet en lydoptagelse efter hovedforhandlingen i forbindelse med udarbejdelsen af dommen. Begge oplyser, at lydoptagelsen har været til nytte for afgørelsen og/eller udarbejdelsen af dommen.

Anklagerne og forsvarerne er ligeledes spurgt, om de har anvendt lydoptagelsen enten ved overvejelse om anke eller ved forberedelse af en ankesag. Der er imidlertid hverken nogen af anklagerne eller forsvarerne, som har anvendt lydoptagelserne i den forbindelse. Der er ligeledes heller ingen af dem, der har erfaringer med, at lydoptagelser fra byretten afspilles under hovedforhandlinger i landsretten.

Den yderst sjældne brug af en rumoptaget lydfil begrundes af parterne på samme måde som den meget beskedne brug af lydfil fra diktatoptagelse. Anklagere og forsvarere oplever således ikke, at de manglende forklaringer i retsbogen øger deres behov for at høre lydfilen, og dommerne oplyser, at de også i sager med rumoptagelse undervejs skriver notater, bl.a. til brug under votering, og opstår der uenighed under voteringen, vil de anvende deres notater og snakke sig frem til en enighed frem for at høre lydfilen. Brug af lydfilen bliver samtidig af flere karakteriseret som et spørgsmål om vane. En dommer udtaler:

"Det er vel et vanespørgsmål, tror jeg. Man skal først lige vænne sig til, hvor simpelt det er at betjene, for det er ekstremt nemt lige at finde frem til en bestemt bid i en totimers lang forklaring. Det kan være meget hensigtsmæssigt, hvis man sidder og er uenig med domsmændene. Jeg siger det altid til domsmændene, at muligheden er der."

3.2.3. Kontorpersonalets rolle

Kun i tre af de sager, stamskemaerne angår, har der medvirket en sekretær under retsmødet, og sekretæren har i disse tilfælde medvirket under hele hovedforhandlingen. Endvidere fremgår af stamskemaerne, at rumoptagelse i 8 pct. af sagerne har bevirket, at der *ikke* i den konkrete sag har medvirket en sekretær, eller at sekretæren har medvirket i mindre omfang end sædvanligt, mens der i de øvrige sager angives, at en sekretær generelt ikke medvirker ved hovedforhandlinger som følge af manglende ressourcer.

Vedrørende det videre arbejde med rumoptagelsen, dvs. overføring til Indicosystemet, har en sekretær gjort dette i godt en fjerdedel af sagerne, mens dommeren har gjort det i godt halvdelen af tilfældene. I de øvrige tilfælde har en retsbetjent overført optagelsen.

Sidstnævnte skyldes, at man ved retten på Bornholm har valgt at lade retsbetjenten varetage det tekniske arbejde i forbindelse med rumoptagelse. Det er således retsbetjenten, der gør retslokalet klart, og i langt de fleste tilfælde er det også retsbetjenten, der er ansvarlig for at overføre filen til serveren. At kontorpersonalet i øvrigt generelt sjældnere ved rumoptagelse end ved diktatoptagelse er involveret i at overføre lydfilen til Indicosystemet skyldes, at dommeren ved en rumoptagelse har mulighed for direkte fra retslokalet at gemme lydfilen på den centrale server.

Ud over – som ved diktat – at blive spurgt om vigtigheden af fastsættelse af regler og rutiner for arkivering af optagelserne samt sagsbehandlingssystemets hjælp til enkelt at finde gamle optagelser, jf. tabel 3.1., er kontorpersonalet også blevet bedt om at angive, om optagelserne bør startes og stoppes af retsformanden.

Tabel 3.1. Kontorpersonalets vurdering af vigtigheden af forskellige spørgsmål vedrørende rumoptagelse. Uvægtet.

	Domstolsstyrelsen bør fastsætte regler og rutiner for arkivering af optagelserne	Sagsbehandlingssystemet bør gøre det mere enkelt at finde gamle optagelser	Optagelserne bør startes og stoppes af retsformanden
Ikke særlig vigtig	10 %	-	-
Noget vigtig	20 %	30 %	10 %
Meget vigtig	70 %	70 %	90 %
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal sager	10	10	10

Hovedparten af kontorpersonalet synes, at det er meget vigtigt både at få fastsat regler og rutiner for arkivering af lydoptagelserne og at få gjort sagsbehandlingssystemet bedre egnet til genfindning af gamle optagelser. Og stort set alle mener, at det er overordentligt vigtigt, at det er retsformanden, som starter og stopper lydoptagelsen. Sådan forholder det sig da også, ifølge dommerne, i de fleste tilfælde, idet de i spørgeskemaet angiver, at det typisk er retsformanden, som betjener lydoptagelsesudstyret. Kun to af dommerne oplyser, at det typisk er sekretæren, der varetager dette arbejde, mens én oplyser, at det påhviler såvel retsformanden som sekretæren.

I interviewene påpeger kontorpersonalet, at forsøget med rumoptagelse ligesom forsøget med diktatoptagelse har medført, at de i mindre grad deltager under retsmøderne. Det skal dog understreges, at oplysningerne fra stamskemaerne, som nævnt ovenfor, ikke tyder på, at denne forandring er særlig udbredt, idet det efter det oplyste skal have forekommet i mindre end en tiendedel af sagerne, at sekretæren som følge af forsøget sjældnere deltager i retsmødet.

Forsøget med rumoptagelse kan desuden indebære en ændret procedure ved udskrift af forklaringer, idet sekretærene i de fleste tilfælde selv laver udkastet hertil på baggrund af rumoptagelsen. En

sådan udskrift af forklaringer tager ifølge sekretærerne betragtelig længere tid, end hvis dommeren har afgivet referat i form af et diktat. En kontorfunktionær udtaler i et interview:

”Det er meget tungt at sidde og skrive forklaringer bagefter. Jeg har ikke den erfaring, som en jurist har, som kan sidde og omformulere og skrive ned, hvad der er vigtigt. Så jeg skriver som sådan det hele, og det tager meget, meget lang tid, så det er jeg ikke så begejstret for.”

Også dommerne oplever, at arbejdet med at behandle et udkast til retsbogen i disse sager er mere tidskrævende end ved et almindeligt diktat. De nævner, at sekretærerne ofte inddrager for mange elementer fra forklaringerne, og at udskriftet derfor ofte bliver alt for langt. Alligevel er den generelle holdning blandt de interviewede dommere, at de gerne påtager sig det merarbejde, der er forbundet med gennemlæsning og korrektion af udkast, da forklaringer kun indføres i retsbogen i et fåtal af sager.

Både blandt kontorpersonalet og blandt dommerne er der endvidere en opfattelse af, at udskrift af en rumoptagelse langt hen af vejen handler om vane, tilvænning og oplæring, især for de sekretærer, som ikke tidligere har deltaget som protokolførere i retten. Derfor gør enkelte dommere også meget ud af at give sekretæren ekstra feedback ved de første udskrifter. Ligeledes påpeger flere, at de ser rumoptagelsen som en unik mulighed for, at sekretærerne kan få træning i at skrive og protokollere selvstændigt, idet de ved udskrift af en rumoptaget fil får en erfaring, der svarer til at være protokolfører i retten. Et embede har særlig benyttet sig af dette:

”Vi har haft den glæde, at en, der har prøvet at udskrive mange rumoptagelser, er blevet så fortrolig med det, at hun har turdet at gå med som protokolfører i en nævnings sag. Det er jo så en ekstra gevinst. Jeg tror, at de bliver glade for at få lov til at komme med i retten, fordi det er meget nemmere, og de er måske ikke så bange for det.”

3.2.4. *Fungerer teknikken?*

Ifølge dommerne volder teknikken vedrørende rumoptagelse ret sjældent problemer, jf. tabel 3.2.

Tabel 3.2. Dommernes vurdering af de forskellige tekniske forhold vedrørende lydoptagelsesudstyret for rumoptagelse.

	Optagelses- udstyret er let at bruge	Optagelses- udstyret er driftssikkert	Let at genfinde rigtig optagelse	Let at genfinde rigtig forklaring	Let at genfinde udsagn
I ingen sager	-	-	-	-	-
I få sager	-	-	-	-	-
I nogle sager	3 %	6 %	-	-	-
I de fleste sager	51 %	56 %	8 %	23 %	31 %
I alle sager	46 %	38 %	92 %	77 %	69 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal sager	179	178	97	96	96

Langt hovedparten af dommerne angiver således, at optagelsesudstyret har været let at anvende og driftsikkert i alle eller de fleste tilfælde. Man kunne have forventet, at især dommere med mange erfaringer med lydoptagelser ville finde udstyret let at anvende, men vurderingen af teknikken viser sig generelt ikke at afhænge af omfanget af erfaringer hermed.

Kun ca. halvdelen af dommerne har erfaringer med at skulle genfinde en optagelse, en forklaring eller enkeltstående udsagn, men også dette synes ganske sjældent at give anledning til problemer, idet det har forekommet let i næsten alle sager.

Kontorpersonalet er generelt mindre tilfreds med udstyret, jf. tabel 3.3. Det sker således noget oftere, at de synes, at der er problemer med både at bruge udstyret og med udstyrets driftsikkerhed. I langt de fleste tilfælde mener kontorpersonalet dog, at det er let at færdiggøre og lagre optagelserne, ligesom vanskeligheder med at genfinde den rigtige optagelse sjældent forekommer. I ganske mange sager er der derimod problemer med at genfinde den rigtige forklaring eller enkeltstående udsagn. Der er ingen tydelige tendenser til, at det kontorpersonale, som har flest erfaringer med rumoptagelse, mener, at udstyret er enklere at anvende end dem med få erfaringer.

Tabel 3.3. Kontorpersonalets vurdering af de forskellige tekniske forhold vedrørende lydoptagelsesudstyret for rumoptagelse.

	Optagelses- udstyret er let at bruge	Optagelses- udstyret er driftsikkert	Let at færdiggøre og lagre optagelser	Let at genfinde rigtig optagelse	Let at genfinde rigtig forklaring	Let at genfinde udsagn
I ingen sager	2 %	2 %	-	-	4 %	5 %
I få sager	19 %	19 %	19 %	17 %	57 %	63 %
I nogle sager	13 %	13 %	-	-	33 %	31 %
I de fleste sager	66 %	27 %	37 %	81 %	6 %	2 %
I alle sager	2 %	41 %	44 %	3 %	-	-
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal sager	64	64	63	73	70	64

Anklagere og forsvarere er ligeledes blevet spurgt, om de – såfremt de har haft behov for at genfinde en optagelse, forklaring eller et udsagn – har haft let ved det. Det er imidlertid ingen af anklagerne, der har erfaringer hermed, og kun en enkelt af forsvarerne. Denne forsvarer synes ikke, at det har været let at genfinde det, vedkommende søgte.

Angående lydoptagelsesteknikken er dommere også spurgt, om det har været svært at huske at slå lydoptagelsen til og fra, idet det alene er forklaringerne, der optages på bånd. Tilsvarende er anklagerne, forsvarerne og lægdommerne spurgt, om dommeren har glemt at slå lydoptagelsen til og fra. Som det fremgår af tabel 3.4, synes dommerne, at det i enkelte sager kan være svært at huske at slå udstyret til og fra, men generelt synes det ikke at være vanskeligt at huske det, hvilket heller ikke er

det indtryk, anklagerne og forsvarerne har. Blandt lægdommerne er det kun en enkelt, som angiver, at dommeren har glemt at slå udstyret til eller fra.¹⁴

Tabel 3.4. Parternes vurdering af, hvorvidt det har været svært at huske/dommeren har glemt at slå lydoptagelsen til og fra.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
I ingen sager	35 %	59 %	79 %
I få sager	50 %	41 %	19 %
I nogle sager	15 %	-	2 %
I de fleste sager	-	-	-
I alle sager	-	-	-
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal sager	179	268	173

Det forekommer derimod noget oftere, at dommerne glemmer at nævne, når optagelserne starter eller stopper, jf. tabel 3.5. Der er således enkelte af dommerne, der angiver, at de stort set altid glemmer dette. Også anklagerne og forsvarerne oplever, at dette ind imellem sker, men ifølge alle tre parter er det dog alligevel mere undtagelsen end reglen. Fire af lægdommerne oplyser, at dommeren har glemt at oplyse retten om, hvornår lydoptagelsen starter eller stopper. De øvrige mener ikke, at det er sket.

Tabel 3.5. Parternes vurdering af, hvorvidt det er let at glemme/dommeren har glemt at oplyse om, hvornår lydoptagelsen starter eller stopper.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
I ingen sager	28 %	31 %	66 %
I få sager	45 %	59 %	13 %
I nogle sager	13 %	6 %	6 %
I de fleste sager	9 %	4 %	13 %
I alle sager	4 %	-	2 %
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal sager	179	268	173

I de sager, hvor dommerne eller kontorpersonalet har genhørt optagelserne, har det i nogle få tilfælde vist sig, at optagelserne er ubrugelige, fordi nogle af mikrofonerne ikke har været tilsluttet eller muligvis af anden grund ikke har fungeret, jf. tabel 3.6. Det er meget, meget få af især forsvarerne, der har erfaringer med efterfølgende at høre lydoptagelserne, men også blandt både anklagere og forsvarere er der enkelte, der har oplevet, at optagelserne er ubrugelige.

¹⁴ Lægdommernes svar indgår generelt ikke i tabellerne, da svarkategorierne for lægdommerne – grundet der få sager, de har haft – afviger en smule fra de øvrige.

Tabel 3.6. Parternes vurdering af, hvorvidt optagelser ofte er ubrugelige, fordi enkelte mikrofoner er slået fra.

	Dommere	Kontorpersonale	Anklagere	Forsvarere
I ingen sager	65 %	60 %	96 %	43 %
I få sager	23 %	30 %	-	48 %
I nogle sager	12 %	1 %	4 %	-
I de fleste sager	-	8 %	-	-
I alle sager	-	-	-	10 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal sager	130	73	77	21

Der forekommer ligeledes kun i ganske få sager, at lyd kvaliteten af de forskellige parter anses for at være dårlig, jf. tabel 3.7. Dog bemærkes, at der blandt kontorpersonalet, som i nogle tilfælde efterfølgende har skullet lave en udskrift, er flere, som mener, at der ret ofte er problemer med kvaliteten af lydoptagelserne.

Tabel 3.7. Parternes vurdering af, hvorvidt lyd kvaliteten på optagelserne er dårlig.

	Dommere	Kontorpersonale	Anklagere	Forsvarere
I ingen sager	54 %	56 %	49 %	43 %
I få sager	46 %	18 %	51 %	29 %
I nogle sager	-	4 %	-	19 %
I de fleste sager	-	16 %	-	-
I alle sager	-	6 %	-	10 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal sager	130	73	77	21

Under interview med dommere og kontorpersonale tilkendegives der en generel tilfredshed med de tekniske forhold. Dog er der lidt forskellige meninger om kvaliteten af især optagelsesudstyret, idet nogle har erfaringer med, at de afhørte skal tale meget direkte ind i mikrofonen, idet det ellers ikke efterfølgende kan høres tydeligt på lydfilen. Ved et andet embede har man som test slukket for op til tre af mikrofonerne og alligevel kunnet høre alt, hvad der er blevet sagt.¹⁵ Disse forskellige erfaringer kan tænkes at være påvirket af type og størrelse af retslokale eller måden, hvorpå udstyret er installeret i retssalen.

I interview berettes om enkelte erfaringer med, at teknikken undertiden kan "hænge", således at udstyret reagerer meget langsomt, eller optagelsesudstyret enten ikke ville starte eller undervejs ophører med at fungere. Der oplyses dog, at sådanne problemer ikke er vedvarende, men er blevet løst relativt hurtigt.

¹⁵ Ved samme embede har man endvidere haft gode erfaringer med rumoptagelse af såkaldte videooptagelser, hvor eksempelvis vidner, der befinder sig et andet sted i landet, bliver afhørt via en direkte videoforbindelse.

De interviewede forsvarere udtrykker også tilfredshed med det tekniske udstyr, og en forsvarer, der efterfølgende har hørt afspillede lydfiler, udtaler:

”Jeg har hørt et par lydfiler. Rent teknisk må jeg sige, at det virker fremragende. Jeg har ikke haft problemer med at høre, hvad der er blevet sagt.”

3.2.5. Forstyrrer teknikken?

Hvis en afhørt besvarer et spørgsmål med en hovedrysten eller bliver bedt om at forholde sig til billedmateriale el.lign., er det ved en rumoptagelse nødvendigt, at dette kommenteres til lydfilen. Hvis ikke det sker, kan den afhørtes udsagn – i tilfælde af mimik eller gestikulation – gå tabt eller – i tilfælde af bemærkninger til fremlagt materiale – fremtræde som meningsløse eller uforståelige ved en efterfølgende afspilning. Såvel dommere, kontorpersonale, anklagere og forsvarere er spurgt, om de har oplevet en sådan situation. Tre af de nitten dommere har oplevet dette, mens det gælder fire af de 11 fra kontorpersonalet, og ligeledes fire af anklagerne og fire af forsvarerne.

Parterne er ligeledes blevet spurgt, om de synes, at det virker forstyrrende, at gestik, mimik og forevisning af billedmateriale skal omtales. Af de, der har besvaret spørgsmålet, er der relativt få, der synes, at det er et forstyrrende element ved rumoptagelse, jf. tabel 3.8.

Tabel 3.8. Parternes vurdering af, hvorvidt nødvendigheden af at omtale gestik m.v. er forstyrrende. Uvægtet.

	Dommere	Kontorpersonale	Anklagere	Forsvarere
Nej	86 %	67 %	82 %	82 %
Ja	14 %	33 %	18 %	18 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal besvarelser	14	6	22	28

I interview suppleres der med, at dette har været noget, alle parter har skullet vænne sig til, men at det relativt hurtigt er blevet en naturlig og integreret del af retsmødet.

Næsten alle dommere oplyser, at de anvender bogmærker. Kun fire af de 19 dommere angiver, at de som regel ikke sætter bogmærker i lydoptagelserne under retsmødet. De dommere, der gør det, gør det typisk i begyndelsen af hver forklaring frem for ved større skift i afhøringsstema. Kun én af de dommere, der anvender bogmærker, synes, at det har givet problemer, idet vedkommende synes, at det har virket forstyrrende at skulle sætte bogmærker.

Der er hverken nogen af anklagerne eller forsvarerne, som angiver, at de har anvendt lydoptagelser, hvor der er sat bogmærker.

Generelt er det sjældent, at parterne oplever, at håndteringen af den tekniske side distraherer afviklingen af hovedforhandlingerne, idet de fleste af både dommerne, anklagerne og forsvarerne ikke mener, at det overhovedet forekommer, mens nogle synes, at teknikken har virket distraherende i nogle ganske få af sagerne (tabel 3.9). Heller ikke lægdommerne mener, at teknikken skaber problemer under retsmødet. Det skal tilføjes, at den dommer, der har fundet teknikken distraherende i 'alle sager', har haft én sag med rumoptagelse.

Tabel 3.9. Parternes vurdering af, hvorvidt håndtering af teknikken er distraherende for dommeren.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
I ingen sager	64 %	59 %	53 %
I få sager	35 %	40 %	38 %
I nogle sager	-	1 %	9 %
I de fleste sager	-	-	-
I alle sager	1 %	-	-
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal sager	179	252	165

Alle de interviewede dommere oplyser, at på trods af, at teknikken er enkel, og at de muligvis har haft hjælp til at klargøre retslokalet, så var de i starten meget fokuserede på, om teknikken fungerede korrekt. Dette har til tider været et forstyrrende element for dommerne. Samtidig er alle dog enige om, at i takt med, at de har fået flere erfaringer med rumoptagelse og dermed blevet mere fortrolige med teknikken, oplever de den ikke længere som forstyrrende. Som en dommer udtaler:

"Rent praktisk skal man lige have rutinen ind, men det er jo bagateller i det store og hele."

Under retsmødet skal retsformanden løbende holde øje med en skærm, som bl.a. viser, hvorvidt mikrofonerne opfanger lyden. Enkelte dommere påpeger, at det kan være et distraherende element.

Ingen af de interviewede anklagere eller forsvarere har oplevet teknikken som distraherende. En forsvarer udtaler:

"Jeg synes, alle dommerne behersker teknikken helt fint. Helt generelt har jeg ikke oplevet hverken forstyrrelser eller irritationsmomenter."

En anklager er af samme opfattelse:

"Jeg oplever det ikke som et forstyrrende element under retsmødet. Det eneste er, at de oplyser til vidnet eller den tiltalte, at deres forklaring bliver optaget. Det er noget nyt, men det synes folk virker ret naturligt."

Dog siger flere anklagere og forsvarere, at det bør være muligt for alle deltagere i retsmødet at se, hvornår mikrofonerne er slået til og fra.

3.3. Betydningen af rumoptagelse

3.3.1. Behov for gengivelse af forklaringer i dommen eller i retsbogen?

De fleste forsvarere og anklagere synes ikke det er et problem, at forklaringerne ikke gengives i dommen. Nogle af dem gør dog, idet fire af de 25 anklagere og ni af de 29 forsvarere finder det problematisk. Anklagerne begrundet det med, at de savner forklaringerne, når de overvejer spørgsmålet om anke, og at det gør overvejelserne vedrørende anke mere besværlige og tidskrævende. Flere af forsvarerne giver samme begrundelse, og nogle påpeger desuden, at forklaringerne er vigtige, når de skal gennemgå dommen sammen med klienten.

I forbindelse med en diskussion af spørgsmålet om behovet for forklaringer i retsbogen og i dommen siger en dommer:

"Der er ingen læser af en dom, som ikke starter med at bladere om på sidste side og læse præmisserne, og er de tilfredsstillende, så læser de aldrig resten."

Som beskrevet i afsnit 3.2.1, er det alene tre anklagere, som under forsøgsperioden har anmodet om, at forklaringerne skrives ind i retsbogen, mens ingen af forsvarerne har gjort det. Ingen anklagere eller forsvarere har bedt om at få en kopi af lydfilen til brug i forbindelse med overvejelser af anke. Dette kan tænkes at skyldes, at der ikke har været klarhed over mulighederne herfor, eller som en anklager, der har anmodet om at få forklaringerne skrevet ind, udtaler under et interview:

"I starten synes jeg det var lidt problematisk, fordi man ved, at man beder dem om at lave noget ekstra arbejde – det arbejde, som vi jo egentlig skulle spare."

3.3.2. Tidsbesparelse

Ligesom ved forsøget med diktatoptagelse er der ved forsøget med rumoptagelse en tidsbesparelse i forbindelse med arbejdet efter retsmødet, idet forklaringerne som udgangspunkt ikke skal indføres i retsbogen. Denne tidsbesparelse er en smule mindre, end den er ved diktatoptagelse, eftersom arbejdet med at indføre forklaringerne i retsbogen er lidt større for rumoptagelse, da der ikke foreligger et referat af forklaringerne. I stamskemaerne er det oplyst, at arbejdet med at indføre forklaringerne i retsbogen – i de 10 pct. af sagerne, hvor det efterfølgende har vist sig at være nødvendigt – har varet fra 15 min. til 10 timer med et gennemsnit på knap 4 timer. Som nævnt er gennemsnittet på 3 timer og 20 minutter for diktatsagerne. At forskellen ikke er større, skal ses i lyset af, at hovedforhandlingen i de diktatsager, hvor forklaringerne efterfølgende indføres i retsbogen, gennemgås er længere, end de er i de rumoptagelsessager, hvor det er sket – en varighed på henholdsvis

knap 4 timer og godt 3 timer. Såfremt rumoptagelsessagerne havde varet lige så længe som diktatsagerne, ville det antagelig have taget godt 5 timer i gennemsnit at indføre forklaringerne i retsbogen.

Som grundlag for beregning af tidsbesparelsen ved ikke at indføre forklaringer i retsbogen kan videre oplyses, at hovedforhandlingen i de sager, hvor der ikke er sket indførelse i retsbogen, i gennemsnit har varet godt 2½ time. Som nævnt har hovedforhandlingerne i de sager, hvor forklaringerne er indført i retsbogen, i gennemsnit varet godt 3 timer. Også lydoptagelsens samlede længde tyder på, at sager, hvor forklaringerne efterfølgende indføres i retsbogen, gennemgående er længere end øvrige sager, idet lydoptagelsen for de førstnævnte er på 60 minutter mod 40 minutter for de sidstnævnte.¹⁶ Ved beregningen af tidsbesparelse ved rumoptagelse er der korrigeret for denne forskel.

Det er på denne baggrund beregnet, at der ved rumoptagelse er sparet ca. 400 timers kontorarbejde ved ikke at skulle indføre forklaringer i retsbogen. Det svarer til en gennemsnitlig besparelse på knap 2 timer pr. retssag. Dertil kommer, som nævnt ved diktatsager, den besparelse, der fremkommer ved, at dommeren ikke skal gennemlæse og eventuelt ændre i udskriftet. Som en dommer udtaler:

"Den store besparelse er jo så, at vi ikke bagefter skal sidde og redigere, og det er uanset, om det er noget, sekretæren har skrevet, eller som vi selv har dikteret. Det er klart, at det, vi selv har dikteret, er hurtigere at redigere, men det skal jo trods alt læses igennem."

En anden udtaler:

"Ved ikke at skulle indføre forklaringerne i retsbogen, kan man i hvert fald spare 20 pct."

Rumoptagelse indebærer imidlertid også en tidsbesparelse *under* retsmødet, idet der ikke skal anvendes tid på at referere forklaringer til en diktafon. Det hænder ganske vist, at dommeren også under retsmøder med rumoptagelse giver referat af en forklaring, men det er sjældent.¹⁷

Som nævnt under diktatoptagelse, angiver såvel dommerne, anklagerne som forsvarerne, at retsformanden typisk anvender fra 11 til 25 pct. af den samlede tid til afhøringerne på at diktere. Under interview er parterne tilbøjelige til at angive en lidt større tidsbesparelse, idet de fleste oplyser, at hele retsmødets varighed er mindsket med 20-30 pct. Det svarer også nogenlunde til den reduktion af berammelsestiden, der er indført ved retten i Glostrup som følge af forsøget med rumoptagelse. Herfra er det oplyst, at man siden begyndelsen af juni 2009 har bedt anklagemyndigheden om at

¹⁶ Der er dog ganske mange af stamskemaerne – 43 pct. – der ikke inkluderer denne information.

¹⁷ Ifølge stamskemaerne er det sket i syv af sagerne med rumoptagelse.

beregne sagers tidsforbrug ud, fra at de rumoptages, idet det forventes, at man herved sparer ca. tre kvarter i halvdagssager og lidt over en time i heldagssager.

En dommer udtaler i et interview:

"I en sag hvor anklagemyndigheden havde berammet to dage uden rumoptagelse, blev vi færdige med bevisførelsen på dag et, og proceduren brugte vi halvdelen af næste dag på. Vi havde aldrig nået alt på dag et, hvis vi ikke havde brugt rumoptagelse."

Og en anden udtaler:

"Det er jo fantastisk, at man kan gøre en dom færdig stort set, når man er færdig i retten. Det er i sig selv en meget stor gevinst."

3.3.3. Påvirkes retsmødet?

Som tilfældet viste sig at være ved diktat, jf. det tidligere, synes rumoptagelse også at indebære den fordel, at pålideligheden af de udsagn, tiltalte og afhørte giver i retten, øges. Dette mener et flertal af dommerne, anklagerne og forsvarerne, jf. tabel 3.10. Der er dog samtidig godt 40 pct. af dommerne og forsvarerne, som ikke mener, at det er tilfældet.

Tabel 3.10. Dommernes, anklagerens og forsvarernes vurdering af, hvorvidt rumoptagelse øger pålideligheden af udsagn i retten.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
Meget uenig	35 %	-	24 %
Delvis uenig	7 %	-	19 %
Delvis enig	49 %	42 %	24 %
Meget enig	9 %	58 %	33 %
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal sager	118	210	140

Dommerne er ganske splittede i spørgsmålet om, hvorvidt rumoptagelsen har en positiv effekt på rettens gengivelse af forklaringer, jf. tabel 3.11.

Tabel 3.11. Dommernes, anklagerens og forsvarernes vurdering af, hvorvidt rumoptagelse øger kvaliteten af rettens gengivelse af forklaringer.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
Meget uenig	9 %	-	18 %
Delvis uenig	43 %	-	21 %
Delvis enig	40 %	56 %	21 %
Meget enig	8 %	44 %	40 %
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal sager	123	156	124

Halvdelen af dommerne mener, at rumoptagelse øger kvaliteten af rettens gengivelse af forklaringer, mens den anden halvdel ikke mener, at det er tilfældet. Blandt anklagerne er der derimod enighed om, at rumoptagelse øger kvaliteten af rettens gengivelse af forklaringer, og blandt forsvarerne mener en stor del, at det forholder sig på den måde.

Både blandt dommerne, anklagerne og forsvarerne mener de fleste, at rumoptagelse medfører mere udførlige gengivelser af forklaringerne, jf. tabel 3.12.

Tabel 3.12. Dommernes, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvorvidt rumoptagelse medfører mere udførlige gengivelser af forklaringerne.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
Meget uenig	17 %	-	17 %
Delvis uenig	-	23 %	9 %
Delvis enig	76 %	33 %	51 %
Meget enig	7 %	44 %	23 %
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal sager	117	131	108

Der er derimod i alle tre grupper ganske forskellige opfattelser af, hvorvidt rumoptagelse medfører mindre koncentrerede gengivelser af forklaringerne, jf. tabel 3.13. Det bemærkes, at mange ikke har besvaret dette spørgsmål.

Tabel 3.13. Dommernes, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvorvidt rumoptagelse medfører mindre koncentrerede gengivelser af forklaringerne.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
Meget uenig	15 %	-	20 %
Delvis uenig	28 %	42 %	31 %
Delvis enig	33 %	58 %	9 %
Meget enig	24 %	-	40 %
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal sager	132	88	65

Der er også stillet et spørgsmål om, hvorvidt rumoptagelse medfører flere sager om falsk forklaring for retten. Dette spørgsmål er besvaret af meget få, og næsten alle, der har besvaret det, mener ikke, at det er tilfældet.

At rumoptagelse kunne tænkes at øge sandsynligheden for falsk forklaring, eller at ordningen kunne gøre det vanskeligere at føre sager om falsk forklaring, bliver også afvist under interview med de forskellige parter. Selv om den tiltalte ikke ved en rumoptagelse har vedstået sin forklaring på samme måde, som når dommeren har givet referat af en forklaring, er den generelle holdning, at

ordningen giver et godt bevismateriale i eventuelle sager om falsk forklaring for retten, idet lydfilen direkte gengiver forklaringen.¹⁸ Som en dommer siger:

”Jeg har hørt nogen sige, at man nu ikke vil kunne føre sager om falsk forklaring. Det mener jeg *netop*, man kan ved rumoptagelse, for da kan man jo blot afspille lydfilen. Falske forklaringer bunder vel ikke i, om dommeren har forstået det.”

Rumoptagelse kan også tænkes at påvirke afviklingen af hovedforhandlingerne, således at disse bliver enten kortere eller længere eller forløber mere smidigt. Dette er såvel dommerne, anklagerne, forsvarerne og lægdommerne spurgt om, jf. tabel 3.14.

Tabel 3.14. Dommernes, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvorvidt rumoptagelse øger tidsforbruget under hovedforhandlingen.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
I ingen sager	97 %	100 %	90 %
I få sager	3 %	-	10 %
I nogle sager	-	-	-
I de fleste sager	-	-	-
I alle sager	-	-	-
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal sager	179	250	167

Der er meget få, der mener, at rumoptagelse medfører, at hovedforhandlingen kommer til at vare længere. Dette gælder også lægdommerne, hvor mindre end hver tyvende mener, at lydoptagelsen øger tidsforbruget.

Tabel 3.15. Dommernes, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvorvidt rumoptagelse mindsker tidsforbruget under hovedforhandlingen.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
I ingen sager	1 %	10 %	2 %
I få sager	3 %	-	7 %
I nogle sager	6 %	1 %	9 %
I de fleste sager	33 %	26 %	40 %
I alle sager	58 %	63 %	42 %
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal sager	179	268	175

Der er til gengæld udbredt enighed om, at rumoptagelse i de fleste eller alle tilfælde indebærer, at tidsforbruget til hovedforhandlingen mindskes, jf. tabel 3.15. Blandt lægdommerne mener 87 pct., at det er tilfældet.

¹⁸ En dommer har endvidere påpeget, at rumoptagelse udgør et glimrende bevismateriale i sager om klager over dommeren.

Tabel 3.16. Dommernes, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvorvidt rumoptagelse gør afviklingen af hovedforhandlingen mere smidig.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
I ingen sager	1 %	-	12 %
I få sager	7 %	-	-
I nogle sager	8 %	15 %	23 %
I de fleste sager	41 %	62 %	37 %
I alle sager	43 %	23 %	28 %
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal sager	179	266	173

Rumoptagelse synes også at indebære den fordel, at hovedforhandlingen som regel forløber på en smidigere måde, jf. tabel 3.16. Mange dommere, anklagere og forsvarere mener, at det er tilfældet i alle eller de fleste sager. Af lægdommerne er det 87 pct., som synes, at det er tilfældet.

Under interview med dommere giver de alle udtryk for, at rumoptagelse af forklaringer giver et langt bedre flow i retsmødet. Dette begrundes med, at der ikke i samme grad sker opbrud undervejs på grund af dommerens diktat, og retsmødet opleves derfor i højere grad som sammenhængende. En dommer udtaler:

”Egentlig er det tidsmæssigt ikke så meget, vi sparer, da det ikke tager voldsomt lang tid at diktere, men det virker anderledes. Det kan godt være, at vi kun sparer 30 minutter, men det virker altså som en halv dag. Det føles mere effektivt og mere kontinuerligt, når man ikke laver de her opbrud. Der er en langt bedre flow i sagerne.”

Både kontinuiteten og tidsbesparelsen bliver også værdsat af anklagerne og forsvarerne. En forsvarer udtaler i et interview:

”Det jo en kolossal fordel med en rumoptagelse, fordi retsmøderne bliver afviklet med en meget større stramhed. Og vi kommer mere op på tærne, synes jeg. Vi sidder ikke og falder hen under alenlange protokollater. Vi bevarer koncentrationen, og det synes jeg alt sammen er en gevaldig stor fordel.”

3.3.4. Påvirkes retsmødets aktører?

Det, at alle forklaringer optages på en lydfil, kan tænkes at indebære, at de afhørte er mere påpasselige med, hvad de siger, eller det tænkes at stresser de afhørte eller på anden måde virke forstyrrende på dem.

At rumoptagelse skulle påvirke de afhørte, så de ’strammer sig mere an’ forekommer ifølge både dommere, anklagere og forsvarere ganske sjældent, jf. tabel 3.16. Samme opfattelse har lægdommerne, idet 78 pct. af dem ikke mener, at det forekommer.

Tabel 3.17. Parternes vurdering af, hvorvidt tiltalte og vidner 'strammer sig mere an'.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
I ingen sager	75 %	87 %	79 %
I få sager	4 %	9 %	21 %
I nogle sager	21 %	5 %	-
I de fleste sager	-	-	-
I alle sager	-	-	-
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal sager	168	268	179

Det forekommer ligeledes meget sjældent, at de afhørte bliver stressede eller forvirrede af lydoptagelsen, jf. tabel 3.18. Blandt lægdommerne er der stort set ingen, der mener, at det forekommer.

Tabel 3.18. Parternes vurdering af, hvorvidt lydoptagelse stresser, forvirrer eller på anden måde virker forstyrrende på tiltalte og vidner.

	Dommere	Anklagere	Forsvarere
I ingen sager	93 %	83 %	72 %
I få sager	7 %	12 %	25 %
I nogle sager	-	5 %	3 %
I de fleste sager	-	-	-
I alle sager	-	-	-
I alt	100 %	100 %	100 %
Antal sager	168	258	165

Ingen af de interviewede, hverken dommere, anklagere eller forsvarere, har oplevet, at de afhørte virker påvirkede af, at forklaringerne bliver rumoptaget. Som en forsvarer udtaler:

"Jeg tror ikke, der er nogen, der hæfter sig ved det. Det er ligesom, det plejer at være; dommeren sidder og skriver sine egne private notater. Det er ikke mit indtryk, at der er nogen, der er påvirket."

En anklager er af samme opfattelse:

"Jeg har ikke bemærket, at det har givet nogen forskel for hverken vidner eller de tiltalte, om der afgives et referat eller ej. Det har jeg ikke haft nogen som helst negative oplevelser med. De virker ret ligeglade, men de fleste har heller aldrig prøvet at være i retssal før."

Enkelte anklagere har derimod under interview nævnt, at de i begyndelsen skulle vænne sig til tanken om at blive optaget. Desuden er deres arbejdsgang under retsmødet blevet lidt forandret, da dommeren ikke længere afgiver referater af forklaringerne undervejs.¹⁹ Dette element påpeges som problematisk af alle de yngre anklagere, der er interviewet, idet det stiller nye krav til deres arbejdsgang og -metode. En af dem siger:

¹⁹ Afsnit 3.3.5. omhandler en mere generel diskussion af betydningen af dommerens diktat.

"Det giver det problem, at så er man nød til at tage nogle notater undervejs i afhøringen, og når man sidder og skal skrive notater samtidig med, at man afhører en person, så forsvinder lidt af det der flow, der er i en afhøring, hvor man skal have en samtale. Og det er også tit sådan, man får de bedste afhøringer [når der er flow]. Jeg tror ikke, man får et vidne eller en tiltalt til at fortælle mere end højst nødvendigt, når den, der afhører, sidder med hovedet begravet i skrivebordet. Jeg har snakket med flere andre unge anklagere, og de har den samme opfattelse."

Andre anklagere savner den tid, som dommeren tidligere brugte på at diktere, til at forberede det næste skridt i proceduren. Dette beskrives dog ikke som et egentligt problem, for, som en anklager skriver i spørgeskemaet:

"Problemet er jo ikke større, end at man siger til dommeren, at man lige skal bruge et par minutter på forberedelse."

På trods af, at langt de fleste dommere i begyndelsen fokuserede en del på de tekniske forhold vedrørende rumoptagelse, oplyser samtlige interviewede dommere, at ordningen har bevirket, at de i højere grad kan koncentrere sig om det, der foregår i retslokalet, frem for at notere og diktere. Selv om forklaringerne optages, fører langt størstedelen af dommerne dog stadig notater undervejs, men på en anden måde end tidligere, da de netop ved, at forklaringen bliver optaget. En dommer beskriver det sådan:

"Jeg skriver stadig ned, men ikke så koncentreret, og mere i stikordsform. Tillige kigger jeg mere på folk og bliver mere opmærksom på deres mimik."

En anden dommer supplerer:

"Rumoptagelsen gør, at man under hovedforhandlingen kan koncentrere sig meget mere om det, der foregår nede i salen. Det forventes rent faktisk, at man gør det, men det kan man ikke, når man sidder og skriver. Det synes jeg, er en stor fordel [ved rumoptagelse]."

Også en anklager har bemærket dette:

"Det er vi da glade for, for man kan jo godt opleve, at der sker et eller andet fysisk i lokalet, hvor man måske nogen gange kan savne, at en dommer griber ind, men at de ikke opdager det, fordi de sidder med hovedet nede i blokken."

3.3.5. *Savnes dommerens diktat under retsmødet?*

Spørgsmålet om betydningen af dommerens referat af forklaringerne under retsmødet er det aspekt ved forsøgsordningen med rumoptagelse, der har givet anledning til mest diskussion under interview med de forskellige aktører. Det skyldes, at det er dette aspekt ved forsøgsordningen, de fleste betænkeligheder knytter sig til.

I spørgeskemaet er anklagerne og forsvarerne spurgt, om det giver problemer, at dommeren ikke dikterer forklaringerne under retsmødet, ligesom det er spurgt, om det giver fordele. Der er forholdsvis få af dem, som mener, at det udelukkende giver problemer, idet langt hovedparten synes, at det i hvert fald også indebærer nogle fordele, jf. tabel 3.19.

Tabel 3.19. Anklagernes og forsvarernes vurdering af, om det giver problemer eller fordele, at dommeren ikke dikterer forklaringerne under retsmødet. Uvægtet

	Anklagere	Forsvarere
Hverken problemer eller fordele	-	12 %
Kun problemer, ingen fordele	9 %	19 %
Både problemer og fordele	48 %	46 %
Kun fordele, ingen problemer	43 %	23 %
I alt	100 %	100 %
Antal besvarelser	23	26

De, der mener, at der er problemer ved ordningen, er anmodet om at beskrive problemerne, ligesom de, der ser fordele herved, er bedt om at nævne disse.

De fordele, anklagerne og forsvarerne omtaler, drejer sig næsten udelukkende om den tidsbesparelse, det indebærer, at der ikke gives referat af forklaringerne. Nogle nævner, at denne tidsbesparelse er ganske væsentlig. En enkelt påpeger desuden, at "dikteringen keder mange af de tilstedeværende", mens en anden nævner, at når der ikke dikteres, er der mere opmærksomhed omkring kropssprog og mimik, og hvad der i øvrigt måtte foregå under retsmødet. Endelig er der én, der fremhæver, at forklaringerne jo nu foreligger på en fil i deres fulde længde.

Blandt de problemer, anklagerne og forsvarerne omtaler, kan følgende nævnes:

- Mangler den tid, der tidligere gik til diktat, til at forberede procedure
- Kan være svært selv at få noteret alle forklaringer
- Vanskeligt senere at gennemføre en sag om falsk forklaring for retten
- Behov for retsbogen i sager med flere tiltalte for at kunne drøfte de afgivne forklaringer med sin klient
- Behov for retsbogen, hvis sagen udsættes
- Mister muligheden for supplerende spørgsmål efter diktat

Det primære problem, som såvel anklagerne som forsvarerne påpeger ved ikke at få referat af forklaringerne dikteret, er, at man ikke får mulighed for at få indblik i, hvad det er dommeren har forstået og vægtlægger og dermed også muligheden for at korrigere eventuelle misforståelser. En forsvarsadvokat siger det meget klart:

"Det, jeg opponerer over, er den manglende kontrol af det forståede i forhold til kontrol af det sagte."

En anden forsvarer udtaler:

"Jeg har oplevet, at dommeren undertiden har misforstået vidnets forklaring, eller at dommeren har udeladt en væsentlig detalje, som enten anklager eller forsvarer finder anledning til at påpege. Sådan nogle fejl vil ikke blive opdaget, hvis det udelukkende bliver optaget. Det er en betinget ros. Jeg må indrømme, at det går hurtigt og nemt. Der er en tidsgevinst, men altså i de sager, hvor tingene kan gå galt, er der en større risiko for, at fejlene ikke bliver opdaget."

Interview med flere af dem, der er skeptiske over for det manglende referat af forklaringer, giver indtryk af, at det snarere er frykten for, at der *kan* ske misforståelser, end erfaringer med, at sådanne hyppigt forekommer, jf. også afsnit 2.3.2 ovenfor.

Langt de fleste dommere kan teoretisk set godt forstå denne frygt, men de er alle af den opfattelse, at når de ikke skal gengive forklaringen i form af et diktat, er de samtidig ekstra opmærksomme på, hvorvidt de nøjagtig har forstået, hvad den afhørte har forklaret, og de er derfor ikke bange for, at rumoptagelse vil afstedkomme misforståelser. En dommer udtaler:

"Det sker sjældent, at vi misforstår noget, og *hvis* vi gør, så er det ekstremt sjældent, at det er noget, der over hovedet har nogen relevans. I langt de fleste sager afgør vi jo sagen på fem procent af det, vi hører, og det er jo så det centrale, og samtidig dér, hvor vi virkelig slår ørene ud. Jeg tror derfor ikke, der er de store betænkeligheder ved, at vi ikke dikterer."

Flere dommere nævner, at det er meget naturligt for dem at spørge ind til forklaringen, hvis noget er uklart:

"Det er simpelthen et spørgsmål om retsledelse. Hvis vi er i en situation, hvor tiltalte eller vidnet veksler i sin forklaring, så står det dig jo frit for som dommer at sige: "Nu dikterer jeg lige, hvordan jeg har forstået det." Den fleksibilitet ligger jo i retsledelsen."

En anden dommer supplerer:

"Hvis der er noget, jeg er usikker på, eller pågældende væver lidt frem og tilbage, vil jeg jo – uanset hvad – spørge opklarende."

En stor del af dommerne forholder sig undrende over for forsvarernes og anklagernes skepsis, idet de påpeger, at anklagerne og forsvarerne gennem mange år har accepteret, at dommeren ikke afgiver et referat i nævningsager.

"Der skulle man ellers tro, at der var større retssikkerhedsmæssige betænkeligheder. Der er det jo en protokolfører, der skriver ned, og dommeren retter det så til efterfølgende, men det er dommerens eller protokolførerens egen nedkøgn af de forklaringer, der er afgivet, og de jo ikke er "godkendt" af de andre parter."

Der er som nævnt også mange af anklagerne og forsvarerne, der ser en fordel i, at der ikke dikteres under restmødet. Det sparer tid og er med til at skabe et mere sammenhængende retsmøde. Men de er også opmærksomme på, at det kan påvirke den vante arbejdsmetode under retsmødet. En forsvarsadvokat siger under interview:

"Det er jo et spørgsmål om advokatens koncentration. Det har nogle gange været befriende at høre diktatet en gang til, og på den anden side, så tænker man, at det jo er tidsspild. Jeg savner det principielt ikke, fordi advokaten bare skal være lysvågen, som han forhåbentlig plejer at være."

Også anklagere oplever at det manglende referat giver nye udfordringer:

"Det er et problem, hvis dommeren ikke har opfattet forklaringen korrekt. Det kan betyde, at man skal stille større krav til sin egen procedure, når man slutter, og gøre den mere udførlig."

En anden udtaler:

"Dommeren laver ofte et lille sammenkog af forklaringen: "Jeg forstod dig sådan og sådan. Er det rigtig?" Og så kan det godt være, at man synes, der mangler nogle detaljer. Men på den anden side, så betyder de som oftest ingenting. På lydoptagelsen kommer alle de her småting med, og jeg tror egentlig, at lydoptagelsen er bedre end dommerens referat."

Vurderingen af betydningen af dommerens referat vil antagelig være påvirket af den praksis, man har ved embedet. Eksempelvis udtrykker de dommere, der udelukkende har deltaget i forsøget med diktatoptagelse, en større skepsis ved ikke at diktere under retsmødet. Denne skepsis begrundes ligeledes med, at enighed om dommerens forståelse af forklaringer er helt central for retsmødet og dets parter, samt at diktatet også for nogle dommere handler om, hvad man som embede byder publikum.

Også lægdommerne er blevet bedt om at vurdere vigtigheden af diktat under retsmødet, idet de er spurgt, om det har betydning for deres forståelse af sagen, at retsformanden giver et referat af de afgivne forklaringer under retsmødet. Knap to tredjedele af lægdommerne angiver, at de ikke synes, at dommerens diktat er vigtig for deres forståelse af sagen, mens godt en fjerdedel synes, at det har

nogen, men ikke en stor betydning. Den resterende tiendedel af lægdommerne mener derimod, at det er meget vigtigt for deres forståelse af sagen, at de hører retsformanden referat. Enkelte har også i spørgeskemaet udtrykt ønske om, at der gives et referat af sagen før voteringen.

3.3.6. Fordele i forhold til ulemper

Spørgsmålet er så, hvorledes dommere, kontorpersonale, anklagere og forsvarere ser på rumoptagelse, når de skal afveje de fordele, de ser ved ordningen, i forhold til de ulemper, de mener, der er. Resultatet af et sådant spørgsmål ses af tabel 3.20.

Tabel 3.20. Dommernes, anklagernes og forsvarernes vurdering af, om fordelene ved rumoptagelse overstiger ulemperne herved.

	Dommere	Kontorpersonale	Anklagere	Forsvarere
Der er ingen forskel	3 %	-	11 %	30 %
Fordelene overstiger ulemperne	97 %	78 %	86 %	38 %
Ulemperne overstiger fordelene	-	22 %	3 %	32 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal sager	179	73	250	151

For dommerne er der ingen tvivl. De synes, at fordelene overstiger ulemperne. Kun en enkelt dommer er uenig i dette synspunkt og mener ikke, at rumoptagelse indebærer en forskel i forhold til det vante, som for denne dommers vedkommende er retsmøder med protokolfører.

Godt en femtedel af kontorpersonalet mener, at ulemperne ved rumoptagelse overskrider fordelene, mens de øvrige fire femtede anser, at det forholder sig omvendt. De, der synes, at ulemperne overstiger fordelene, angiver typisk problemer med anvendelse af det tekniske udstyr og ved genfindning af forklaringer og udsagn.

Blandt anklagerne mener langt de fleste, at fordelene overstiger ulemperne, mens forsvarerne på dette spørgsmål deler sig i tre stort set lige store grupper. De forsvarere, der anser, at ulemperne overstiger fordelene, mener typisk heller ikke, at rumoptagelse indebærer fordele i retning af et smidigere retsmøde, øget pålidelighed af udsagn m.v.

3.4. Meninger om en mulig permanent ordning

3.4.1. Retssikkerhedsmæssige problemstillinger

I modsætning til forsøget med diktatoptagelse knytter der sig ifølge de interviewede flere retssikkerhedsmæssige betænkeligheder til en ordning med rumoptagelse. Betænkelighederne angår dog ikke det forhold, at forklaringerne optages på en lydfil. Tværtimod fremhæver flere, at dette reelt er en styrkelse af retssikkerheden, i og med der foreligger en optagelse af præcis det, der er sagt under

afhøringerne. Som en forsvarsadvokat, der møder ved et embede, hvor enkelte dommere ofte først dikterede efter retsmødet, udtaler i et interview:

"Når vi går fra, at forklaringerne ikke bliver dikteret i retten efter det gamle system, er det jo nærmest et fremskridt med rumoptagelse, fordi der vil man jo altid kunne finde tilbage og høre, hvad der egentlig blev sagt. Derfor har vi jo slet ikke oplevet den der skepsis over for rumoptagelse."

De retssikkerhedsmæssige betænkeligheder angår først og fremmest det forhold, at dommeren ved en rumoptagelse ikke giver referat af forklaringerne, og at det i langt størstedelen af de tilfælde, hvor forklaringerne senere skal udskrives, gøres af en sekretær.

Det er stort set alene forsvarsadvokaterne, der finder det manglende diktat retssikkerhedsmæssigt betænkeligt, og igen er det frygten for, at misforståelser ikke vil blive opdaget, og at tiltalte derved, i værste fald, kan blive dømt på fejlagtigt grundlag. En forsvarer finder dette overordentligt betænkeligt:

"Vi bevæger os på meget, meget tynd is i forhold til, hvad vi opnår, og hvad vi betaler. Vi risikerer at bevæge os på kanten af den Europæiske Menneskerettighedskonvention, fordi du simpelthen ikke har mulighed for at vide, hvad det er, du egentlig er blevet dømt på."

Samme forsvarer fortsætter:

"Det her skal jo ikke være forsøg på at spare penge, men sørge for, at retssikkerheden også er til stede, fordi pludselig er det blevet et pengespørgsmål, og ikke et spørgsmål om retssikkerhed. Og det er det, jeg godt kan frygte; at man ofrer retssikkerheden."

Langt de fleste interviewede dommere forstår, som nævnt i afsnit 3.5.2., godt denne betænkelighed, men frygter ikke, at det vil forekomme i praksis. En dommer udtaler:

"Det er klart, at diktatet giver den tiltalte en psykologisk sikkerhed, men rent retssikkerhedsmæssigt ser jeg ingen betænkeligheder."

Og en anden uddyber:

"Der kan være visse retssikkerhedsmæssige betænkeligheder, fordi det kan være, at dommeren har misforstået et eller andet, og så går det galt. Men set i den store sammenhæng, så synes jeg, det er en lettelse, og risikoen er meget beskeden. Betænkelighederne modsvares af, at vi laver mere fyldige præmisser."

En af dommerne ser i stedet ordningen som en styrkelse af retssikkerheden:

"For mig at se, så er det en styrkelse af retssikkerheden, at man som dommer kan bruge sin energi på sin retsledelse og på, at man ikke er fuldstændig træet i sit hoved, når man har siddet i retten i 6 timer og været på hele tiden, fordi man skulle være klar til at diktere. At man har energi tilbage, når man når til voteringen. For mig at se, er det derfor en direkte styrkelse af retssikkerheden."

Ej heller blandt anklagerne er overnævnte betænkelighed fremherskende:

"Jeg kan ikke se, at der er nogen retssikkerhedsmæssige betænkeligheder ved ikke at afgive referat. Man har jo båndet, så hvis nogen er usikker på, hvad der er blevet sagt, kan man jo bede om en udskrift. Jeg oplever det i stedet som en styrkelse af retssikkerheden, fordi der jo netop foreligger en lydfil med en direkte optagelse."

Især én af de interviewede forsvarere finder det meget betænkeligt, at det er sekretærene, der skriver udkastet til retsbogen, og ikke dommeren:

"Her får du et udskrift en uge eller to uger efter, og så har du glemt, hvad klienten sagde, og for at være helt sikker skal du faktisk have et kopi af lydfilen og så høre, hvorvidt sekretæren, som ikke har været til stede, har opfattet, hvad der var relevant. Det synes jeg er betænkeligt. Ét er, at det er den person, som har siddet der, som skriver, hvad der er relevant, noget andet er, når det er en person, som *ikke* har siddet der."

Dommere er ved interview uforstående overfor dette argument:

"For det første er det vigtigt at slå fast, at dommeren jo selv var til stede under retsmødet. Hvis dommeren er i tvivl, når pågældende læser udkastet, er der jo ikke noget i vejen for, at han eller hun hører filen. Får man så et protokollat ind, hvor man ser, at der mangler noget, så er hukommelsen heldigvis så lang, at man godt kan huske, hvis der er faldet noget væsentligt ud. Så må man gå ind og lytte og høre, hvad der egentlig blev sagt. Igen, her taler vi i teorien. Jeg har ikke én eneste gang oplevet, at nogen er kommet og sagt, at det ikke var det, jeg sagde, eller lignende. Jeg synes ikke den holder i praksis."

En dommer ved et andet embede udtaler:

"Som dommer har man jo en pligt til at læse den [udskriften] ordentlig igennem og sammenholde med sine egne notater. Og det er da aldrig sjovt, men med den lille ankeprocent, der er, vil jeg hellere gøre det lille stykke ekstra arbejde."

3.4.2. Ønskes en permanent ordning?

I interviewene viser der sig en klar tendens til, at det er dommere ved de embeder, som udelukkende har haft forsøg med diktatoptagelse, som er mest bekymrede og betænkelige ved rumoptagelse. Denne betænkelighed kommenteres af en dommer fra et embede med rumoptagelse således:

"Dommere er per definition altid betænkelige, når der sker noget nyt".

Det ligger på linje med det en retspræsident ved et embede med rumoptagelse fortæller, nemlig at vedkommende var ganske skeptisk over for ordningen med rumoptagelse og var indstillet på at afvise at deltage i forsøget, men blev overtalt af en kollega, som fortalt varmt og begejstret om ordningen.

I spørgeskemaet har dommere, kontorpersonale, anklagere og forsvarere, som har erfaring med rumoptagelse, besvaret et spørgsmål om, hvorvidt der bør indføres en permanent ordning med rumoptagelse. Tabel 3.21 angiver den vægtede svarfordeling på dette spørgsmål, mens tabel 3.21 angiver den uvægtede.

Tabel 3.21. Dommernes, kontorpersonalet, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvorvidt der bør indføres en permanent ordning med rumoptagelse. Vægtet.

	Dommere	Kontorpersonale	Anklagere	Forsvarere
Nej	-	21	3 %	49 %
Ved ikke/uoplyst	4 %	-	8 %	12 %
Ja	96 %	79 %	89 %	39 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal sager	179	73	268	179

Begge tabeller viser, at der blandt dommerne ikke er nogen, som mener, at der ikke bør indføres en permanent ordning, men næsten alle mener, at det bør ske.

Tabel 3.22. Dommernes, kontorpersonalet, anklagernes og forsvarernes vurdering af, hvorvidt der bør indføres en permanent ordning med rumoptagelse. Uvægtet.

	Dommere	Kontorpersonale	Anklagere	Forsvarere
Nej	-	18 %	4 %	45 %
Ved ikke	16 %	-	16 %	14 %
Ja	84 %	72 %	80 %	41 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal besvarelser	19	11	25	29

Også blandt såvel kontorpersonalet som anklagerne er der meget stor majoritet, som synes, at der bør indføres en permanent ordning med rumoptagelse. På trods af, at langt de fleste sekretærer ger-

ne ser forsøget indført som en permanent ordning, gives der i interview udtryk for en vis frygt for, hvad ordningen på længere sigt kan betyde for deres arbejde. En kontorfunktionær siger:

”Det er da klart, at jeg har en frygt for, at det, man kan spare, sparer man på kontorpersonalet.”

For forsvarerne tegner der sig et ganske splittet billede med hensyn til ønsker for fremtiden. Nærværd halvdelen af forsvarerne mener således ikke, at der bør indføres en permanent ordning, mens en næsten lige så stor andel mener, at der bør. Ønsket om en permanent ordning afspejler tydeligt forsvarernes øvrige vurdering af forsøget, idet de, der ønsker en permanent ordning, ser mange positive effekter ved rumoptagelse og mener, at fordelene herved opvejer eventuelle ulemper. De forsvarere, der ikke ønsker en permanent ordning, oplever derimod sjældent positive effekter af rumoptagelse, synes ikke retsmødet forløber mere smidigt og mener enten, at ulemperne overstiger fordelene, eller at der ingen forskel er.

De, der ønsker en permanent ordning indført, er yderligere spurgt om, hvordan en sådan ordning bør se ud, jf. tabel 3.23.

Dommerne synes noget delte i synet på, hvordan en permanent ordning bør udformes, idet der kun er lidt færre, som foretrækker, at det bliver en mulighed, i forhold til andelen, der gerne vil have det som en mere obligatorisk ordning med begrænsede fravalgsmuligheder. En klar majoritet blandt såvel kontorpersonalet, anklagerne og forsvarerne foretrækker den mere obligatoriske ordning.

Tabel 3.23. Dommernes, kontorpersonalet, anklagerne og forsvarernes vurdering af, hvilken form for permanent ordning, der bør indføres. (Inkluderer alene svar fra dem, der ønsker en permanent ordning).

	Dommere	Kontorpersonale	Anklagere	Forsvarere
Ordningen bør indføres (formen ikke angivet)	-	-	-	-
Ordningen bør indføres i alle byretter i alle straffesager kun med mulighed for at fravige, hvis der foreligger særlige omstændigheder	58 %	75 %	33 %	63 %
Ordningen bør indføres både i alle byretter og landsretterne i alle straffesager kun med mulighed for at fravige, hvis der foreligger særlige omstændigheder	-	-	44 %	17 %
Ordningen bør være en mulighed i alle straffesager, men bør i den enkelte sag kun ske efter rettens konkrete vurdering	42 %	25 %	23 %	20 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal sager	172	61	240	70

Interviewene giver et lidt andet indtryk end spørgeskemaundersøgelsen, idet den generelle holdning blandt de interviewede er, at den måde, forsøgsordningen er opbygget på, i det store og hele fungerer godt. Det vil sige, at parterne ønsker, at rumoptagelse bliver en mulighed, som kan fravælges i de konkrete tilfælde. En anklager udtaler:

"Der skal helt klart være mulighed for, at hvis anklager eller forsvarer beder om, at der tages diktat, at der så reelt set er en mulighed for, at der kan blive det. Er der bare én af os, der er utrygge ved sagen at kører uden, at der bliver taget diktat, så synes jeg, at det er helt på sin plads rent retssikkerhedsmæssigt, at dommeren skal føle sig forpligtet til det. Jeg har indtryk af, at ingen ville misbruge det, overhovedet ikke, fordi typisk vil både forsvarer og anklager også være interesseret i, at der er noget hastighed i processen."

Enkelte forsvarsadvokater udtrykker endvidere et ønske om, at de automatisk tilsendes en kopi af lydfilen, når dommen er afsagt, så at den kan indgå i beslutningsgrundlaget ved vurderingen af, om dommen skal ankes.

Næsten alle de interviewede dommere ønsker endvidere, at en eventuel permanent ordning kommer til at indebære, at der installeres rumoptagelsesudstyr i alle retssale, således at der ikke skal bruges tid og ressourcer på at fordele sagerne i forhold til retssale. Ligeledes ønsker langt de fleste dommere, at ordningen bliver udvidet, så at rumoptagelse også kan anvendes i andre sagstyper, såsom civile sager og tilståelsessager. Dog er dommerne meget optaget af, en permanent indførelse af rumoptagelse, ikke skal føre til, at domstolene får flere sager.

Domstolsstyrelsen
Rets-, kvalitets- og
udviklingscenter (RKC)

Sagsbeh. Niels Juhl
Dir.tlf. +45 33929583
Mail NIJ@domstolsstyrelsen.dk

2009-4101-0079-18
8. januar 2010

Notat om forsøgsordning med lydoptagelse af forklaringer i straffesager

1. Indledning.

På baggrund af erfaringerne fra forsøgsordningen med lydoptagelse af forklaringer i straffesager kan Domstolsstyrelsen anbefale, at forsøgsordningen gøres permanent, således at der bliver mulighed for at foretage lydoptagelse af forklaringer i straffesager i hele landet. I en række tilfælde, herunder i en række straffesagstyper, vil det dog ikke være en fordel at anvende lydoptagelse af forklaringer., jf. nedenfor.

Styrelsen vil blandt andet derfor anbefale, at den mulighed, der også har været i forsøgsordningen, med diktatoptagelse af forklaringer uden samtidig renskrivning, bevares, således at der både bliver mulighed for at foretage lydoptagelse af forklaringer og diktatoptagelse uden samtidig renskrivning af forklaringer, jf. senere nedenfor

Domstolsstyrelsen er bekendt med, at Justitsministeriets Forskningskontor i en rapport om forsøgsordningen har beregnet, at der vil være en ganske stor tidsmæssig besparelse generelt ved at foretage lydoptagelse af forklaringer uden efterfølgende renskrivning af forklaringerne. Styrelsen er enig i, at der vil være visse besparelser forbundet med at indføre lydoptagelse af forklaringer i straffesager, men det er styrelsens vurdering, at det af en række årsager er tvivlsomt, om de beregnede besparelser vil kunne opnås i mange straffesager, blandt andet fordi det ikke altid vil være hensigtsmæssigt at foretage lydoptagelse af forklaringerne, jf. senere nedenfor.

2. Permanent ordning med lydoptagelse af forklaringer i straffesager

Domstolsstyrelsen kan som anført anbefale, at forsøgsordningen med lydoptagelse af forklaringer i alle straffesager gøres permanent.

Styrelsen finder dog anledning til at bemærke, at det er styrelsens opfattelse, at der vil være en lang række tilfælde og sagstyper, hvor det – selvom der etableres mulighed for at foretage lydoptagelse af forklaringerne – af forskellige årsager vil være en fordel enten ressourcemæssigt eller af hensyn til behandlingen af sagen at optage forklaringerne til retsbogen som hidtil.

I forsøgsperioden har lydoptagelse således udelukkende været anvendt i hovedforhandlede straffesager af indtil en retsdags varighed. Samtlige forsøgsemdeder har fravalgt ordningen i flerdagssager, herunder nævningsager, med hovedbegrundelsen, at både dommere og sagens øvrige professionelle aktører af hensyn til overblikket over sagen har behov for en løbende retsbog, der indeholder de forklaringer, der er afgivet under hovedforhandlingens tidligere retsdage.

Endvidere er forklaringerne blevet indført i retsbogen i de tilfælde, hvor parterne har anmodet om det, eller hvor en dom måtte forventes anket.

Nedenfor er beskrevet de fordele og ulemper en udvidelse af anvendelsen af lydoptagelse af forklaringer i straffesager vil have set i forhold til forsøgsordningen. Der henvises i øvrigt til de nærmere beskrevne erfaringer med forsøgsordningen under afsnittet om den estimerede tidsbesparelse, jf. afsnit 4 senere nedenfor.

2.1. Udvidelse i forhold til forsøgsordningen

Ved en udvidelse af ordningen til at angå alle retsmøder i strafferetsplejen vil ordningen også kunne anvendes i for eksempel tilståelsessager, efterforskningsforhør og fristforlængelser.

Styrelsen kan som anført tilslutte sig en ordning, hvor der indføres adgang til anvendelse af lydoptagelse af forklaringer i alle straffesager. Ordningen vil samtidig indebære, at byretterne opnår et teknisk hjælpemiddel, der på linje med diktafoner, retssalspc'er og kommende videokonference- og A/V-udstyr, vil indgå i retternes bestræbelser på at gøre afviklingen af retsmøder så fleksibel som mulig af hensyn til både retterne tilrettelæggelse af arbejdet og borgerne.

Ved en udvidelse af ordningen til de øvrige sagstyper end omfattet af forsøgsordningen, er det dog vigtigt at være opmærksom på en række forhold, der er gennemgået nedenfor.

2.1.1. Tilståelsessager

Tilståelsessager kendetegnes ved, at skyldspørgsmålet er afklaret ved den sigtedes uforbeholdne tilståelse, der til retsbogen underbygges af en oftest meget kortfattet forklaring. Tilsvarende som ved mange politisager, jf. nedenfor, kan det derfor ofte forekomme mere hensigtsmæssigt at lade den korte forklaring protokollere direkte til retsbogen frem for at iværksætte en optageprocedure.

Ikke sjældent må en tilståelsessag slutes som forgæves og sagen tilbagesendes til politiets foranstaltning, f.eks. udarbejdelse af anklageskrift, idet den sigtede ikke kan afgive en uforbeholden tilståelse. I det omfang den sigtede afgiver forklaring i retsmødet, kan anklagemyndigheden altid forventes at ville anmode om en udskrift af forklaringen, da den vil indgå i den videre efterforskning og/eller sagsmaterialet til tiltalerejsningen. Det vil derfor være mest hensigtsmæssigt allerede i retsmødet at lade forklaringen protokollere eller skrive efter dommerens diktat.

Tilståelsessager forekommer ikke sjældent i større sagskomplekser, f.eks. narkosager, hvor anklagemyndigheden "skærer" hovedsagen til ved blandt andet først at søge sagerne for sagskompleksets "små fisk" afgøre ved tilståelsessager, hvorefter de dømte ikke længere nyder en sigtets rettigheder i relation til vidneførsel og kan derfor anvendes som vidner i de senere sager mod de angivelige hovedmænd. I disse sager vil de sigtede i tilståelsessagerne ofte afgive en fyldig forklaring, navnlig af hensyn til efterforskningen og den senere tiltalerejsning mod de angivelige hovedmænd. Anklagemyndigheden vil i disse sager derfor altid anmode om, at forklaringerne skrives. Det vil derfor være mest hensigtsmæssigt allerede i retsmødet at lade forklaringen protokollere eller skrive efter dommerens diktat.

2.1.2. Øvrige efterforskningsforhør, herunder grundlovsforhør og fristforlængelser

I disse retsmøder indgår forklaringerne i en igangværende efterforskning. Anklagemyndigheden vil i disse sager derfor altid anmode om, at forklaringerne skrives netop af hensyn til anvendelsen under den fortsatte efterforskning. Det vil derfor som altovervejende hovedregel være mest hensigtsmæssigt allerede i retsmødet at lade forklaringen protokollere eller skrive efter dommerens diktat.

2.1.3. Opsamling

Ordningen med lydoptagelse må forventes at kunne blive anvendt i nogle tilståelsessager, hvorimod ordningen næppe vil kunne opnå udbredelse af betydning i øvrige efterforskningsforhør. Tidsgevinsten – om nogen – i de tilståelsessager, hvor ordningen kan antages anvendt formodes at ville ligge på niveau med den eventuelle tidsgevinst, der omtales senere nedenfor under beskrivelsen af tidsbesparelsen vedr. øvrige politisager.

3. Diktatoptagelse

Forsøgsordningen med lydoptagelse af forklaringer i straffesager bestod udover ren lydoptagelse af forklaringerne også af en adgang til, at retten – på samme måde som ved lydoptagelse – kunne undlade at renskrive forklaringerne, som dommeren i retsmødet dikterede til diktafon i påhør af den der har afgivet forklaringen samt forsvarer og anklager.

Forsøgshjemlen har været anvendt af samme embeder, som har haft teknisk udstyr til lydoptagelse samt af et yderligere antal byretter. Det fremgår af evalueringsrapporten, at også anvendelsen af denne forsøgshjemmel har indebåret tidsbesparelser, men dog alene på kontorsiden, idet dommeren fortsat har skullet diktere forklaringen i retsmødet.

Det er styrelsens vurdering og vurderingen hos flere forsøgsemdeder, at denne forsøgshjemmel har været praktisk anvendelig og tidsmæssig fordelagtig i flere af sagstyperne under forsøgsordningen end blot hovedforhandlede domsmandssager. Blandt andet har hjemlen været anvendt i domsmandssager, hvori lydoptagelse blev fravalgt på grund af forventet anke, men hvor det efterfølgende har vist sig at dommen alligevel ikke ville blive anket, ligesom der har været større tilbøjelighed til at anvende hjemlen i øvrige sagstyper under forsøgsordningen, når det senere i retsmødet eller efterfølgende har vist sig, at det alligevel ikke var nødvendigt at renskrive diktatet. Det er også vurderingen, at en udvidelse af denne forsøgshjemmel til øvrige retsmødetyper i strafferetsplejen vil indebære fordele for retternes arbejde, vel at mærke fordele, der kan vise sig større end fordelene ved en udvidelse af området for lydoptagelse.

Hertil kommer, at dommeren ud fra retssikkerhedsmæssige hensyn ikke sjældent har valgt at foretage diktat af en enkelt eller flere forklaringer i et retsmøde, hvor lydoptagelse ellers anvendtes, idet den tiltalte eller vidnet har afgivet en usammenhængende eller svær hørbar eller gebrokket forklaring, hvorfor det er blevet skønnet nødvendigt både af hensyn til retten og den, der afgiver forklaringen, samt sagens øvrige aktører, at få et forståeligt sammendrag diktatoptaget til brug for den situation, at det efterfølgende måtte vise sig nødvendigt at renskrive sagens forklaringer, hvad enten de er blevet lydoptaget eller diktatoptaget.

Samlet udmærker forsøgshjemlen i retsplejelovens § 33a, stk. 7, sig således ved, at give byretterne mulighed for kvalitetssikring og opnåelsen af en fleksibilitet, til dels gennem en ikke nærmere opgjort tidsmæssig besparelse, idet bestemmelsen som en "opsamlingsbestemmelse" gør det mu-

ligt alligevel at undlade at skrive forklaringer i situationer, hvor det ellers har været vurderet nødvendigt.

Det er derfor styrelsens vurdering, at forsøgshjemlen i retsplejelovens § 33a, stk. 7, har været både et nødvendigt og yderst anvendeligt supplement til hjemlen til lydoptagelse både ved embeder, der har haft teknisk mulighed for lydoptagelse og embeder uden lydoptagelse.

Domstolsstyrelsen kan derfor tilslutte sig, at muligheden for diktatoptagelse uden renskrivning gøres permanent i en fremtidig ordning, således at retten kan anvende de forskellige muligheder alt efter, hvad der er mest hensigtsmæssigt for behandlingen af den enkelte sag.

4. Den estimerede tidsbesparelse ved lydoptagelse

Det fremgår af rapporten om forsøgsordningen, at forsøgsordningen har vist, at der ved anvendelse af lydoptagelse under hovedforhandlingen i straffesager i gennemsnit kan opnås en besparelse på 2 kontortimer pr. straffesag, der gennemføres ved anvendelse af lydoptagelse.

Det er nærmere anført på side 42 i rapporten, at "det er [...] beregnet, at der ved rumoptagelse er sparet ca. 400 timeres kontorarbejde ved ikke at skulle indføre forklaringer i retsbogen. Det svarer til en gennemsnitlig besparelse på knap 2 timer pr. retssag."

Det fremgår ikke af rapporten eller af udkastet til betænkning, hvordan de anførte tidsbesparelser på hhv. 2 og 400 timer er beregnet, herunder hvilke forudsætninger der ligger til grund for beregningerne. Det har derfor været vanskeligt at vurdere den skønnede tidsbesparelse, og styrelsens bemærkninger til rapporten skal læses i dette lys.

Helt generelt kan det bemærkes, at den anførte tidsbesparelse kan opnås i visse straffesager, men det er langt fra tilfældet i de fleste straffesager alene af den grund, at der i de fleste straffesager bruges langt mindre end 2 timer på at indføre forklaringer i retsbogen. Det er i øvrigt tvivlsomt, om det begrænsede datagrundlag – 173 spørgeskemaer – er repræsentativt for de over 70.000 straffesager, som domstolene behandler om året.

Ved læsningen af rapportens afsnit om tidsbesparelse ved anvendelse af lydoptagelse bør man være opmærksom på, at forsøgsordningen har været begrænset til at omfatte hovedforhandlinger i straffesager. Herved forstås domsmandssager, nævningsager og hovedforhandlede straffesager uden domsmænd, f.eks. politi- og bødesager. Derimod giver forsøgshjemlen ikke adgang til anvendelse af lydoptagelser i tilståelsessager, efterforskningsforhør og øvrige retsmøder under straffesagens forberedelse

Som anført ovenfor skal tidsbesparelsen desuden ses i lyset af, at der i forsøgsperioden alene har været anvendt lydoptagelse i hovedforhandlede straffesager af indtil en retsdags varighed, ligesom forklaringerne er blevet indført i retsbogen i de tilfælde, hvor parterne har anmodet om det, eller hvor en dom måtte forventes anket.

Det er således styrelsens vurdering og vurderingen hos flere forsøgsemdeder, at der samlet set er en tidsbesparelse i de sagstyper, som forsøgshjemlen har været anvendt på, og at muligheden for lydoptagelse understøtter både ønsket om at nedsætte tidsforbruget under og efter hovedforhandlingen samt det generelle ønske om at tilføre sagsbehandlingen mere fleksibilitet, men styrelsen vurderer, at tidsbesparelsen generelt ikke tilnærmelsesvis er så stor som det i rapporten anførte.

Nedenfor er den anslåede tidsbesparelse i de enkelte sagstyper under forsøgsordningen nærmere gennemgået:

Domsmandssager

I evalueringsrapporten er der foretaget skønsmæssige beregninger af blandt andet den tidsbesparelse som lydoptagelser kan indebære i domsmandssager, både i retsmødet og det efterfølgende kontorarbejde. Skønnet forudsætter, at dommen ikke ankes. Det er endvidere nævnt i evalueringsrapporten, at der ikke er nogen tidsgevinst, men at der derimod må påregnes et mertidsforbrug, hvis dommen ankes eller forklaringerne af andre grunde skal skrives, idet kontorarbejdet med at renskrive og kvalitetssikre en direkte optaget forklaring er noget større end renskrivning og kvalitetssikring af en dikteret eller direkte protokolleret forklaring.

Den i evalueringsrapporten skønnede og oplevede tidsbesparelse i domsmandssager lader sig imidlertid ikke overføre på andre sagstyper under forsøgsordningen.

Nævningesager

Lydoptagelse har ikke været anvendt under nævningesager. Denne sagstype er karakteriseret ved ofte at have flere dages varighed, og nævningesager undergives i øvrigt ofte anke. Forsøgsementerne har herved vurderet, at det både ressourcemæssigt og af hensyn til overblikket over sagen har været mest hensigtsmæssigt at føre forklaringerne til retsbogen som hidtil.

Bødesager

Under forsøgsordningen har det vist sig, at muligheden for lydoptagelse ikke skønnes at indebære nogen tidsbesparelse i hovedforhandlede bødesager, idet karakteren af og flowet i disse sager ofte gør det ressourcemæssigt mere fordelagtigt at lade en protokolfører deltage i retsmødet. Forklaringerne i denne sagstype er ofte begrænset til få linjer, hvorfor det forekommer mere hensigtsmæssigt at lade forklaringen protokollere direkte til retsbogen frem for at iværksætte en optageprocedure. I denne simple sagstype er det i øvrigt ofte muligt for en trænet protokolfører at stort set slutte hele efterbehandlingen af sagen under selve retsmødet.

Øvrige politisager

Begrebet "øvrige politisager" dækker over en bred vifte uens sagstyper inden for navnlig særlove.

For så vidt angår færdselssager, herunder navnlig spiritussager, har denne sagstype i tyngde, flow og forklaringernes begrænsede omfang flere træk til fælles med bødesager, hvorfor det også ofte i denne sagstype kan forekomme ressourcemæssigt mere fordelagtigt at lade en protokolfører deltage i retsmødet.

I forbindelse med øvrige særlovssager vil der ikke sjældent blive afgivet forklaringer af særlig indviklet teknisk karakter. Dommeren vil af hensyn til forståelsen af eventuelle indviklede tekniske sammenhænge ofte foretrække sådanne forklaringer protokolleret enten ved diktafon eller af en protokolfører eller af egen drift lade en direkte optagen forklaring renskrive. Det er herved tillige erfaringen, at forklaringen – eller i hvert fald dele heraf – på grund af sin tekniske karakter ofte gengives i dommen af hensyn til dommens forståelse. Den tidsmæssige gevinst ved at an-

vende lydoptagelse i denne sagstype er derfor begrænset og betydeligt mindre end ved en almindelig domsmandssag.

I øvrigt opleves det i særlovssager oftere end i øvrige straffesager, herunder domsmandssager, at hovedforhandlingen i første retsmøde må udsættes på forelæggelse for særlovsmyndigheden eller vidneførsel i et senere retsmøde. I disse situationer vil det af hensyn til forelæggelsen for særlovsmyndigheden samt anklagemyndighedens og dommerens genopfriskning af sagen til det senere retsmøde altid være nødvendigt at skrive forklaringerne, hvad enten forklaringerne er dikteret, protokolleret eller optaget direkte.

Samlet set

Samlet vurderes det derfor, at den tidsbesparelse, som evalueringsrapporten skønner i domsmandssager af indtil en retsdags varighed, ikke kan anvendes som faktor ved beregningen af den eventuelle tidsbesparelse – om nogen – i øvrige straffesagstyper og sager af flere dages varighed.

Særligt om tidsbesparelse i de sager, hvor der er sket renskrivning under forsøgsordningen

Muligheden for anvendelse af lydoptagelser indebærer en tidsbesparelse vedrørende renskrivning i domsmandssager, der ikke ankes. Som nævnt ovenfor indebærer ordningen derimod ikke nogen tidsgevinst, men derimod et mertidsforbrug, i de sager, hvor dommen ankes eller forklaringerne af andre grunde skal skrives. Dette skyldes navnlig, at det er væsentlig hurtigere at renskrive dommerens dikterede sammendrag af forklaringen, frem for på grundlag af en lydoptagelse at skulle gennemlytte den fulde forklaring og danne en sammen- og renskrivning af denne.

Endvidere har langt de fleste byretter endnu ikke et kontorpersonale, der er trænet i at danne en umiddelbart anvendelig sammen- og renskrivning af en lydoptagelse. Det er dog oplevelsen ved nogle forsøgsembeder, at det kontorpersonale, som under forsøgsordningen har foretaget flere sammen- og renskrivninger af direkte optagne forklaringer med tiden opøver en trænet protokolførers færdigheder således, at mertidsforbruget mindskes.

Det siger dog sig selv, at tidsforbruget på en sag, hvor direkte optagne forklaringer skal sammen- og renskrives aldrig vil kunne reduceres til samme niveau som i sager, hvor forklaringerne kan gengives på grundlag af dommerens diktat. En direkte optagen forklaring vil altid vare længere end dommerens diktat af sammendraget af forklaringen.

5. Overvejelser i forhold til den civile retspleje

I civile sager foretages sjældent diktat eller direkte protokollering af forklaringer. Retsplejeloven indeholder ikke krav om, at forklaringer skal fremgå af retsbogen, og dommerens eventuelle gengivelse af forklaringer i dommen foretages sædvanligvis på grundlag af dommerens notater fra hovedforhandlingen. Anvendelse af lydoptagelse i civile sager vil derfor ikke indebære en tidsbesparelse på hverken dommer- eller kontorsiden.

Dog vil muligheden for anvendelse af den direkte optageteknik dog kunne anses for et godt redskab til kvalitetsfremme af rettens arbejde, dels fordi dommeren – som det allerede opleves i hovedforhandlede straffesager – opleves som en mere aktiv retsleder, når han ikke i retsmødet skal opvise intens notataktivitet, dels fordi anvendelse af lydoptagelser kan eliminere eventuelle misforståelser mellem dommeren og den, der afgiver forklaring.

Det er i øvrigt opfattelsen, at anvendelse af lydoptagelser i civile sager ikke forudsætter særlig hjemmel, idet retsplejeloven som nævnt ikke indeholder krav om, at forklaringer i civile sager gengives i retsbogen eller i korte domme efter retsplejelovens § 218a, hvilken domsform anvendes i langt hovedparten af byretternes domme. Ved Retten på Bornholm er den direkte optageteknik blevet anvendt i nogle civile sager. Enkelte af sagerne blev forligt efter hovedforhandlingen og enkelte måtte optages til dom. De forligte sager bød selvsagt ikke på anvendelse af den direkte optagne forklaring. I enkelte af de sager, hvori der måtte afsiges dom, valgte dommeren på grund af en forventet anke at gengive forklaringerne i dommen. Gengivelsen skete på grundlag af en sammen- og renskrivning af de optagne forklaringer. Denne sammen- og renskrivning indebar et mertidsforbrug på kontorsiden og et mindre tidsforbrug på dommersiden.

Sammenfattende vurderes der ikke at kunne opnås tidsgevinster ved anvendelse af lydoptagelser i civile hovedforhandlinger.

6. Afsluttende bemærkninger

Muligheden for lydoptagelser bør først og fremmest anses for endnu et teknisk hjælpemiddel for byretternes sagsbehandling. Muligheden for anvendelse af lydoptagelser indeholder et umiddelbart tidsbesparende potentiale i domsmandssager af op til en retsdags varighed, hvorimod tidsbesparelsen er noget mindre, hvis da ikke ikke-eksisterende i flerdagssager og i øvrige sagstyper på strafferetsplejens område, set i forhold til allerede anvendt diktat- og protokolleringspraksis. Desuden vil anvendelse af lydoptagelser i civile sager ikke indebære nogen tidsmæssig besparelse i forhold til den aktuelle praksis i hovedforhandlinger og domsskrivningen.

Generel adgang for byretterne til at anvende teknik til lydoptagelser vil dog give byretternes ledelse og dommerne mulighed for en mere fleksibel ressourceudnyttelse i sagsbehandlingen ligesom det i sin tid var tilfældet med indførelsen af først diktafoner og siden pc'er i retssalen, og således som det vil blive ved en kommende indførelse af videokonferenceudstyr og andet AV-udstyr i retssalene.

En permanentgørelse af muligheden for lydoptagelse af forklaringer bør derfor ikke begrænses til hovedforhandlede straffesager, men indføres som generel mulighed i alle retsmøder i både den civile retspleje og i strafferetsplejen, således at det vil være op til byretternes ledelse i samarbejde med dommerne at fastlægge anvendelsesområdet ligesom i dag, hvor ledelsen sammen med dommerne til stadighed i de enkelte sagstyper må overveje om rettens ressourcer udnyttes mest hensigtsmæssigt ved, at dommeren dikterer forklaringen til efterfølgende skrivning eller, at en protokolfører deltager i retsmødet.

Når det på et tidspunkt bliver teknisk muligt at anvende talegenkendelsessystemer på ikke i forvejen kendte stemmer, bør det med fordel overvejes at udvide lydoptagelsesteknikken med sådan talegenkendelsesteknik, eftersom sidstnævnte teknik må formodes i alle sagstyper at indebære en tidsbesparelse på renskrivningsdelen af sammen- og renskrivningen af lydoptagelser. Denne talegenkendelsesteknik findes aktuelt ikke, men er under udvikling.

